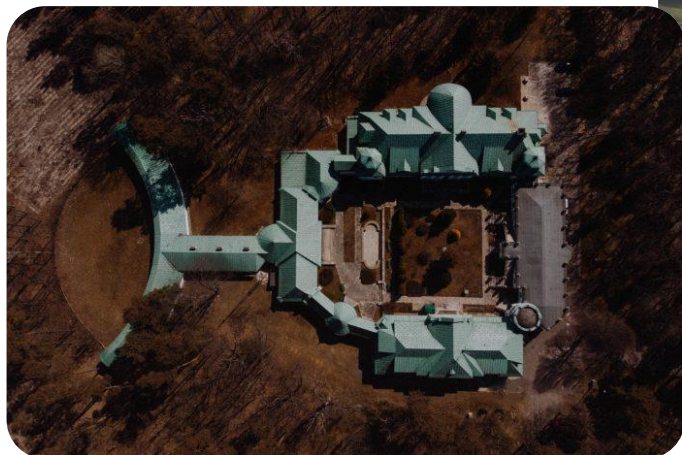
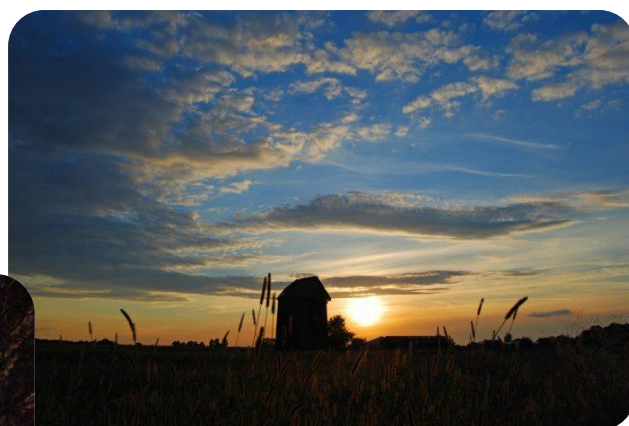

ZAŁĄCZNIK NR 1 DO STRATEGII ROZWOJU GMINY WYRYKI NA LATA 2022-2030

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY WYRYKI

Spis treści ¹

1.	Wprowadzenie do diagnozy	3
2.	Charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Wyryki	4
2.1.	Położenie administracyjne	4
2.2.	Przestrzeń i środowisko	21
2.3.	Sfera społeczna	38
2.4.	Infrastruktura społeczna	48
2.5.	Sfera gospodarcza	60
2.6.	Infrastruktura techniczna	72
2.7.	Potencjał instytucjonalny i sytuacja finansowa Gminy	77
3.	Analiza mocnych i słabych stron Gminy Wyryki - analiza SWOT	83

¹ Źródło: Zdjęcia ze strony tytułowej zostały pobrane z <https://wyryki.eu/rozstrzygniecie-konkursu-fotograficznego-gmina-wyryki-podoba-mi-sie/> fot. 1 Marek Niedzielak „Wiatrak w Wyrykach o zachodzie słońca”, fot. 2 Przemysław Budzyński „Pałac Zamoyskich w Adam polu – rzut budynku”, fot.3. Monika Adamczyk „Altana przy szlaku kajakowym w Suchawie”.

1. Wprowadzenie do diagnozy

Istotnym elementem Strategii Rozwoju Gminy Wyryki na lata 2022 - 2030 r. jest diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy, z określeniem charakteru zmian w latach 2004-2020 i trendów rozwojowych dla całego powiatu włodawskiego i województwa lubelskiego. Diagnozę skonstruowano dla 7 obszarów tematycznych, tj.: 1. Położenie administracyjne, 2. Przestrzeń i środowisko, 3. Sfera społeczna, 4. Infrastruktura społeczna, 5. Sfera gospodarcza, 6. Infrastruktura techniczna, 7. Potencjał instytucjonalny i sytuacja finansowa Gminy. Diagnozę kończy analiza mocnych i słabych stron Gminy Wyryki (analiza SWOT) podsumowująca całość prac nad dokumentem.

W formułowaniu diagnoz strategicznych w wyżej wymienionych obszarach oparto się na zasobie informacji ilościowych i jakościowych będących w posiadaniu Urzędu Gminy oraz miernikach funkcjonujących w statystyce publicznej za pośrednictwem ogólnodostępnych baz danych (np. Bank Danych Lokalnych GUS, GDOŚ - Natura 2000, bazy NGO, KRS, CEIDG, OKE-Kraków) oraz danych udostępnionych przez instytucje publiczne zgodnie z ich zakresem działania (Policja, Powiatowy Urząd Pracy). Dokonano analizy porównawczej wyznaczonych wskaźników analitycznych, opartej na zestawie wskaźników częściowych we wszystkich 7 obszarach tematycznych, pozwalających na obiektywne zdiagnozowanie zjawisk i potencjału Gminy. Jednym ze źródeł były również konsultacje społeczne.

W przedstawionej poniżej charakterystyce Gminy wykorzystano wielopłaszczyznową analizę porównawczą z gminami z powiatu włodawskiego, w tym z gminami o podobnej funkcji i uwarunkowaniach rozwojowych. Podczas doboru grupy porównawczej przeanalizowano klasyfikację funkcjonalną gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego przygotowaną przez ekspertów Związku Miast Polskich.

Tabela 1. Identyfikacja grupy porównawczej dla Gminy Wyryki

Nazwa jednostki samorządu terytorialnego	Liczba osób zamieszkujących w 2020 roku	Klasyfikacja funkcjonalna gmin Polski na potrzeby monitoringu planowania przestrzennego (przygotowana przez Związek Miast Polskich)
Miasto Włodawa (1)	12915	Miasta stanowiące ośrodki wielofunkcyjne
Hanna	2791	Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej
Hańsk	3680	Gminy wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej
Stary Brus	2070	Gminy wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej
Urszulin	4164	Gminy wiejskie ekstensywnie zagospodarowane (funkcje leśne, ochrony przyrody)
Gmina Włodawa (2)	6023	Gminy wiejskie o rozwiniętych funkcjach pozarolniczych
Wola Uhruska	3817	Gminy wiejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej
Wyryki	2 529	Gminy wiejskie ekstensywnie zagospodarowane (funkcje leśne, ochrony przyrody)
Powiat włodawski	37989	

Źródło: <https://www.systemanaliz.pl/grupy-porownawcze-mrl>

W związku z powyższym do grupy porównawczej zostało włączonych 7 jednostek samorządu terytorialnego z obszaru powiatu włodawskiego, są to gminy wiejskie: Hanna, Hańsk, Stary Brus, Urszulin, Włodawa (gmina wiejska), Wola Uhruska, Wyryki. W niektórych przypadkach analiza została rozszerzona również o dane dotyczące Miasta Włodawy oraz dane dotyczące powiatu włodawskiego, województwa

lubelskiego i Polski. Dla rozróżnienia Włodawy jako gminy miejskiej w tabelach oznaczona została jako Włodawa (1) oraz Włodawy jako gminy wiejskiej w tabelach oznaczona została jako Włodawa (2).

2. Charakterystyka sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Wyryki

2.1. Położenie administracyjne

W niniejszym podrozdziale przedstawiono położenie Gminy na tle powiatu i województwa, wskazując gminy sąsiednie oraz podział Gminy na sołectwa. Wskazano także odległość obszaru Gminy od ośrodków miejskich i przejść granicznych, jako wstępną informację istotną z punktu widzenia analizy potencjałów lub też słabych stron obszaru, przeprowadzoną w dalszej części dokumentu. W ramach podrozdziału przedstawiono również powierzchnię Gminy, wstępne dane na temat gęstości zaludnienia oraz położenia komunikacyjnego.

Gmina Wyryki

Zlokalizowana jest we wschodniej części województwa lubelskiego, w granicach powiatu włodawskiego. Jest to gmina wiejska, która graniczy od zachodu z gminą Stary Brus (powiat włodawski) i Dębowa Kłoda (powiat parczewski), od północy z gminą Podedwórze (powiat parczewski) i Hanna (powiat włodawski) oraz z gminą Sosnówka (powiat bialski), od wschodu z gminą Włodawa i miastem Włodawa, od południa z gminą Hańsk (powiat włodawski).

Mapa. 1. Mapa Gminy Wyryki

Źródło: <https://wyryki.eu/>

Siedzibą władz gminnych jest miejscowość Wyryki.

Administracyjnie Gmina Wyryki dzieli się na 16 sołectw i 20 miejscowości z następującą liczbą mieszkańców:

- 1) Suchawa, 328 osób
- 2) Adampol, 158 osób
- 3) Wyryki – Adampol, 252 osoby
- 4) Wyryki – Połud, 337 osób
- 5) Wyryki – Wola, 180 osób
- 6) Wyryki – Kolonia, 71 osób
- 7) Lubień, 225 osób
- 8) Lipówka, 83 osoby
- 9) Krzywówierzba, 146 osób
- 10) Horostyta, 66 osób
- 11) Horostyta Kolonia, 30 osób
- 12) Ignaców, 17 osób
- 13) Zahajki, 267 osób
- 14) Zahajki – Kolonia, 47 osób
- 15) Kaplonosy, 262 osoby
- 16) Kaplonosy – Kolonia, 102 osoby.

Mapa 2. Mapa jednostek analitycznych (sołectw) Gminy Wyryki.

*źródło: opracowanie własne na podstawie danych
Urzędu Gminy Wyryki*

Gmina Wyryki jest jedną z największych obszarowo gmin w powiecie włodawskim, bowiem jej powierzchnia administracyjna wynosi 220 km², co stanowi 17,5 % powierzchni powiatu włodawskiego.

Mapa 3. Gmina Wyryki na tle gmin powiatu włodawskiego

źródło: <http://www.gminy.pl/powiaty/77.html>

Gmina na tle powiatu włodawskiego:

Jednym ze wskaźników obrazujących rozmiary Gminy na tle innych gmin powiatu włodawskiego jest wskaźnik: *Ludność na 1 km²*.

Gmina Wyryki ma 2 529 mieszkańców, czyli zamieszkuje ją 6,5% ludności powiatu. Gęstość zaludnienia na 1 km² jest najniższa wśród gmin powiatu włodawskiego i wynosi ok. 12 osób na km²

Liczba stałych mieszkańców, według stanu na dzień 31.12.2020 r., na podstawie prowadzonego przez gminę rejestru mieszkańców kształtuje się następująco:

- Ogólna liczba ludności w gminie Wyryki wyniosła 2547 osób zameldowanych na pobyt stały i 24 osoby zameldowane na pobyt czasowy.

W tym odnotowano ilość:

- urodzin - 24
- zgonów - 46
- ślubów - 8

Migracja mieszkańców z terenu Gminy Wyryki:

- ilość zameldowań – 48 na pobyt stały i 17 na pobyt czasowy
- ilość wymeldowań – 68

Zameldowania na pobyt stały w poszczególnych miejscowościach:

- Suchawa - 6 osób
- Wyryki-Połód - 3 osoby
- Lubień - 8 osób
- Adampol - 3 osoby
- Wyryki-Wola - 8 osób
- Lipówka - 4 osoby
- Zahajki - 5 osób
- Wyryki-Adampol - 5 osób
- Krzywowierzba - 2 osoby
- Kapłonosy-Kolonia - 3 osoby
- Zahajki-Kolonia - 1 osoba

W pozostałych miejscowościach gminy nie odnotowano zameldowań na pobyt stały nowych mieszkańców.

W poniższej tabeli zauważalne są również ogólne, negatywne tendencje w zakresie liczby ludności, a co za tym idzie i wskaźników gęstości zaludnienia.

Tabela 2. Ludność na 1 km²

Nazwa jednostki samorządu terytorialnego	Powierzchnia w km ²	Liczba osób zamieszkujących w 2020 roku	Ludność na 1 km ²
Miasto Włodawa	18	12915	735,7
Hanna	139,3	2791	21
Hańsk	176,3	3680	21
Stary Brus	131,7	2070	16
Urszulin	172,1	4164	24
Gmina Włodawa	245	6023	25
Wola Uhruska	154,1	3817	26
Wyryki	220	2 529	12
Powiat włodawski	1256	37989	31

źródło: https://www.polskawliczbach.pl/gmina_Wyryki

Pod względem komunikacyjnym, Gmina jest dość dobrze rozwinięta. Od stolicy powiatu miasta Włodawy gminę dzieli odległość 10 km. Od stolicy województwa miasta Lublin gmina oddalona jest o 88 km. Przez teren gminy przebiega 1 droga o charakterze krajowym Nr 82 Lublin – Cyców – Włodawa – granica państwa i jedna droga wojewódzka: Nr 812 Biała Podlaska – Wisznice – Włodawa – Chełm – Krasnystaw.

Niemal wszystkie pozostałe drogi o nawierzchni asfaltowej na terenie Gminy Wyryki (oprócz drogi gminnej Ignaców – Horostyta) stanowią sieć dróg powiatowych. Poniżej nr dróg powiatowych wraz z ich przebiegiem:

- droga 1638 L - Przewłoka - Wyryki – Adampol,
- droga 1623 L - Sosnowica - Hola - Zahajki - Kaplonosy - dr.pow.1707L,
- droga 1621 L - dr.woj.812 - Zahajki – Lipówka,
- droga 1700 L - Dańce - Krasówka - Żuków - Wyryki - dr.kraj.82,
- droga 1707 L - dr.woj.812 - Kaplonosy - Lubień - Stary Brus - dr.woj.819,
- droga 1706 L - dr.woj.816 - Wyryki Adampol - dr.woj.818,
- droga 1711 L - dr.woj.812 - Korolówka - Suchawa –Żdżarka,
- droga 1710 L - Lubień – Suchawa,
- droga 1708 L - Hola – Lipówka.

Łączna długość drogi krajowej przebiegającej w obrębie gminy wynosi 11,3 km, dróg wojewódzkich 29,3 km, natomiast drogi o statusie powiatowym liczą 68,8 km. Na obszarze gminy występuje szereg dróg gminnych (tabela z wykazem poniżej). Układ ten wspomagany jest siecią dróg lokalnych i dojazdowych. Drogi gminne, to w zdecydowanej większości drogi o nawierzchni nieutwardzonej, które wymagają przebudowy. W 2020 roku wykonywane były bieżące prace naprawcze pozwalające na zachowanie poprawnej przejezdności tych dróg. Budowa i remonty dróg to zadania, które mogą być realizowane niemal wyłącznie po uzyskaniu znaczącego dofinansowania ze źródeł zewnętrznych.

Rejestr numerów dróg gminnych zlokalizowanych na terenie Gminy Wyryki:

LP	Nr drogi	Przebieg drogi
1	104190 L	dr.woj.818 - Kol.Adampol - dr.woj.818
2	104191 L	Wyryki (dr.woj.818) - osiedle domków jednorodzinnych
3	104192 L	Wyryki (dr.woj.818) - osiedle domków jednorodzinnych
4	104193 L	Horostyta (dr.pow.1623L) - Ignaców (dr.pow.1621L)
5	104194 L	Wyryki-Półd - do wysypiska śmieci
6	104195 L	Wyryki - Kaplonosy
7	104196 L	Kol.Wyryki (droga dojazdowa do zab.zagrod.)
8	104197 L	Kol.Wyryki (droga dojazdowa do zab.zagrod.)
9	104198 L	Lipówka
10	104199 L	Krzywowieżba - Sytyta
11	104200 L	Kol.Horostyta - Antopol
12	104201 L	Zahajki - Jażwiny
13	104202 L	Kaplonosy (dojazd do wysypiska śmieci)
14	104203 L	Kaplonosy - Samuły
15	104204 L	Kaplonosy-Kolonia
16	104435 L	dr.woj.818 - grunty leśne Wspólnoty Wsi Wyryki
17	117037 L	Od granicy gminy Wyryki obręb 0001 z gminą Włodawa działka nr 361/2 do granicy gminy Wyryki obręb 0001 z gminą Włodawa działka nr 369, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 6 25 30 35 obręb 0001
18	117038 L	Od granicy gminy Wyryki obręb 0001 z granicą gminy Włodawa działka 369 do drogi gminnej nr 104190 L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 65 obręb 0001
19	117039 L	Od drogi gminnej nr 104190 L do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 242, stanowiąca część działki oznaczonej w ewidencji gruntów nr 75 obręb 0001
20	117040 L	Od drogi gminnej nr 104190 L do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 242, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 85 obręb 0001
21	117041 L	Od granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 235 do drogi gminnej nr 104190 L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 48. 128. 57 obręb 0001

22	117042 L	Od granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 235 do drogi gminnej nr 104190 L do działki nr 36, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 46 obręb 0001
23	117043 L	Od działki nr 65 do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 242, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 73 obręb 0001
24	117044 L	Od drogi gminnej nr 104190 L do działki nr 92, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 79 obręb 0001
25	117045 L	Od drogi powiatowej nr 1711 L do działki nr 119/3, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 119/3, 233 (równoległa do działki 119/3), 217, 210, 234 obręb 0001
26	117046 L	Od drogi powiatowej nr 1711 L do działki nr 125/21, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 125/24 obręb 0001
27	117047 L	Od drogi powiatowej nr 1711 L do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 239, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 123 obręb 0001
28	117048 L	Od drogi gminnej nr 104190 L do działki nr 110, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 109 obręb 0001
29	117049 L	Od drogi powiatowej nr 1711 L do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 241/5, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 126 obręb 0001
30	117050 L	Od doprowadzalnika oznaczonego numerem ewidencyjnym działki nr 24 Horostyta - do działki numer geodezyjny 373/1, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 5 obręb 0002
31	117051 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 373/9, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 28 obręb 0002
32	117052 L	Od działki nr 28 do drogi powiatowej 1623L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 30, 71 obręb 0002
33	117053 L	Od działki nr 257 (przez drogę powiatową 1623L) do działki nr 137, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 205, 92, 114, 127 obręb 0002
34	117054 L	Od działki nr 15 do działki nr 16 i 17, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 124, 137, 155, 162 obręb 0002, nr 11 obręb 0015
35	117055 L	Od działki 13/2 do działki nr 127, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 132 obręb 0002
36	117056 L	Od działki nr 69 do działki nr 16, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 146 obręb 0002, działka nr 4 obręb 0015
37	117057 L	Od działki 369/2 do granicy Gminy Wyryki, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 163, 164 obręb 0002
38	117058 L	Od działki nr 249 do działki 344, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 186 obręb 0002
39	117059 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do drogi powiatowej 1623L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 88, 81 obręb 0015, 344, 258, 230, 214 obręb 0002
40	117060 L	Od działki 269 do drogi gminnej nr 104193L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 257 obręb 0002
41	117061 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 285 obręb 0002, nr 173 obręb 0012
42	117062 L	Od działki nr 258 do działki nr 321, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 322 obręb 0002
43	117063 L	Od działki nr 249 do drogi gminnej nr 104193L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 333 obręb 0002
44	117064 L	Od działki nr 375/4 do drogi powiatowej nr 1623L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 352 obręb 0002, nr 85, 107 obręb 0015
45	117065 L	Od działki nr 375/2 do działki nr 503, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 504 obręb 0002
46	117066 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 500, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 503 obręb 0002
47	117067 L	Od działki nr 588 do drogi powiatowej 1621L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 499 obręb 0002

48	117068 L	Od działki nr 249 do działki nr 325, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 500 obreb 0002
49	117069 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 360, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 501 obreb 0002
50	117070 L	Od działki nr 499 do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 555 obreb 0002
51	117071 L	Od działki 326 do działki nr 12, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 554/2 obreb 0002
52	117072 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 88, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 80/1.80/2 obreb 0015
53	117073 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 162, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 16. 17. 185 obreb 0015
54	117074 L	Od doprowadzalnika oznaczonego numerem ewidencyjnym działki nr 60 Horostyta-Kolonia do działki nr 21, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 41 obreb 0015
55	117075 L	Od doprowadzalnika oznaczonego numerem ewidencyjnym działki nr 60 Horostyta-Kolonia do działki nr 191/6, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 48 obreb 0015
56	117076 L	Od drogi gminnej nr 104200L do działki nr 191/6, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 56, 49 obreb 0015
57	117077 L	Od drogi powiatowej 1623L przy działce nr 78 do drogi powiatowej 1623L przy działce nr 73/2, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 77 obreb 0015
58	117078 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 307, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 140 obreb 0015, nr 314 obreb 0006
59	117079 L	Od działki nr 156 do granicy obrębu wsi Horostyta-Kolonia 0015 z wsią Krzywowierzba 0006, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 186 obreb 0015
60	117080 L	Od drogi powiatowej 1623L do granicy gminy Wyryki z gminą Podedwórze, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 156 obreb 0015, nr 51 obreb 0006
61	117081 L	Od działki nr 156 do działki nr 171, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 180 obreb 0015
62	117082 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 190, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 226 obreb 0006
63	117083 L	Od działki nr 145 do drogi gminnej nr 104199L, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 190 obreb 0006
64	117084 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do granicy obrębu z wsią Horostyta-Kolonia 0015, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 145 obreb 0006
65	117085 L	Od działki nr 145 do drogi gminnej nr 104199L, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 146 obreb 0006
66	117086 L	Od drogi gminnej nr 104199L do działki nr 215, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 209 obreb 0006
67	117087 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 287, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 288 obreb 0006
68	117088 L	Od działki nr 287 do działki nr 258, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 290 obreb 0006
69	117089 L	Od drogi gminnej nr 104199L do działki nr 110, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 191 obreb 0006
70	117090 L	Od granicy gminy Wyryki z gminą Dębowa Kłoda do drogi gminnej nr 104199L, stanowiąca działkę oznaczone w ewidencji gruntów nr 110 obreb 0006
71	117091 L	Od działki nr 110 do granicy gminy Wyryki z gminą Dębowa Kłoda, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 96 obreb 0006
72	117092 L	Od drogi gminnej nr 104199L do granicy obrębu wsi Krzywowierzba 0006 z wsią Horostyta-kolonia 0015, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 112, 71 obreb 0006
73	117093 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do granicy gminy Wyryki z gminą Stary Brus, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 240, 342, 438, 474 obreb 0006
74	117094 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 258, 350, 386 obreb 0006

75	117095 L	Od działki nr 438 do działki nr 386, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 455 obręb 0006
76	117096 L	Od działki nr 441 do działki nr 513, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 446, 457, 431, 519 obręb 0006
77	117097 L	Od działki nr 350 do działki nr 386, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 472 obręb 0006
78	117098 L	Od działki nr 386 do drogi powiatowej nr 1623L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 437 obręb 0006
79	117099 L	Od działki nr 386 do drogi powiatowej nr 1623L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 422 obręb 0006
80	117100 L	Od działki nr 345 do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 346, 351 obręb 0006
81	117101 L	Od działki nr 438 do działki 450, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 448 obręb 0006
82	117102 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do doprowadzalnika K-Z oznaczonego działką ewidencyjną 291, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 307 obręb 0006
83	117103 L	Od działki nr 302 do działki 307, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 304 obręb 0006
84	117104 L	Od działki nr 352 do działki 356, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 412 obręb 0006
85	117105 L	Od działki nr 351 do działki 386, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 356 obręb 0006
86	117106 L	Od działki nr 356 do działki 386, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 404 obręb 0006
87	117107 L	Od drogi gminnej nr 104200L do działki nr 52, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 38, 40 obręb 0006
88	117108 L	Od drogi gminnej nr 104200L do drogi gminnej nr 104199L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 52 obręb 0006
89	117109 L	Od działki nr 52 do działki nr 1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3 obręb 0006
90	117110 L	Od działki nr 52 do granicy gminy Wyryki z gminą Podedwórze, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 14 obręb 0006
91	117111 L	Od działki nr 52 do działki nr 71, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 61 obręb 0006
92	117112 L	Od działki nr 71 do działki nr 77, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 74 obręb 0006
93	117113 L	Od działki nr 474 do granicy gminy Wyryki z gminą Stary Brus, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 478, 493, 555 obręb 0006
94	117114 L	Od działki nr 493 do działki nr 507, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 494 obręb 0006
95	117115 L	Od drogi gminnej nr 104193L do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2, 56 obręb 0003
96	117116 L	Od działki nr 15 do działki nr 108, stanowiące działki oznaczoną w ewidencji gruntów nr 30, 45, 121, 95 obręb 0003
97	117117 L	Od działki nr 95 do działki nr 108, stanowiące działki oznaczoną w ewidencji gruntów nr 102 obręb 0003
98	117118 L	Od działki nr 95 do działki nr 109/2, stanowiące działki oznaczoną w ewidencji gruntów nr 96 obręb 0003
99	117119 L	Od drogi gminnej nr 104193L do działki nr 2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 15 obręb 0003
100	117120 L	Od działki nr 95 do granicy obrębu 003 z obrębem 0012 (działki nr 476), stanowiące działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 46 obręb 0003
101	117121 L	Od działki nr 121 do granicy obrębu 003 z obrębem 0007 (działki nr 1), stanowiące działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 47 obręb 0003

102	117122 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 43/4, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 43/5 obręb 0003
103	117123 L	Od działki nr 95 do działki nr 744 obręb 0012, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 296, 271 obręb 0003
104	117124 L	Od działki nr 95 do działki nr 744 obręb 0012, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 296, 271 obręb 0003
105	117125 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 412, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 446, 478 obręb 0012
106	117126 L	Od działki nr 36 do działki nr 412, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 468, 751/1 obręb 0012
107	117127 L	Od działki nr 751/1 do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 750/5, 388, 302, 255 obręb 0012
108	117128 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do drogi powiatowej nr 1623L, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 415, 295 obręb 0012
109	117129 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 174, stanowiące działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 190 obręb 0012
110	117130 L	Od działki nr 173 do działki nr 343 obręb 0013, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 174, 131 obręb 0012, nr 349 obręb 0013
111	117131 L	Od drogi powiatowej nr 1623L do działki nr 746/9, stanowiące działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 141 obręb 0012
112	117132 L	Od działki nr 173 do działki nr 746/9, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 154, 745 obręb 0012
113	117133 L	Od drogi powiatowej nr 1623L do działki nr 119, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 386 obręb 0012
114	117134 L	Od działki nr 388 do działki nr 341, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 328, 327 obręb 0012
115	117135 L	Od drogi powiatowej nr 1623L do działki nr 1486, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 111, 107 obręb 0012
116	117136 L	Od działki nr 445/6 do działki nr 751/6, stanowiące działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 475/3, 475/7 obręb 0012
117	117137 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 444, 429 obręb 0012
118	117138 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 433, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 397 obręb 0013
119	117139 L	Od działki nr 314 obręb 0012 do działki nr 648, stanowiącą działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 433, 634/1, 634 obręb 0013
120	117140 L	Od działki nr 441 do działki nr 212, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 156 obręb 0013
121	117141 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 156, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 120 obręb 0013
122	117142 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 69, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 72 obręb 0013
123	117143 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 75/2, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 436 obręb 0013
124	117144 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 62/3, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 63 obręb 0013
125	117145 L	Od działki nr 63 do działki nr 657, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 66 obręb 0013
126	117146 L	Od działki 163 do działki nr 274, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 291 obręb 0013
127	117147 L	Od działki 284 do granicy obrębu wsi Zahajki-Kolonia 0013 z wsią Horostyta 0002, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 275 obręb 0013
128	117148 L	Od działki 435 do drogi powiatowej nr 1621L, stanowiącą działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 294, 343/1, 343/2, 343/3 obręb 0013

129	117149 L	Od działki nr 294 do działki nr 438/6, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 438/9 obreb 0013
130	117150 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 112/2 oraz 110/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 111/2, 111/5, 112/3 obreb 0013
131	117151 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 212 oraz 104, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 102, 107 obreb 0013
132	117152 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 330, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 95 obreb 0013
133	117153 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 18, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 33, 16 obreb 0013
134	117154 L	Od działki nr 488/2 do działki nr 6, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 19, 18, 24, 23 obreb 0013
135	117155 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 95, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 89 obreb 0013
136	117156 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 38, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 43 obreb 0013
137	117157 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 55, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 57 obreb 0013
138	117158 L	Od działki nr 397 do działki nr 314 - granica obrębu, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 421/2, 421/1 obreb 0013
139	117159 L	Od drogi powiatowej nr 1621L do działki nr 438/4, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 335 obreb 0013
140	117160 L	Od działki nr 148 do działki nr 96, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 29, 10, 15, 72 obreb 0005
141	117161 L	Od skrzyżowania z drogą gminną nr 104204 L przy działce nr 95/56 do działki nr 1001, stanowiąca część działki oznaczona w ewidencji gruntów nr 25 obreb 0005
142	117162 L	Od działki nr 25 do działki nr 148, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 59 obreb 0005
143	117163 L	Od drogi wojewódzkiej nr 812 do działki nr 1498, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 94 obreb 0005
144	117164 L	Od granicy gminy Sosnówka od działki nr 590 do granicy Lasów Państwowych działki nr 144, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 4 obreb 0004
145	117165 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 210, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 248, 249 obreb 0004
146	117166 L	Od drogi powiatowej 1707L do drogi gminnej nr 104203L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 444 obreb 0004
147	117167 L	Od działki nr 303 do działki nr 248, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 289 obreb 0004
148	117168 L	Od działki nr 1094 do działki nr 1492, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 314, 345, 1127 obreb 0004
149	117169 L	Od działki nr 1486 do działki nr 1127, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1125, 1126, 1128 obreb 0004
150	117170 L	Od działki nr 444 do działki nr 440, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 486 obreb 0004
151	117171 L	Od drogi wojewódzkiej nr 812 do działki nr 315/1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1114 obreb 0004
152	117172 L	Od działki nr 186/3 do działki nr 315/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 889 obreb 0004
153	117173 L	Od działki Lasów Państwowych nr 1489/1 do działki nr 664, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 596 obreb 0004
154	117174 L	Od działki Lasów Państwowych nr 1489/1 do działki nr 664, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 596 obreb 0004
155	117175 L	Od działki Lasów Państwowych nr 1489/1 do działki nr 664, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 612 obreb 0004

156	117176 L	Od działki Lasów Państwowych nr 1489/1 do działki nr 552, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 644. 558 obreb 0004
157	117177 L	Od działki nr 644 do działki Lasów Państwowych nr 1494, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 595. 648 obreb 0004
158	117178 L	Od działki Lasów Państwowych nr 1494 do działki nr 648, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 729 obreb 0004
159	117179 L	Od działki nr 648 do działki nr 594, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 966 obreb 0004
160	117180 L	Od działki nr 1156/1 do działki nr 779, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1158 obreb 0004
161	117181 L	Od działki nr 1139 do działki nr 779, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1159 obreb 0004
162	117182 L	Od działki nr 966 do granicy działki Lasów Państwowych nr 1494, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1007 obreb 0004
163	117183 L	Od działki nr 487 do działki nr 1007, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 989 obreb 0004
164	117184 L	Od drogi powiatowej 1707L do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 487. 779 obreb 0004. nr 3802 obreb 0010
165	117185 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 314, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 385 obreb 0004
166	117186 L	Od drogi powiatowej nr 1707 L do działki nr 190/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 191/7 obreb 0004
167	117187 L	Od drogi powiatowej 1623L do działki nr 345, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 346 obreb 0004
168	117188 L	Od działki nr 385 do działki nr 346, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 362 obreb 0004
169	117189 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 385, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 394 obreb 0004
170	117190 L	Od działki nr 486 do działki nr 487, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 552 obreb 0004
171	117191 L	Od działki nr 869 do działki nr 886, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 871 obreb 0004
172	117192 L	Od działki nr 860 do granicy Lasów Państwowych działki nr 1494, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 793 obreb 0004
173	117193 L	Od działki nr 78/6 do działki nr 79, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1036 obreb 0004
174	117194 L	Od działki nr 799 do działki nr 781, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 784 obreb 0004
175	117195 L	Od granicy działki Lasów Państwowych nr 1486 przy działce 94 do granicy działki Lasów Państwowych nr 1486 przy działce nr 67, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 91 obreb 0004
176	117196 L	Od granicy działki Lasów Państwowych nr 144 do granicy gminy Wyryki przy działce nr 590 z gminą Sosnówka. stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 4 obreb 0004
177	117197 L	Od granicy działki Lasów Państwowych nr 1486 przy działce 10 do granicy działki Lasów Państwowych nr 1486 przy działce nr 37, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 55 obreb 0004
178	117198 L	Od drogi gminnej nr 104197L do działki nr 1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 17 obreb 0010
179	117199 L	Od drogi gminnej nr 104196L do działki nr 1493 obreb 0004, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 110 obreb 0010
180	117200 L	Od drogi gminnej nr 104196L do działki nr 104, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 106 obreb 0010
181	117201 L	Od drogi gminnej nr 104197L do działki nr 1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 24 obreb 0010

182	117202 L	Od granicy Lasów Państwowych działki nr 1091/1 obręb 0008 do działki nr 212 obręb 0008, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1 obręb 0010, nr 200, 563, 1040 obręb 0008
183	117203 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 214, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 111, 212 obręb 0008
184	117204 L	Od działki nr 1096 do działki nr 69 obręb 0014, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 214 obręb 0008
185	117205 L	Od działki nr 111 do drogi powiatowej 1707L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 127, 201, 204, 527, 528, 526 obręb 0008
186	117206 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 994, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 25 obręb 0008
187	117207 L	Od działki nr 25 do działki nr 3, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 997 obręb 0008
188	117208 L	Od działki nr 25 do działki nr 50, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 49 obręb 0008
189	117209 L	Od działki nr 200 do działki nr 3, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 128, 50 obręb 0008
190	117210 L	Od Lasów Państwowych nr działki 1095 do działki nr 1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3, 73, 157 obręb 0008
191	117211 L	Od działki nr 73 do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 24 obręb 0008
192	117212 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 91, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 90, 254 obręb 0008
193	117213 L	Od drogi powiatowej 1707L do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 160 obręb 0008
194	117214 L	Od drogi powiatowej 1707L do działki nr 144, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 132 obręb 0008
195	117215 L	Od działki nr 128 do działki nr 157, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 144 obręb 0008
196	117216 L	Od działki nr 527 do działki nr 411, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 290 obręb 0008
197	117217 L	Od działki nr 1040 do działki nr 267, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 440, 297 obręb 0008
198	117218 L	Od działki nr 528 do działki nr 297, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 611, 510, 347 obręb 0008
199	117219 L	Od drogi powiatowej nr 1707L do działki nr 409/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 404 obręb 0008
200	117220 L	Od drogi powiatowej nr 1707L przy działce nr 412 do drogi powiatowej nr 1707L przy działce nr 299, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 411, 500, 362, 346, 298 obręb 0008
201	117221 L	Od działki nr 298 do działki nr 281, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 282, 320 obręb 0008
202	117222 L	Od drogi powiatowej nr 1707L do działki nr 419, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 415 obręb 0008
203	117223 L	Od drogi powiatowej nr 1707L do działki nr 281, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1049 obręb 0008
204	117224 L	Od działki nr 1040 do granicy obrębu Lubień 0008 z obrębem Wyryki 0010 działka nr 4012, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1041 obręb 0008
205	117225 L	Od granicy gminy Wyryki Lubień obręb 0008 z granicą gminą Stary Brus wsi Skorodnica działka nr 54 obręb 0010 do granicy Lasów Państwowych działka nr 4027 obręb wsi Wyryki 0010, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 565 obręb 0008
206	117226 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 10, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 49 obręb 0007
207	117227 L	Od granicy obrębu wsi Lipówka obręb 0007 z granicą wsi Lubień obręb 0008 przy działce nr 5 do działki nr 49, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 50 obręb 0007

208	117228 L	Od działki nr 37 do granicy Lasów Państwowych działka nr 329, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 84, 175, 211 obręb 0007
209	117229 L	Od działki nr 83 do granicy obrębu wsi Lipówka obręb 0007 z obrębem wsi Horostyta 0002 przy działce nr 554/3, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 67 obręb 0007
210	117230 L	Od działki nr 175 do drogi gminnej nr 104198L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 153, 136 obręb 0007
211	117231 L	Od drogi powiatowej nr 1708L do drogi gminnej nr 104198L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 119 obręb 0007
212	117232 L	Od działki nr 143 do działki nr 210, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 184 obręb 0007
213	117233 L	Od działki nr 143 do działki nr 210, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 196 obręb 0007
214	117234 L	Od działki nr 143 do działki nr 264, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 197 obręb 0007
215	117235 L	Od skrzyżowania drogi wojewódzkiej nr 818 z drogą powiatową nr 1708L do granicy Lasów Państwowych działka nr 328, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 143 obręb 0007
216	117236 L	Od drogi powiatowej nr 1708L do działki nr 100, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 101/1 obręb 0007
217	117237 L	Od działki nr 143 do działki nr 144/5, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 144/2 obręb 0007
218	117238 L	Od działki nr 229 do działki nr 170, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 77/2 , 221 obręb 0009
219	117239 L	Od działki nr 52/3 do granicy Lasów Państwowych działka nr 397/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 52/2, 53 obręb 0009
220	117240 L	Od drogi powiatowej nr 1710L do działki nr 54 stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 198 obręb 0009
221	117241 L	Od działki nr 54 do działki nr 338, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 52/2, 53 obręb 0009
222	117242 L	Od działki nr 391/7 do działki nr 390/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 217 obręb 0009
223	117243 L	Od działki nr 71/2 do granicy Lasów Państwowych działka nr 397/4, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 218/1 obręb 0009
224	117244 L	Od działki nr 198 do działki nr 77/2, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 220 obręb 0009
225	117245 L	Od drogi powiatowej nr 1711L do działki nr 225/2 stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 225/1 obręb 0009
226	117246 L	Od drogi powiatowej nr 1710L do granicy Lasów Państwowych działka nr 392/4, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 197/1 obręb 0009
227	117247 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 2439, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3806 obręb 0010
228	117248 L	Od działki nr 3807 do działki nr 3841, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3808, 3814, obręb 0010
229	117249 L	Od działki nr 3807 do działki nr 2782, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3809, 3815, 3836 obręb 0010
230	117250 L	Od działki nr 3808 do działki nr 4057 stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3812, 3826, 3832, 1075 obręb 0010
231	117251 L	Od działki nr 3807 do działki nr 3846 stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3810, 3816, 3837, 3843 obręb 0010
232	117252 L	Od działki nr 3807 do działki 4061, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3811, 3817, 3838, 3839, 3540 obręb 0010
233	117253 L	Od działki nr 3814 do działki nr 4039 stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3813, 1129/2 obręb 0010
234	117254 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 4056, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2718, 3831 obręb 0010

235	117255 L	Od działki nr 2718 do działki nr 4025, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2717 obreb 0010
236	117256 L	Od działki nr 2718 do działki nr 3545/1, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2719, 3827, 2087, 3541, 3697, 3701 obreb 0010
237	117257 L	Od działki nr 2718 do działki nr 3826, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3823, obreb 0010
238	117258 L	Od działki nr 2718 do działki nr 3714, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3824, 3828, 3693, 3876, 3704, 3711, obreb 0010
239	117259 L	Od działki nr 2718 do działki nr 3826, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3829, obreb 0010
240	117260 L	Od działki nr 2718 do działki nr 3707, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3825, 3830, 3538, 3694, 3698, 3705 obreb 0010
241	117261 L	Od działki nr 4056 do działki nr 4061, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3833, 3834, 3539, obreb 0010
242	117262 L	Od działki nr 372 do działki nr 220, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 849, 844 obreb 0010
243	117263 L	Od działki nr 3868 do działki nr 3732, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr obreb 0010
244	117264 L	Od działki nr 3838 do działki nr 3814, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3840 obreb 0010
245	117265 L	Od granicy Lasów Państwowych nr działki 1491 do drogi powiatowej 1700L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1167, 3841, 3842, 3847, obreb 0010
246	117266 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 3310, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3844, 3845, 3018, 3026, 3301, 3309 obreb 0010
247	117267 L	Od działki nr 3846 do działki nr 3037, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3017, 3024 obreb 0010
248	117268 L	Od działki nr 3303 do działki nr 3094, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3304 obreb 0010
249	117269 L	Od działki nr 2867 do działki nr 2961, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3016, 3022, 3023 obreb 0010
250	117270 L	Od granicy obrębu wsi Wyryki 0010 z granicą obrębu wsi Wyryki-Kolonia 0014 działki nr 110 do działki nr 3802, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3800 obreb 0010
251	117271 L	Od granicy obrębu wsi Wyryki 0010 z granicą obrębu wsi Wyryki-Kolonia 0014 działki nr 110 do działki nr 3802, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3801 obreb 0010
252	117272 L	Od działki nr 3802 do działki nr 3807, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3804 obreb 0010
253	117273 L	Od działki nr 3802 do działki nr 3807, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3803 obreb 0010
254	117274 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 3804, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3805 obreb 0010
255	117275 L	Od działki nr 3867 do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3849, 3303, 3302 obreb 0010
256	117276 L	Od drogi gminnej 104191 L do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 4036, stanowiąca działki oznaczone w ewidencji gruntów nr 3708 (część), 3707 obreb 0010
257	117277 L	Od działki nr 3022 do działki nr 2934, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3021 obreb 0010
258	117278 L	Od działki nr 3849 do działki nr 2951, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3020 obreb 0010
259	117279 L	Od działki nr 3760 do działki nr 1217, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3846, 3696 obreb 0010
260	117280 L	Od drogi powiatowej 1700L do działki nr 3310, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3025, 3300, 3308 obreb 0010
261	117281 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 3541, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3875 obreb 0010

262	117282 L	Od działki nr 3541 do działki nr 3696, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3692 obreb 0010
263	117283 L	Od działki nr 4061 do działki nr 194, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3695, 3699, 3706, 3713 obreb 0010
264	117284 L	Od działki nr 3545/2 do drogi gminnej nr 104191 L, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3702 obreb 0010
265	117285 L	Od drogi gminnej nr 104191 L przy działce nr 3613 do działki nr 3714, stanowiąca część działki oznaczonej w ewidencji gruntów nr 3710 obreb 0010
266	117286 L	Od drogi powiatowej 1700L do działki nr 3708, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3703 obreb 0010
267	117287 L	Od działki nr 3707 do działki nr 3656, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3712 obreb 0010
268	117288 L	Od działki nr 3074 do działki nr 3867, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3305 obreb 0010
269	117289 L	Od działki nr 3074 do końca działki nr 3655, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3305, 3310, 3714 obreb 0010
270	117290 L	Od drogi gminnej nr 104435 L do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3719, 3718 obreb 0010
271	117291 L	Od działki nr 3314 do działki nr 3719, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3320, 3717, obreb 0010
272	117292 L	Od działki nr 3383 do działki nr 3415, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3721 obreb 0010
273	117293 L	Od drogi powiatowej nr 1700 L do działki nr 3867, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3882, 3869 obreb 0010
274	117294 L	Od drogi powiatowej nr 1706 L do działki nr 3872, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3871 obreb 0010
275	117295 L	Od działki nr 3768/1 do działki nr 3314, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3872, 3312 obreb 0010
276	117296 L	Od drogi powiatowej nr 1706 L do granicy gminy Wyryki 0010 z gminą Włodawa, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3874 obreb 0010
277	117297 L	Od działki nr 3872 do granicy gminy Wyryki 0010 z gminą Włodawa, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3873 obreb 0010
278	117298 L	Od działki nr 3310 do działki nr 3310, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3306, 3307 obreb 0010
279	117299 L	Od działki nr 3303 do działki nr 2962, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3298 obreb 0010
280	117300 L	Od działki nr 3303 do działki nr 2963, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3299 obreb 0010
281	117301 L	Od drogi powiatowej nr 1706 L do działki nr 235, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3314, 3297 obreb 0010
282	117302 L	Od działki nr 3874 do działki nr 3297, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3313 obreb 0010
283	117303 L	Od działki nr 3874 do działki nr 3316, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3315 obreb 0010
284	117304 L	Od działki nr 3297 do granicy obrębu wsi Wyryki 0010 z wsią Adampol 0001, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3316 obreb 0010
285	117305 L	Od działki nr 3297 do granicy obrębu wsi Wyryki 0010 z wsią Adampol 0001, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3317 obreb 0010
286	117306 L	Od działki nr 3251 do działki nr 3274, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 26, 3318 obreb 0010
287	117307 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 3251, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3853 obreb 0010
288	117308 L	Od działki nr 3314 do działki nr 3251, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3320, 3717 obreb 0010

289	117309 L	Od drogi powiatowej nr 1706 L do działki nr 3853, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3851.3852 obreb 0010
290	117310 L	Od działki nr 3853 do działki nr 54, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 33 obreb 0010
291	117311 L	Od działki nr 3853 do działki nr 3926, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 139, 171 obreb 0010
292	117312 L	Od działki nr 3853 do działki nr 43, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 44 obreb 0010
293	117313 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do drogi wojewódzkiej nr 818, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 140, 175, 138 obreb 0010
294	117314 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 do działki nr 4059, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 137 obreb 0010
295	117315 L	Od działki nr 954 do działki nr 301, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 300 obreb 0010
296	117316 L	Od granicy Lasów Państwowych działka nr 4025 do działki nr 2718, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 1110 obreb 0010
297	117317 L	Od działki nr 2718 do granicy Lasów Państwowych działka nr 4025, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2572/3, 1111 obreb 0010
298	117318 L	Od działki nr 2719 do działki nr 2625/3, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2625 obreb 0010
299	117319 L	Od działki nr 3029 do działki nr 3867, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 3881 obreb 0010
300	117320 L	Od działki nr 2718 do działki nr 2572/29, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2572/16 obreb 0010
301	117321 L	Od drogi wojewódzkiej nr 818 (przy działce nr 2573/7), od drogi wojewódzkiej nr 818 (przy działce nr 2573/4), od działki nr 2583 do granicy Lasów Państwowych Nadleśnictwa Włodawa działka nr 4025, stanowiąca działkę oznaczoną w ewidencji gruntów nr 2573/6, 2572/8 obreb 0010
302	117394 L	od drogi woj. nr 812 - do drogi kraj. nr 82

Gmina Wyryki uczestniczy wraz z pozostałymi gminami powiatu w zadaniu związanym z organizacją komunikacji publicznej. Powiatowe przewozy pasażerskie realizowane są dzięki dofinansowaniu z rządowego Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej. Komunikacja obejmuje m.in. dwa kursy realizowane na terenie gminy Wyryki, co zapewnia połączenia autobusowe dla zdecydowanej większości mieszkańców gminy.

W 2020 roku przekazano Powiatowi Włodawskiemu, który jest organizatorem przewozów, dotację celową na pomoc finansową w kwocie 13 725,00 zł. Jest to kwota niezbędna do pokrycia części deficytu przypadającego na Gminę Wyryki.

Na obszarze Gminy, nie funkcjonuje komunikacja kolejowa.

Najbliżej zlokalizowane przejście graniczne oddalone od Wyryk o ok. 35 km jest polsko-białoruskie drogowe przejście graniczne w Sławatycze – Domaczewo. Przejście położone w województwie lubelskim, w powiecie bialskim, w gminie Sławatycze, w miejscowości Sławatycze. Przejście czasowo zamknięte.

Inne przejścia graniczne na obszarze województwa lubelskiego oddalone są od siedziby Gminy Wyryk:

- Kukuryki-Kozłowiczy – polsko-białoruskie drogowe przejście graniczne położone w powiecie bialskim, w gminie Terespol, w miejscowości Kukuryki – oddalone o ok. 84 km

- Terespol-Brześć – polsko-białoruskie drogowe i kolejowe przejście graniczne położone w powiecie białskim, w gminie Terespol, w miejscowości Terespol - oddalone o ok. 70 km
- Dorohusk-Jagodzin – polsko-ukraińskie drogowe i kolejowe przejście graniczne położone w powiecie chełmskim, w gminie Dorohusk, w miejscowości Berdyszcze - oddalone o ok. 69 km.

Najbliższym lotniskiem jest oddalony o ok. 79 km Port Lotniczy Lublin-Świdnik. Z lotniska możliwe są bezpośrednie połączenia z Warszawą, Oslo, Dublinem, Londynem, Eindhoven, Antwerpią, Kijowem, Tel Awiwem. Odległość od największego lotniska w Polsce im. Fryderyka Chopina w Warszawie wynosi ok. 223 km.

Tereny przemysłowe na terenie gminy Wtryki nie występują. Zorganizowanych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie gminy nie ma, jedynie w okolicy Suchawy w dolinie Włodawki takie tereny można tworzyć. Ponadto w miejscowości Adampol znajduje się ważny w regionie szpital ukierunkowany na diagnostykę i leczenie wszelkich schorzeń układu oddechowego, w tym gruźlicy - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc. Podsumowując wstępną analizę lokalizacji Gminy nasuwa się wniosek o jej stosunkowo peryferyjnym położeniu względem większych ośrodków miejskich. Jest to cecha położenia Gminy, która może być uznawana za wadę w zakresie np. atrakcyjności osiedleńczej, czy wręcz przeszkodę w dalszym rozwoju gospodarczym obszaru, ze względu chociażby na oddalenie od terenów przemysłowych. Jednak takie peryferyjne położenie, przy licznych walorach środowiskowych i dbałości o jakość środowiska naturalnego, może stać się znaczącą zaletą Gminy Wtryki jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, co z kolei w dłuższej perspektywie czasu może okazać się istotnym czynnikiem rozwoju gospodarczego Gminy.

2.2. Przestrzeń i środowisko

Struktura zagospodarowania gruntu

Gmina Wtryki jest jedną z największych obszarowo gmin w powiecie włodawskim, bowiem jej powierzchnia administracyjna wynosi 220 km², co stanowi 17,5 % powierzchni powiatu włodawskiego. Gmina Wtryki jest gminą wiejską ekstensywnie zagospodarowaną (funkcje leśne, ochrony przyrody). Struktura użytkowania terenów gminy wyróżnia się zasobami ekologicznymi: lasy i zadrzewienia obejmują ok. 12,3 tys. ha - ok. 56% powierzchni gminy, łąki i pastwiska zajmują ok. 1,9 tys ha tj. 8,7 % powierzchni gminy. Lasy prywatne stanowią ok. 16,5 % powierzchni zasobów leśnych. Grunty orne zajmują 4,5 tys. ha - ok. 21 % powierzchni gminy (dane na podstawie Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wtryki). Przeważają tu małe gospodarstwa rolne, w których oprócz podstawowych upraw hoduje się głównie trzodę chlewną i bydło.

W strukturze osadniczej Gminy dominuje typowa zabudowa wiejska. Typ ten charakteryzuje się położeniem miejscowości wzdłuż jednego lub kilku ciągów komunikacyjnych, o stosunkowo nieregularnym kształcie. Charakterystyczną cechą budownictwa w gminie jest ustawienie domów mieszkalnych pod ukosem w stosunku do drogi (szczególnie widoczna w Wtrykach). Wsie, położone na terenie gminy, położone są wśród kompleksów leśnych, co wiązało się ze stosowaniem drewna jako podstawowego materiału budowlanego do budowy domów. Dominuje nierównomierny układ pól i duże rozbieżności w wielkości działek oraz stosunkowo zwarta zabudowa jednorodzinna. W wielu

miejsowościach brakuje funkcjonalnych centrów, a istniejące przestrzenie publiczne nie są dostatecznie zagospodarowane. Dlatego też rolę takich centrów najczęściej pełnią albo najbliższe otoczenie obiektów użyteczności publicznej (szkół, kościołów, świetlic) lub przestrzenie zlokalizowane wzdłuż dróg przebiegających przez daną miejscowość. Powoduje to, iż trudno o funkcjonalne wykorzystanie dostępnej przestrzeni publicznej oraz efektywną organizację miejsc koncentracji życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego.

Gmina posiada charakter rolniczy w związku z tym przeważa zabudowa jednorodzinna i zagrodowa. Jedynie w miejscowościach, gdzie były kiedyś zlokalizowane państwowe gospodarstwa rolnicze /Suchawa, Zahajki, Kaplanowsy-Kolonia / znajdują się bloki stanowiące zabudowę wielorodzinną.

Przez gminę przebiega elektroenergetyczna magistralna linia wysokiego napięcia 110 kV od Stacji tzw. GPZ 110 kV w rej. Wisznice - Stacja 110 kV w rejonie miejscowości Lubień do Stacji GPZ 110 kV w rejonie Włodawy. Gmina znajduje się poza siecią gazową wysokiego ciśnienia. W perspektywie planowany jest po obrzeżu gminy przebieg gazociągu tranzytowego, z odgałęzieniem służącym gazyfikacji tej części powiatu włodawskiego.

Na terenie gminy, w miejscowości Adampol funkcjonuje Szpital (SPZOZ) podległy Marszałkowi Województwa Lubelskiego.

Występują obszary chronionego krajobrazu jednak nie wpływają one w znaczny sposób na rozwój w/w regionu. W obrębie gminy funkcjonują sieci wodociągowe oraz elektryczne wysokiego napięcia, średniego napięcia oraz niskiego napięcia. Skoncentrowane obszary przemysłowe nie występują. Na terenie gminy zlokalizowane są pojedyncze zakłady reprezentujące takie gałęzie przemysłu jak przemysł drzewny. Obiekty uznane za chronione oraz szczególnej wartości kulturowej są otoczone strefami ochronnymi, w których nie ma możliwości usytuowania inwestycji związanych z uciążliwym przemysłem. Sieć dróg utwardzonych nie jest dostatecznie rozwinięta i to w większości hamuje rozwój regionu pod każdym względem. Dokładną analizę związaną z zagospodarowaniem przestrzennym przedstawiono w dalszych rozdziałach.

Położenie fizjogeograficzne, rzeźba terenu, gleby

Gmina Wyryki położona jest w obszarze Polesia Zachodniego. Należy do makroregionu wchodzącego w skład Prowincji Niżu Wschodnio-Bałtycko-Białoruskiego. Prawie cały obszar gminy wchodzi w skład subregionu Polesia zwanego Garbem Włodawskim graniczącym na południu z Równiną Łęczyńsko-Włodawską, a na północy z subregionem zwanym Zakłęsłość Sosnowicka. Pod względem tektonicznym gmina Wyryki leży w strefie przejściowej pomiędzy Wzniesieniem Sławatycz, charakteryzującym się względnie płytkim zaleganiem skał krystalicznych, a Obniżeniem Nadbużańskim, zbudowanym z osadów górnokarbońskich i wypełnionych osadami mezozoiku. Na powierzchni występują głównie utwory czwartorzędowe o zróżnicowanej miąższości. Na wierzchołkach stanowią je głównie piaski i żwiry lodowcowe oraz gliny zwałowe podścielone marglami kredowymi, zaś w dolinach namuły i paski rzeczne oraz torfy. Tylko incydentalnie występują niewielkie równiny piasków przewianych.

Gmina Wyryki w wieloprzestrzennych systemach przyrodniczych - sytuuje się w układzie europejskim, krajowym i regionalnym, spełnia w nich rangę węzłową i łącznikową. Południowa fragment gminy należy do Poleskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (POCK), zajmującego łączną powierzchnię 41 tys. ha. W POCK znajdują się gminy: Sosnowica, Urszulin, Cyców, Stary Brus, Hańsk, Włodawa, Wola Uhruska. POCK obejmuje część Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego (poza obszarem objętym statusem Poleskiego Parku Narodowego oraz Poleskiego Parku Krajobrazowego) - został ustanowiony dla ochrony

różnorodności biologicznej lasów, łąk i torfowisk z kilkoma jeziorami. Poleski Obszar Chronionego Krajobrazu należy do Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”. W obszarze gminy wytypowano obszary ochrony na podstawie Dyrektyw Unii Europejskiej - o statusie ostoi ptasiej (OSO) - tzw. Uroczysko Mosty-Zahajki i o statusie ochrony siedliskowej (SOO) - Przełom Rzeki Włodawki. Prawie cały obszar gminy (z wyjątkiem rejonu miejscowości Wyryki i Kaplonosy) znajduje się w tzw. Poleskim Obszarze Węzłowym (POW) należącym do Krajowej Sieci Ekologicznej. Zidentyfikowano tu dwa, o dużym potencjale, węzły ekologiczne: wodny i leśny. Przez wschodnią część gminy przebiega korytarz ekologiczny o randze regionalnej, tworzą je doliny Hanny i Zielawy oraz dolina Włodawki.

Skalami glebotwórczymi są z utworów plejstoceniowych – głównie piaski gliniaste (na terenach użytkowanych rolniczo) i piaski słabogliniaste (pod lasami), miejscami piaski luźne, zaś z utworów holoceniowych (najmłodszych) – torfy i piaski rzeczne.

Dominującym typem gleby na użytkowanych rolniczo wierzchołkach są gleby płowe w kompleksie z brunatnymi i odgórnie oklejonymi. Są zwarte i mało przepuszczalne, czego efektem jest zwiększone uwilgotnienie i wspomniane oglejenie. Na terenach leśnych panują gleby rdzawe, bielcowe i bielice. Na siedliskach hydrogenicznych wykształciły się gleby glejowe, mułowe i murszowe, rzadziej torfowe.

Budowa geologiczna gminy jest bardzo zróżnicowana, mimo to baza surowcowa jest stosunkowo uboga. Rozpoznane złoża surowców to torfy, mułki chude i gliniaste oraz piaski i żwiry wodnolodowcowe. Największą powierzchnię zajmują złoża torfowe typu niskiego, z torfem szuwarowym lub olsowym, o średniej miąższości nie przekraczającej 1,2 m (maksymalne miąższości złóż torfowych występują w rynnowej dolinie Krynicy w Lubieniu – 2,5 m oraz w dolinie Hanny – 3,5 m). Złoża torfowe wypełniają zagłębienia bezodpływowe oraz budują dna niektórych dolin rzecznych (Włodawki, Krynicy, Hanny). Z uwagi na ich przyrodnicze i hydrologiczne znaczenie złoża te nie są eksploatowane. Mułki chude występują w okolicy Połodu. Osiągają miąższość 17 m, sporadycznie eksploatowane są przez miejscową ludność. Występowanie mułków gliniastych o miąższości w złożu 11 m udokumentowano w Dobropolu. Zasoby geologiczne bilansowe na dzień 31.12.2002 r. wynosiły 199 tys. m³, jednakże złoża nie jest eksploatowane. Piaski i żwiry wodnolodowcowe są bardzo słabo rozpoznane w obszarze gminy.

Flora gminy Wyryki jest bardzo bogata. Reprezentowana jest przez mszaki oraz 1027 gatunków roślin naczyniowych. Aktualny stan flory mszaków wykazuje występowanie 182 gatunków mchów liściastych z 34 rodzin i 83 rodzajów; 24 torfowców oraz 27 wątrobowców z 19 rodzin i 23 rodzajów. Nadto stwierdzono 1 gatunek giewiczki. Najliczniej reprezentowane są rodziny:

Mchy:

- krzywoszyjowate
- krótkoszowate
- rókietowate
- prątnikowate
- widłozębowate
- merzykowate
- tujowcowate
- płaszczenicowate

Rodzaje mchów mające najwięcej gatunków to:

- sierpowiec
- krótkosz

- płonnik
- rokieta
- płożymeryk

W skład wątrobowców wchodzi płożikowate, błotnicowate i porostnicowate.

W skład roślinności siedliska wodnego wchodzi: osoka aloesowata, rdestnica grzebieniasta, rdestnica połyskująca, rogatek sztywny, rzęsa drobna, rzęsa garbata, wolffia bezkorzeniowa, wywłócznik skrętoległy i rogatek sztywny. W wodach bytują 4 gatunki chronione, z których najbardziej znane są grązel żółty i grzybienie białe. Siedliska szuwarowe zajmują skupienia pałek, skupienia trzin i oczeretu jeziornego, kilkanaście gatunków turzyc wysokich, manna mielec, przętka pospolita, łączeń baldaszkowy, nadwodnik okółkowy. Torfowiska zajmują Buxbauma.

Faunę obszarów chronionych Gminy Wyryki scharakteryzowano poniżej:

Bezkręgowce

Chronione gatunki bezkręgowców występujących na obszarze gminy to: pijawka lekarska, ślimak winniczek, szczeżuja wielka, skójka malarska, groszkówka, tygryk paskowany, żagnica zielona, łątka turzycowa, straszka północna, zalotka białoczelna, zalotka spłaszczona, zalotka większa, tęcznik mniejszy, biegacz skórzasty, biegacz fioletowy, biegacz gładki, biegacz granulowany, biegacz wręgaty, biegacz gajowy, biegacz polny, biegacz ogrodowy, borodziej próchnik, zgrzypik twardokrywka, pływak szerokobrzegi, kreślinek pływak, ciołek matowy, czerwonończyk nieparek, czerwonończyk fioletek, modraszek alkon, modraszek arion, modraszek nausitous, modraszek telejus, dostojka eunomia, przeplatka aurinia, szlaczkoń torfowiec, strzępotek hero, postojak wiesiołkowiec, trzmiel żółty, trzmiel rudy, trzmiel kamiennik, trzmiel rudonogi, trzmiel różnobarwny, trzmiel ozdobny, trzmiel ziemny, trzmiel gajowy, trzmiel ogrodowy, trzmiel ciemnopasy, trzmiel wschodni.

Kręgowce

Ryby:

W wodach gminy żyje 19 gatunków ryb: płoć, wzdregą, strzebla przekopowa, ukleja, słonecznica, leszcz, krap, lin, różanka, kielb krótkowąsy, karp, karaś srebrzysty, okoń, koza, piskorz, szczupak pospolity, węgorz, sumik karłowaty, ciernik. Cztery gatunki ryb objęte są ochroną gatunkową. Są to: strzelba przekopowa, różanka, piskorz i koza.

Plazy:

W gminie Wyryki występuje 13 gatunków płazów: traszka grzebieniasta, traszka zwyczajna, kumak nizinny, grzebiuszka ziemna, ropucha szara, ropucha zielona, paskówka, rzekotka drzewna, żaby – wodna, śmieszka, jeziorkowa, trawna i moczarkowa.

Gady:

W gminie Wyryki żyje 6 gatunków gadów: padalec zwyczajny, jaszczurka zwinka, jaszczurka żyworodna, zaskroniec zwyczajny i żmija zygzakowata.

Ptaki:

Awifauna reprezentowana jest przede wszystkim przez ptactwo żyjące w środowisku wodnym i ta grupa obejmuje blisko 50% wszystkich gatunków spośród 156 gatunków ptaków występujących stale, okresowo lub zalatujących na obszar gminy.

Gatunki ptaków to: perkoz, perkoz rdzawoszyi, perkoz dwuczuby, zausznik, kormoran czarny, bąk, bączek, czapla siwa, czapla biała, bocian czarny, bocian biały, łabędź niemy, gęś gęgawa, krakwa, cyraneczka, krzyżówka, cyranka, płaskonos, głowienka, podgorzałka, czernica, gągoł, trzmielojad, kania czarna,

kania ruda, bielik, błotniak stawowy, błotniak łąkowy, błotniak zbożowy, jastrząb, krogulec, myszołów zwyczajny, orlik krzykliwy, orlik grubodzioby, orzeł przedni, rybołów, pustułka, pustuleczka, kobuz, kobczyk, cietrzew, kuropatwa, przepiórka, bażant, wodnik, kokoszka wodna, łyska, żuraw, kropiatka,

zielonka, derkacz, sieweczka rzeczna, czajka, batalion, kszyc, dubelt, słonka, rycyk, kulik wielki, krwawodziób, samotnik, śmieszka, rybitwa
zwyczajna, rybitwa czarna, rybitwa białoskrzydła, grzywacz, sierpówka, turkawka, płomykówka, puchacz, puszczyk, sowa uszata, sowa błotna, lelek, zimorodek, kraska, dudek, krętogłów, dzięcioł czarny, dzięcioł duży, dzięciołek, lerka, rokitniczka, skowronek, dymówka, oknówka, śpiewak, świerszczak, strumieniówka, brzęczka, wodniczka, rokitniczka, świergotek drzewny, świergotek łąkowy, pliszka żółta, pliszka siwa, strzyżyk, pokrzywnica, rudzik, słowik szary, podróżniczek, kopciuszek, pokląskwa, kos, kwiczoł, kapturka, świstunka, pierwiosnek, piecuszek, mysikrólik, muchołówka szara, muchołówka mała, muchołówka żałobna, wąsatka, raniuszek, sikora uboga, sikora czarnogłowa, sikora czubata, sosnówka, sikora modra, bogatka, kowalik, pelzacz leśny, remiz, wilga, łożówka, trzcinniczek, trzcinia, zaganiacz, jarzębiatka, piegża, cierniówka, gajówka, gąsiorek, dzierzba czarnoczelna, srokosz, dzierzba rudogłowa, sójka, sroka, kawka, wrona, kruk, szpak, wróbel,
mazurek, zięba, kulczyk, dzwonec, szczygieł, makolągwa, dziwonia, gil, grubodziób, trznadel, ortolan, potrzos, potrzyszcz.

Ssaki:

Do ssaków żyjących na terenie gminy zalicza się takie gatunki jak: kret, jeż wschodnioeuropejski, ryjówka malutka, karlik malutki, karlik większy, gacek brunatny, zając szarak, nornica ruda, darniówka pospolita, nornik
zwyczajny, nornik bury, mysz domowa, szczur wędrowny, mysz polna, mysz leśna, karczownik, mysz zaroślowa, orzesznica, piżmak, wiewiórka, bóbr, chomik, smużka, wilk, wydra, gronostaj, łasica. Z parzystokopytnych występują: łoś, jeleni szlachetny, sarna i dzik.

Wyżej wymienione kręgowce i bezkręgowce występują na terenie Poleskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu jak również na terenach nie objętych ochroną. Jak widać z powyższych danych teren gminy Wyryki zamieszkują w przewadze ptaki. W obrębie gminy Wyryki nie stwierdzono istotnych zmian związanych ze środowiskiem. Istnieje realne zagrożenie pogorszenia stanu jakości wód podziemnych w przypadku nie podjęcia środków zaradczych, polegających na uporządkowaniu systemu gospodarki ściekowej. Ponadto należy zwrócić uwagę na zmiany zachodzące wzdłuż ciągów komunikacyjnych. Może wystąpić tam zagrożenie przekroczenia progowych dopuszczalnych poziomów hałasu a także znaczny wzrost emisji liniowej zanieczyszczeń do powietrza.

Ogólny stan środowiska naturalnego Gminy obszarze można oceniać jako dobry. Nie funkcjonują tu bowiem zakłady przemysłu ciężkiego, które mogłyby znacząco negatywnie wpłynąć na stan środowiska naturalnego. Zanieczyszczenia bytowe i rolnicze stanowią zatem największe zagrożenie dla fauny i flory.

Rozwój rolnictwa sprawia, iż środowisko naturalne Gminy, podobnie jak w przypadku porównywalnych ośrodków o charakterze rolniczym w kraju, jest w większości przekształcone antropologicznie. Produkcja rolna jest szczególnie niebezpieczna dla wód powierzchniowych i podziemnych, bowiem wymaga stosowania nawozów i chemicznych środków ochrony roślin, które z łatwością przenikają do wód, wpływając negatywnie na ich jakość i ekosystem. Do istotnych problemów, wpływających znacząco na degradację środowiska naturalnego, zaliczyć należy niedostatecznie rozwiniętą sieć kanalizacji sanitarnej, wykorzystywanie zbiorników bezodpływowych do gromadzenia ścieków oraz zaniedbania w zakresie gospodarowania odpadami. Ponadto, znacznym zagrożeniem dla stanu powietrza

atmosferycznego jest wykorzystywanie pieców i kotłów węglowych (nierzadko w złym stanie technicznym) do ogrzewania domów i budynków użyteczności publicznej, które stanowią poważne źródło niskiej emisji.

Dbłość o środowisko naturalne jest rosnącym na znaczeniu aspektem atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej gmin. Rosnąca świadomość ekologiczna społeczeństwa wymusza podejmowanie efektywnych działań celem zapobiegania degradacji środowiska przyrodniczego. Stąd też nasuwa się wniosek, iż w najbliższych latach to jakość środowiska naturalnego Gminy może stanowić istotny czynnik rozwoju pozwalający na pozyskanie nowych mieszkańców, turystów i inwestorów.

W gminie Wyryki do obszarów objętych ochroną należą: Poleski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący z terenu gminy dolinę Włodawki. Posiada on unikalne kompleksy wodno-bagienne oraz tereny podmokłe; 10 pomników przyrody (1 obiekt przyrody nieożywionej i 9 obiektów przyrody ożywionej); 7 użytków ekologicznych; lasy ochronne.

Pomniki przyrody występujące na terenie gminy:

- gład narzutowy w miejscowości Adampol, utworzony w 1987 r.,
 - dąb szypułkowy w Kaplanosach – obwód 405 cm, utworzony w 1992 r.,
 - stanowisko widłaka torfowego i rosiczki okrągłolistnej o pow. 1 ha w Horostycie, utworzone w 1992 r.,
 - lipa drobnolistna w Horostycie - obwód 627 cm, utworzona w 1992 r.,
 - jawor w Horostycie – obwód 340 cm, utworzony w 1992 r.,
 - stanowisko zimoziolu północnego na powierzchni 0,10 ha w Kaplanosach, utworzone w 1992 r.,
 - dąb szypułkowy w Kaplanosach – obwód 405 cm, utworzony w 1992 r.,
 - dąb szypułkowy w Kaplanosach – obwód 567 cm, utworzony w 1992 r.,
 - dąb szypułkowy w Kolonii Zahajki – obwód 412 cm, utworzony w 1992 r.,
 - dąb szypułkowy w Kolonii Zahajki – obwód 476 cm, utworzony w 1992 r.,
- Zidentyfikowane były jeszcze dwa pomniki przyrody: dąb szypułkowy w Suchawie –obwód 520 cm, utworzony w 1988 r. oraz wiąz szypułkowy w Kaplanosach – obwód 467 cm, utworzony w 1992 r., jednakże fizycznie nie istnieją z uwagi na naturalne obumarcie od pioruna.

Użytki ekologiczne zlokalizowane na terenie gminy Wyryki stanowią łączną powierzchnię 81,3 ha. i są to:

- użytek ekologiczny „Adampol” – o pow. 4,37 ha,
- użytek ekologiczny „Suchawa” – o pow. 9,67 ha,
- użytek ekologiczny „Dolina rzeki Włodawki I” – o pow. 5,80 ha,
- użytek ekologiczny „Dolina rzeki Włodawki II” – o pow. 19,50 ha,
- użytek ekologiczny „Bankowizna” – o pow. 40,03 ha,
- użytek ekologiczny „Kaplanosy” – o pow. 24,05 ha,
- użytek ekologiczny „Bagno Niedźwiedź” – o pow. 10,96 ha,

Spośród lasów ochronnych ogólnego przeznaczenia największą powierzchnię w gminie zajmują lasy wodochronne, do tej grupy zalicza się lasy stanowiące ostoje zwierząt oraz cenne- stanowiące fragmenty rodzimej przyrody. Spośród lasów ochronnych specjalnego przeznaczenia występują lasy na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych oraz lasy wokół sanatoriów i uzdrowisk. Ustanowione lasy ochronne w rejonie Adampola stanowią łączną powierzchnię 218,27 ha.

Cieki wodne

Gmina Wyryki znajduje się w dorzeczu Bugu. Obszar ten charakteryzuje się wysoką gęstością sieci rzecznej. Współtworzą ją systemy wodne Włodawki, Hanny i Zielawy, rozdzielone wododziałami IV rzędu. Na terenie gminy system wodny Zielawy tworzą jej lewostronne dopływy: Krynica i Żylawa. Zlewnia Włodawki z największym lewostronnym dopływem Ulanówką odwadnia południowy skłon Garbu Włodawskiego. Zachodnia część gminy znajduje się w dorzeczu górnej Hanny (zwanej także Trzebnieżą), lewego dopływu Bugu. Przepływ Włodawki waha się w granicach 1,5 – 2,0 m³/s., zaś ilość wody, jaką prowadzą Hanna i Zielawa na terenie gminy nie przekracza 0,5 m³/s. Wody powierzchniowe obejmują około 400 ha – tj. 4,1% powierzchni nieleśnej gminy.

Sieć wodna, zwłaszcza w północnej części gminy jest silnie zmodyfikowana melioracjami podstawowymi i szczegółowymi. Koryta większości rzek i strug przypominają liczne tu kanały melioracyjne. Gmina znajduje się w strefie oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna. Głównymi elementami systemu melioracyjnego na tym obszarze są zbiornik retencyjny Zahajki (o pow. 235 ha i pojemności 5 mln m³) oraz Kanał Partyzancki łączący bezpośrednio górną Hannę z Bugiem. Przyczyną wadliwego funkcjonowania systemu są niewystarczające dostawy wody oraz dekapitalizacja urządzeń wodnych. Monitoring w zakresie powierzchniowych naturalnych cieków był prowadzony w rzekach Włodawka i Hanna. Badania wykonane zostały przez Wojewódzką Inspekcję Ochrony Środowiska w Lublinie. Woda rzeki Włodawki wg kryterium fizykochemicznego nie została objęta normą, wg kryterium bakteriologicznego znajdowała się w III klasie czystości, wg kryterium hydrobiologicznego posiadała II klasę czystości. W ocenie ogólnej z uwagi na przekroczenie kryterium fizykochemicznego wody rzeki Włodawki w 2002 r. zostały zaklasyfikowane jako pozaklasowe.

Zasoby wód podziemnych na terenie gminy są małe; w obszarze Garbu Włodawskiego wynoszą 10-50 m³/d/km². Największe zasoby są w dolinie Włodawki, która stanowi zarazem północną strefę graniczną Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 407 (chełmsko-włodawskiego). Główny poziom wodonośny wykształcony jest w szczelinowych utworach górnej kredy. Zarówno poziom kredowy jaki i jurajski nie wykazują więzi hydraulicznej z poziomami płytszymi. Płytsze występowanie wód wgłębnych możliwe jest w sąsiedztwie dolin i zagłębień terenowych. Warunki występowania pierwszego poziomu wód czwartorzędowych uzależnione są od rodzaju podłoża geologicznego i rzeźby terenu.

Pierwszy poziom wód podziemnych występujący na głębokości 0-2 m, zajmuje rozległe tereny w północnej części gminy, tj. zatorfionym Obniżeniu Komaskim. Obszarów z wodami podziemnymi 2-5 m jest najwięcej. Są to równiny akumulacyjne piaszczyste rozciągające się na pograniczu szerokich dolin Zielawy i Hanny a wysoczyzną morenową. Obszary, w których wody podziemne występują na głębokości 5-10 m stanowią wąskie strefy okalające najwyższe w gminie wzniesienia, tj. moreny czołowe. W obrębie tych form geomorfologicznych, a także na południowych skłonach Garbu Włodawskiego poziom wód podziemnych schodzi poniżej 10 m. Korzystnym elementem budowy hydrogeologicznej są warstwy izolacyjne chroniące kredowe i jurajskie poziomy wodonośne przed zanieczyszczeniem. W sytuacji niewielkich zasobów wodnych jest to okoliczność, wpływająca korzystnie na warunki zaspokajania potrzeb komunalnych mieszkańców. Natomiast brak izolacji czwartorzędowego poziomu wodonośnego stwarza duże niebezpieczeństwo łatwego wnikania do wód gruntowych zanieczyszczeń bakteriologicznych i chemicznych.

Podstawę prawną do podejmowania decyzji mających wpływ na stan zasobów wodnych i zasady gospodarowania nimi w przyszłości w Polsce stanowią tzw. plany gospodarowania wodami opracowane

dla każdego obszaru dorzecza wyznaczonego w kraju. Dokumenty te stanowią transpozycję tzw. Ramowej Dyrektywy Wodnej Unii Europejskiej do krajowego porządku prawnego. Zgodnie z art. 3 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW), Polska jako Państwo Członkowskie Wspólnoty, ze względu na to, że obszar zlewni Bugu znajdującego się na obszarze dorzecza Wisły wykracza poza jej terytorium, powinna podejmować starania dla ustalenia właściwej koordynacji z odpowiednimi państwami trzecimi, zmierzające do osiągnięcia celów niniejszej dyrektywy w obszarze tego dorzecza. Wg regionalizacji hydrograficznej, niemal w całości obszar gminy (z wyjątkiem doliny Włodawki) znajduje się w obrębie, subregionu poleskiego (rozciągającego się pomiędzy Wisznicami a Dubienką) należącego do regionu o nazwie Polesie Lubelskie Północne, z głównym poziomem wodonośnym w osadach górnej kredy. Dolinę Włodawki zalicza się do tzw. Subregionu Północnego, jednostki należącej do Polesia Lubelskiego Południowego. Małe zasilanie atmosferyczne (małe opady), duże parowanie, mała pojemność retencyjna strefy areacji, duża zmienność odpływów, zmieniona przez człowieka sieć rzeczna, sprawiają, że Polesie Lubelskie odznacza się niekorzystnym bilansem wodnym. Gmina Wyryki jest położona w zlewni rzeki Bug, w zasięgu Kanału Wieprz - Krzna. W obszarze gminy występuje dość niewyraźny wododział zlewni Krzny (dorzecze Zielawy) i zlewni Bugu (dorzecze rz. Hanny i rz. Włodawki). System wodny gminy jest skomplikowany z uwagi na urządzenia hydrotechniczne kanału Wieprz - Krzna, połączenia siecią rowów melioracyjnych, wśród których trudno odróżnić naturalne dopływy. W zlewniach, większości lewostronnych dopływów Bugu i w rejonie oddziaływania Kanału Wieprz-Krzna utrzymują się deficyty wody, dlatego jest to obszar zaliczony w planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego do pilnych nawodnień.

Środowisko naturalne Gminy

Gmina Wyryki posiada doskonałe walory przyrodniczo-klimatyczne oraz praktycznie nie zdegradowane środowisko naturalne. Obszar Gminy Wyryki charakteryzuje się znaczną bioróżnorodnością i zróżnicowaniem przestrzennym walorów przyrodniczych. Jest to konsekwencją położenia obszaru Gminy w obszarze Polesia Zachodniego, makroregionu należącego do Prowincji Niżu Wschodnio-Bałtycko-Białoruskiego. Prawie całą gminę zajmuje jeden z subregionów Polesia tzw. Garb Włodawski, graniczący na południu z Równiną Łęczyńsko-Włodawską, na północy z subregionem tzw. Zakłęsłość Sosnowicka. Przez jej teren przebiega także Garb Włodawski - bezleśny obszar polodowcowy. Dzięki temu, że obszar gminy jest obszarem czystym ekologicznie, można tu spotkać rośliny chronione m.in. widłaka torfowego czy roszkę okrągłolistną. Można tu także zobaczyć siedliska bociana czarnego, orlika krzykliwego, a przy domach mnóstwo gniazd bociana białego. Część miejscowości gminy położonych jest w obrębie Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”, którego głównym celem jest ochrona cennych pod względem przyrodniczym i kulturowym obszarów oraz wskazywanie na zrównoważony związek człowieka z biosferą.

Południowa część obszaru gminy znajduje się w obszarze funkcjonalnym turystyki tzw. Pojezierzem Łęczyńsko - Włodawskim (II i III kat. atrakcyjności w skali kraju) oraz w obszarze o statusie Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”. Porasta ją zwarty kompleks Lasów Włodawskich. Lasy te to: bory mieszane sosnowo-dębowe, dąbrowy, grądy dębowo-grabowe oraz lasy sosnowe.

Środowisko kulturowe Gminy

Kolejnym istotnym czynnikiem wpływającym na atrakcyjność Gminy Wyryki jest jej dziedzictwo kulturowe. W jej granicach znajdują się bowiem zabytki i obiekty o charakterze zabytkowym, które są świadectwem bogatej historii tego obszaru.

Gmina Wyryki posiada zabytki objęte ochroną, które pokrótce scharakteryzowano poniżej:

Obiekty dziedzictwa kulturowego znajdujące się na obszarze gminy rozlokowane są w kilku miejscowościach:

ADAMPOL

1. Zespół Pałacowo – Folwarczny Zamoyskich

- a. lodownia murowana z 1920 r,
 - b. stara leśniczówka drewniana z ok. 1872 r częściowo zniszczona 1914 - 1918, rozbudowana 1922 r,
 - c. nowa leśniczówka, murowana z ok. 1911 r,
 - d. stajnia, obecnie pralnia, murowana z ok. 1930 r. przebudowana,
 - e. stajnia obecnie magazyn murowany z ok. 1930 r,
 - f. obora murowana z ok. 1930 r,
 - g. chlewnia murowana z ok. 1930 r.
2. cmentarz prawosławny administrowany przez parafię Narodzenia Najświętszej Maryi Panny we Włodawie przetrwało na niej kilkanaście nagrobków powstałych w I połowie XX wieku. Wśród zachowanych pomników są zarówno wykute w kamieniu i wykonane z żeliwa, jak i krzyże drewniane.

DOBROPOL

Pozostałości cegielni (3 wiaty) drewniane z ok. 1920 r.

HOROSTYTA

1. Szkoła obecnie biblioteka drewniana z ok. początku XX w,

KOLONIA – WYRYKI

Pozostałości zespołu folwarcznego:

- a. dwunastorak murowany z 1900 r., własność prywatna
- b. czworak, obecnie w zagrodzie nr 8, własność W. Śpiewak murowany z ok. 1900r,
- c. obora obecnie dom mieszkalny własność prywatna, murowana z 1900 r,
- d. obora obecnie w zagrodzie nr 7 własność T. Stefaniuk murowana ok. 1900 r.

KRZYWOWIERZBA

Szkoła własność prywatna, murowana początek XX w.

LUBIEŃ

1. Kościół Parafialny P.W. ŚW. Mikołaja BPA murowany z 1938 r.
2. Ruina Karczmy murowana z ok. 1850

SUCHAWA

1. Zespół Cerkwi Prawosławnej Par. P. W. MB Kazańskiej murowana z początku XX w.

WYRYKI-POLÓD

1. Krzyż z kapliczką drewniane z 1939 r.
2. Spichlerzyk drewniany z ok. 1930 r.

WYRYKI-ADAMPOL

1. Wiatrak koźlak drewniany z końca XIX w.

ZAHAJKI

1. Kapliczka drewniana z lat 30 XX w.
2. Szkoła obecnie dom mieszkalny nr 19 własność UG Wyryki drewniana z lat 20 XX w.

WYRYKI-WOLA

1. Cmentarz prawosławny administrowany przez parafię Narodzenia Najświętszej Maryi Panny we Włodawie. Przetrwało na nim kilkanaście nagrobków z I połowy XX stulecia, w tym kilka typowych dla lokalnej sztuki sepulkralnej wysokich drewnianych krzyży zdobionych wzorami snycerskimi i zwieńczonych kutymi w metalu małymi krzyżykami. Na cmentarzu znajduje się również wzniesiony przed II wojną światową murowany pomnik-krzyż prawosławny upamiętniający (zgodnie z inskrypcją) „wojnę europejską 1914–1918”, osoby, które w jej trakcie zaginęły bez wieści oraz wydzielenie serwitutów

Większość z wyżej wymienionych obiektów jest w złym stanie lub nie posiada odpowiedniej konserwacji technicznej.

Ponadto w obrębie gminy umiejscowione są zabytkowe cmentarze i mogiły :

- Horostyta Cmentarz Prawosławny z XIX w.
- Kaplonosy Cmentarz Prawosławny z połowy XIX w.
- Lubień Cmentarz Rzymskokatolicki z początku XX w.
- Suchawa Cmentarz Prawosławny i Przycerkiewny z początku XX w.
- Suchawa mogiła w lesie z II wojny światowej.⁴
- Wyryki Cmentarz Prawosławny XIX w.

Przez granice Gminy Wyryki biegną piesze i rowerowe szlaki turystyczne:

Najpopularniejszy szlak pieszy:

Szlak "Lasów Włodawskich" – zielony, o długości 43,7km

(Włodawa PKS -> Adampol -> Wyryki -> Smolarnia -> Suchawa -> Adamki -> Włodawa rynek -> Włodawa PKS)

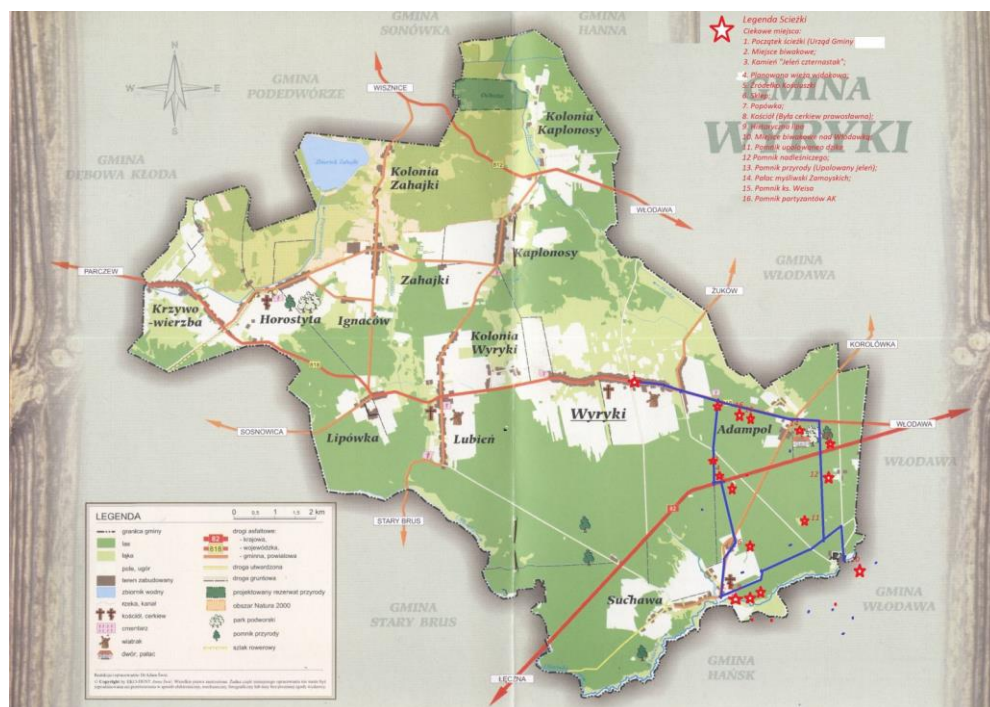
(dane wg http://www.napolesie.pl/mapa_piesza.php)

Szlaki rowerowe:

Turystyka rowerowa jest jedną z najchętniej wybieranych aktywnych form wypoczynku, stąd też Gmina Wyryki podejmuje działania w celu wytyczania nowych, ciekawych ścieżek rowerowych po terenie gminy Wyryki i okolic. Jedną z proponowanych ścieżek rowerowych jest zamieszczona poniżej, wskazująca wiele interesujących miejsc zaznaczonych na mapce. Największą atrakcją jest Pałac Zamojskich w Adampolu oznaczony na mapce numerem 14. Jest to zespół parkowo - pałacowy, dawny pałac myśliwski

wzniesiony w latach 1923-1927, usytuowany w głębi starego lasu, składający się z kilku obiektów zgrupowanych wokół czworobocznego dziedzińca, siedziba rodu Zamojskich. Na trasie ścieżki jest jeszcze wiele ciekawych miejsc związanych z historią Polesia, jego przyrodą i ciekawymi ludźmi tu mieszkającymi.

Ryc. 1 Schemat szlaku rowerowego w Gminie Wyryki i okolicach

Źródło: materiały własne Gminy Wyryki

Gmina podejmuje liczne działania marketingowe, których celem jest promocja turystyczna Gminy, wykorzystując w tym celu popularne portale społecznościowe, jak i bardziej tradycyjne formy promocji. Ponadto we współpracy z podmiotami NGO podejmują szereg działań mających na celu promocję wartości krajoznawczych Gminy Wyryki i przypomnienie zwyczajów, obyczajów panujących w tym regionie m.in. poprzez integrację, aktywizację i mobilizację dzieci i młodzieży do zdobywania nowych doświadczeń oraz włączenie w te działania lokalnego społeczeństwa (osoby dorosłe) poprzez integrację międzypokoleniową. Wspiera projekty finansowane ze źródeł zewnętrznych przez podmioty zewnętrzne. Jednym z nich był projekt dofinansowany ze środków Programu Operacyjnego Fundusz Inicjatyw Obywatelskich "Wojaże po Gminie Wyryki ze słomką, kwiatkiem i sękaczem" realizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Kulturalno-Społecznych "Ad Astra" (zlikwidowane w 2020 r.) w Partnerstwie z Gminną Biblioteką Publiczną w Wyrykach i przy wsparciu Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej. Ta inicjatywa i szereg innych mają na celu aktywizację i zjednoczenie społeczności lokalnej Gminy Wyryki w działaniach na rzecz dostępu do kultury - przypomnienia o zaginionych obyczajach, podejmowanie działań mających na celu „ocalenie od zapomnienia” i zaniknięcia kultury Gminy (zwyczaje, obyczaje, tradycje), organizację warsztatów ze świadkami/osobami pielęgnującymi tradycje regionu - uwzględniające tradycyjne i dawne „Wyrykowskie” wzory, upięcia i wypieki. Na terenie Gminy działają organizacje i stowarzyszenia, które działają na rzecz rozwoju regionu i podniesienia jakości życia mieszkańców gminy Wyryki, ochrony dziedzictwa przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego gminy

Wyryki, uświadomienia walorów przyrodniczych, kulturowych, historycznych, turystycznych i tradycyjnego rolnictwa mieszkańców tak, aby w zachowaniu dóbr kultury i natury zauważali możliwość trwałego rozwoju, propagowanie przedsiębiorczości wśród młodzieży, dbałość o walory przyrodnicze terenu gminy i utrzymywanie gruntów rolnych w dobrej kulturze rolnej, ochronę lokalnych zabytków znajdujących się na terenie gminy Wyryki, pielęgnację tradycji religijnych. Są to m.in.

- Stowarzyszenie „Koalicja kulturalna” z siedzibą w miejscowości Wyryki-Adampol.
- Stowarzyszenie "Tradycja i Nowoczesność" - z siedzibą w miejscowości Wyryki

Dodatkowo działa Uczniowski Klub Sportowy "Olimpia Wyryki" przy Zespole Szkół w Wyrykach promujący sport amatorski i rekreacyjny.

Na różnorodność oferty turystycznej i kulturowej Gminy Wyryki składa się również kalendarz imprez kulturalnych oraz twórczość ludowa mieszkańców. Na obszarze Gminy Wyryki organizowane są corocznie imprezy o zasięgu regionalnym i lokalnym.

Jedną z najważniejszych imprez jest Wyrykowski Jarmark leśny. W 2022 r. organizowany w lipcu po raz XII. W ramach Jarmarku leśnego odbywają się występy artystyczne, spektakle dla najmłodszych, są wystawiane stoiska rękodzielników, jest strefa leśnej kuchni i dużo muzyki zarówno tradycyjnej, w wykonaniu zespołów ludowych i tych, które łączą dawną tradycję z nowymi wpływami. Na jarmarku w 2022 r. prezentowało się również Stowarzyszenie Poleskie Psy Ratownicze, której jednym z głównych filarów jest edukacja.

Innymi cyklicznymi imprezami są:

- Powiatowy Konkurs Piosenki Europejskiej organizowany przez Szkołę Podstawową im. Armii Krajowej w Wyrykach (w 2022 r. - VIII edycja)
- Dzień Polesia Zachodniego organizowany przez Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych Lepsza Przyszłość Gminy Hańsk (w 2022 - XI edycja).
- Bieg „Tropem Wilczym” (w 2022 r. - X Edycja), który odbywa się na leśnej trasie w Suchawie w pierwszą niedzielę marca.

Nagromadzenie zabytków historycznych w otoczeniu pięknej przyrody, może stanowić podstawę do stworzenia atrakcyjnego produktu turystycznego Gminy Wyryki. Bliskość podobnych atrakcji turystycznych o charakterze historycznym i przyrodniczym na obszarach sąsiadujących powoduje, iż Gmina Wyryki we współpracy z innymi gminami mogłaby znacząco rozwinąć się turystycznie. Warto również podkreślić, iż obecnie działania promujące atrakcje turystyczne danego obszaru, zwłaszcza wszelkiego rodzaju imprezy i wydarzenia lokalne mają ogromne znaczenie. Bowiem dla społeczności lokalnej stanowią atrakcje same w sobie, a jednocześnie, dobrze wykorzystane, mogą być skutecznym narzędziem promocji turystycznej Gminy Wyryki.

Wydatki i dochody gminy: Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego

Suma wydatków z budżetu gminy Wyryki wyniosła w 2020 roku 13,4 mln złotych, co daje 5,2 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to spadek wydatków o 0.1% w porównaniu do roku 2019. Wskaźnikiem obrazującym dostępność i dbałość o dobra kulturowe Gminy na tle innych gmin powiatu włodawskiego jest wskaźnik: Wydatki w Dziale 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

W 2020 r. na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego Gmina Wyryki przeznaczyła 1 394 896 PLN, co daje na 1 mieszkańca 551,6 PLN i stanowi 10,4% udziału w całym budżecie.

Suma dochodów do budżetu gminy Wyryki wyniosła w 2020 roku 13,9 mln złotych, co daje 5,4 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 4.4% w porównaniu do roku 2019. Duża część wpływów pochodzi z Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (4.8%).

Kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej w gminie

Ład przestrzenny Gminy Wyryki determinowany jest przyjętymi przez jej organy i obowiązującymi na jej terenie przepisami w zakresie planowania przestrzennego. Obszar Gminy Wyryki nie jest objęty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wyryki obejmujące całość gminy w granicach administracyjnych i zostało przyjęte przez Radę Gminy Uchwałą XVI/90/2004 z dnia 28 września 2004 roku. W latach późniejszych nie wprowadzano zmian w studium.

Studium nie jest aktem prawa miejscowego i nie stanowi podstawy do wydawania decyzji administracyjnych, jednak Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 roku jednoznacznie stwierdza w art. 9 ust. 4 „Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych”, a w art. 20 ust. 1 „Plan miejscowy uchwała rada gminy, po stwierdzeniu, że nie narusza on ustaleń studium...”

Zadaniem studium jest określenie polityki przestrzennej gminy, obejmującej:

=> zidentyfikowanie kompleksowych uwarunkowań rozwojowych gminy, rozpoznanie potrzeb oraz problemów do rozwiązania;

=> określenie podstawowych kierunków rozwoju gminy i funkcji terenu, zasad ich przekształceń, w tym szczególnie pożądaną weryfikację istniejącego i planowanego zagospodarowania;

=> określenie warunków ochrony walorów środowiska przyrodniczego oraz dziedzictwa kulturowego gminy;

=> określenie terenów rozmieszczenia funkcji celu publicznego o znaczeniu lokalnym,

=> stworzenie podstaw merytorycznych prowadzenia negocjacji w zakresie ponadlokalnych zadań publicznych;

określenie podstaw formułowania strategii i programów rozwojowych dot. realizacji określonych celów i zadań wynikających z polityki samorządu,

=> stworzenie podstaw do aktualizacji i koordynacji planów miejscowych.

Studium określa politykę przestrzenną gminy Wyryki, uwzględniając występujące na jej obszarze uwarunkowania regionalne, które obejmują:

- uwarunkowania wynikające z ustaleń Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (Uchwała Nr XXIV/406/2021 z dnia 29 marca 2021 r.), Zintegrowanej listy przedsięwzięć dla realizacji celów Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (Uchwała Nr CCCXXX/5789/2022 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 18 stycznia 2022 r.) i Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego (*stanowiącego* Zał. Nr 1 do Uchwały Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 r.)
- uwarunkowania przyrodnicze i elementy systemu ekologicznego o znaczeniu regionalnym i ponadlokalnym,
- walory przyrodniczo-krajobrazowe i zabytkowe,
- elementy krajowego i regionalnego układu komunikacyjnego oraz infrastruktury technicznej,
- położenie gminy w obszarze zasobów ochrony wód podziemnych, warunki dostosowania wymogów gospodarki przestrzennej do standardów ekologicznych i prawnych.

W Studium ustalono następujące zasady zagospodarowania Gminy:

- 1/ ochrona środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego,
- 2/ harmonizowanie celów ochronnych, ekologicznych, społecznych i technicznych na zasadzie zrównoważonego rozwoju, wiążące się z:
 - poprawą stanu i odporności środowiska przyrodniczego, wzmocnienie jego potencjału,
 - poprawą estetyki i ład przestrzennego,
 - utrzymaniem zasobów kulturowych,
- 3/ kompleksowe podejście do prawnych i programowych podstaw rozwoju, uwzględniające:
 - uwarunkowania zewnętrzne, wynikające z ustaleń planu zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego, z regionalnych i lokalnych powiązań ekologicznych, społecznych, gospodarczych, komunikacyjnych i infrastrukturalnych,
 - respektowanie ograniczeń i preferencji w zagospodarowaniu, określonych dla obszarów objętych ochroną prawną na podstawie przepisów szczególnych, rozszerzenie zakresu ochrony prawnej obiektów i obszarów, wyróżniających się szczególnymi walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,
 - niezbędną modernizację zagospodarowania w dostosowaniu do obowiązujących standardów, m.in. związanych z integracją europejską,
 - realizację polityki przestrzennej, spójnej ze strategią rozwoju gminy, ustalających program zadań długookresowych i operacyjnych rozwoju gminy,

W przyjętym dokumencie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wyryki jako cel strategiczny wskazano: ukształtowanie zrównoważonego rozwoju, osiągnięcie wyższej pozycji ekonomicznej gminy Wyryki pozwalającej na poprawę warunków życia mieszkańców, przy jednoczesnym zachowaniu zasobów i walorów środowiska kulturowego oraz trwałości funkcjonowania procesów przyrodniczych.

Poprawa pozycji Gminy Wyryki w regionie pod względem gospodarczym, kulturalnym i rekreacyjnym jest uzależniona od wykorzystania naturalnych zasobów i walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy oraz wzbogacenia i zróżnicowania jej funkcji gospodarczych.

Założeniem Studium jest rozwój osady gminnej jako lokalnego ośrodka usług i przedsiębiorczości, urozmaicenie bazy ekonomicznej i usługowej gminy poprzez:

- Wykorzystanie położenia w obszarze Polesia Zachodniego, w rejonie Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego dla rozwoju funkcji turystyczno - usługowych,
- Ochronę walorów klimatu Lasów Włodawskich dla zapewnienia stabilnych warunków funkcjonowania specjalistycznego ośrodka sanatoryjnego leczenia gruźlicy i chorób płuc,
- Rozwój nieuciążliwych fonn drobnej przedsiębiorczości, usług i rzemiosła, zwłaszcza w ośrodku gminnym,
- Wykorzystanie położenia gminy w obszarze Polesia jako zaplecza rekreacji przez rozwój agroturystyki, w powiązaniu z modernizacją niskotowarowych gospodarstw wiejskich,
- Restrukturyzację i modernizację zespołów produkcyjnych po wielkotowarowych gospodarstwach hodowlanych, na funkcje mniej kolizyjne, produkcyjne i usługowe,
- Rozwój rolnictwa, wykorzystujący predyspozycje glebowe i agroklimatyczne, szczególnie działów wykorzystujących użytki zielone (hodowla) i zbiorniki wodne (gospodarka rybacka) oraz innych ekologicznie uwarunkowanych kierunków produkcji rolnej,
- Podniesienie standardu obsługi ludności,
- Wykorzystanie predyspozycji naturalnych gminy do rozwoju funkcji gospodarczych w oparciu o zasoby leśne (przetwórstwo runa leśnego, drobne przetwórstwo drewna, rzemiosło), tworzenie racjonalnej gospodarki prywatnych zasobów leśnych (hodowla zwierząt łownych, ekoturystyka).
- rozwój alternatywnych źródeł energii - zespołów elektrowni wiatrowych.

Głównymi determinantami kształtowania struktury przestrzennej gminy, określającymi zakres i kierunki zagospodarowania są:

- Kształtowanie ładu przestrzennego przez ochronę terenów otwartych i struktury terenów zabudowanych
- zachowanie zwartej struktury terenów wiejskich, dążenie do intensyfikacji zabudowy, krystalizowanie i integracja funkcjonalno-przestrzenna jednostek osadniczych,
- Planowany wzrost ośrodka gminnego i kształtowanie Wyryk jako osady, atrakcyjnego ośrodka administracyjno-usługowego,
- Dostosowanie drogi krajowej nr 82 do parametrów drogi klasy „GP” (główny ruch przyspieszony), drogi wojewódzkiej nr 812 do parametrów klasy „GP” (główny ruch przyspieszony),
- Poprawa i usprawnienie wewnętrznych powiązań oraz obsługi komunikacyjnej obszaru gminy, przez korektę układu drogowego i rozbudowę sieci dróg lokalnych, dostosowanie układu wewnętrznego do potrzeb i rozmieszczenia zabudowy oraz funkcji gospodarczych gminy, z uwzględnieniem wymogów ekologicznych, bezpieczeństwa ruchu i technicznych.
- Rozwój infrastruktury turystycznej, umożliwiającej ekspozycję walorów przyrodniczo-krajoobrazowych gminy i rozwój rekreacji,
- Kształtowanie lokalnego systemu ekologicznego w powiązaniu z systemem regionalnym, opartego szczególnie na ochronie dolin rzek oraz obszarów leśnych jako podstawy struktury przestrzennej, warunkującego harmonizację procesów urbanizacyjnych i inwestycyjnych z ochroną środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- Objęcie ochroną prawną i planistyczną wszystkich obiektów i obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo, a przede wszystkim dowartościowanie dziedzictwa kulturowego gminy;
- Ochrona walorów środowiska i zasobów wód podziemnych wynikająca z uwarunkowań regionalnych, poprawa bilansu wód powierzchniowych, kształtowanie racjonalnej gospodarki wodno-ściekowej,

- Wzbogacenie oferty funkcji usługowo - produkcyjnych w gminie, rozwój usług publicznych i komercyjnych, szczególnie w zakresie kultury, profilaktyki, sportu i rekreacji, gastronomii;
- Przekształcenie zdegradowanej bazy obsługi rolnictwa, przez jej modernizację, rozwój różnych form przedsiębiorczości, w tym funkcji zaopatrzenia, zbytu, produkcyjno-usługowych,
- rozwój alternatywnych źródeł energii - zespołów elektrowni wiatrowych.

W Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wyryki wyznaczono:

- 1) główne kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenu,
- 2) kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów w tym tereny wyłączone z zabudowy,
- 3) obszary zmian w strukturze przyrodniczo – przestrzennej.

W związku z powyższym w Studium wyznaczono główne kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenu:

- zachowanie zharmonizowanej struktury przestrzennej w zakresie przeznaczenia terenu i naturalnych uwarunkowań przyrodniczych, zaś w przypadkach i miejscach naruszenia ładu przestrzennego w studium określa się tereny wskazane do restrukturyzacji i przekształceń, tereny zdegradowane do rekultywacji oraz obiekty i tereny wymagające rewaloryzacji bądź rehabilitacji.

- dostosowanie rozwoju osadnictwa do nowych tendencji w zakresie potrzeb mieszkaniowych tj. wzrostu udziału zabudowy jednorodzinnej i letniskowej oraz wzrostu funkcji pozarolniczych w tkance zabudowy wsi tj. usług publicznych i komercyjnych oraz drobnych - nieuciążliwych zakładów produkcyjno-usługowych.

- sektor funkcji rolniczych będzie podlegał systematycznym i długofalowym przekształceniom. Wiodące znaczenie dla przeznaczenia i zagospodarowania terenów będą miały zmniejszanie się ilości gospodarstw samowystarczalnych, towarowych na rzecz drobnej skali gospodarstw o funkcji socjalnej oraz tendencje w zakresie wzrostu udziału gospodarstw o powierzchni powyżej 10 ha. Przewiduje się wzrost udziału w zabudowie wsi gospodarstw agroturystycznych oraz przekształconych siedlisk rolniczych na funkcje letniskowe bądź działalność gospodarczą związaną z obsługą rolnictwa (hurtownie, zaopatrzenie, skup, usługi agrotechniczne, naprawy i konserwacja, inne zakłady rzemiosła).

- w przypadku przeprowadzenia remelioracji i poprawy wartości użytkowych łąk i pastwisk, istotny wpływ na strukturę przestrzenną może mieć hodowla oraz odnowienie i dowartościowanie funkcji specjalistycznych gospodarstw produkcyjnych.

- wymagania w zakresie kształtowania ładu przestrzennego tj. poprawy jakości i estetyki zagospodarowania terenów oraz zachowanie regionalnych aspektów krajobrazu kulturowego - mające odzwierciedlenie m.in. w ustaleniach dotyczących przestrzeni publicznych, warunków realizacji dróg i infrastruktury technicznej, zwłaszcza komunalnej oraz ekologizacji gminy i poprawy efektywności zagospodarowania, z uwzględnieniem naturalnych predyspozycji środowiska przyrodniczego.

Ustalenia studium uwzględniają, poza wymienionymi wyżej, następujące elementy zmian w strukturze przestrzennej i przeznaczeniu terenu:

<=> przeznaczenie gruntów o niskiej bonitacji gleb pod zalesienie,

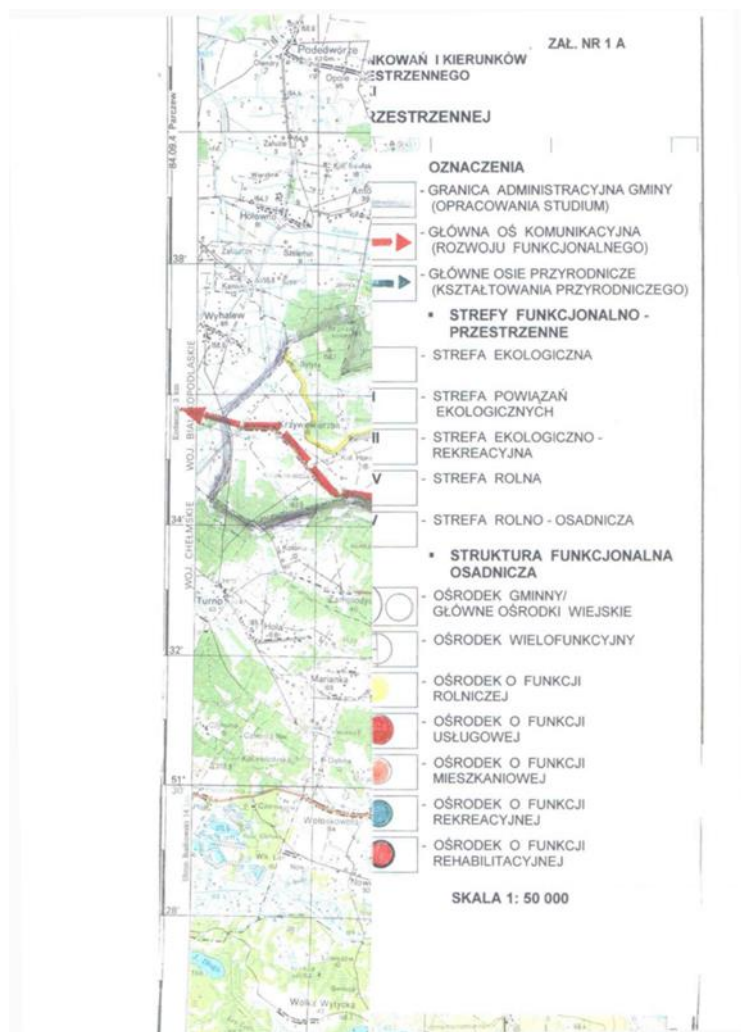
<=> możliwość realizacji stawów i zbiorników retencyjnych zgodnie z programem rozwoju małej retencji w województwie lubelskim,

<=> przekształcenia funkcjonalne zespołów produkcyjnych po d. PGR i SKR (Zahajki, Kol. Kaplonosy, Suchawa, Lubien, Krzywowierzba, Adampol) na funkcje usługowo-produkcyjne związane z obsługą rolnictwa oraz rewitalizacja zaplecza mieszkaniowego tych zespołów poprzez poprawę standardu zamieszkania ludności (poprawa stanu technicznego i sanitarnego budynków, wzbogacenie wyposażenia w usługi, zagospodarowanie terenów sportu i zieleni),

<=> przekształcenie części zaplecza rolniczego gospodarstw wielko-towarowych (Suchawa, Adampol) na funkcje mieszkaniowo-leśniskowe, gospodarstwa agroturystyczne oraz inne funkcje usługowe i rekreacyjne),

<=> wyznaczenie nowych terenów pod lokalizację zabudowy mieszkaniowej i letniskowej (Wyryki),

<=> wyznaczenie terenu przestrzeni publicznej w ośrodku gminnym oraz lokalizacja obiektów usług centrowych (publicznych i komercyjnych), obsługi komunikacji i turystyki.

Ryc. 2 Układ funkcjonalno-przestrzenny gminy Wyryki

2.3. Sfera społeczna

Demografia

Liczba ludności wykazuje tendencje spadkowe.

Zgodnie z danymi GUS w roku 2020 Gminę Wyryki zamieszkiwało 2 529 mieszkańców, w tym:

- 1 243 Kobiety
- 1 286 Mężczyźni

Tabela 3. Liczba ludności w Gminie Wyryki w latach 2017-2020

Dane dot. liczby ludności	2017	2018	2019	2020
Gmina Wyryki	2612	2573	2566	2 529
Powiat włodawski	38853	38668	38353	37 989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS

Tabela 4: Liczba osób zamieszkujących powiat włodawski i poszczególne miejscowości w latach 2016 – 2020

Nazwa jednostki samorządu terytorialnego	Powierzchnia w km ²	Liczba osób zam. w 2016 roku	Liczba osób zam. w 2017 roku	Liczba osób zam. w 2018 roku	Liczba osób zam. w 2019 roku	Liczba osób zam. w 2020 roku	Zmiana liczby osób zam. w 2020 r. w stosunku do 2016 r.	Ludność na 1 km ² w 2020 roku
Powiat włodawski	1256	39 084	38 853	38 668	38 353	37 989,00	-1095,00	31
Miasto Włodawa	18	13 415	13 350	13 220	13 066	12 915	-500,00	735,7
Hanna	139,3	2 957	2 941	2 905	2 844	2 791	-166,00	21
Hańsk	176,3	3 774	3 766	3 750	3 697	3 680	-94,00	21
Stary Brus	131,7	2 121	2 113	2 103	2 097	2 070	-51,00	16
Urszulín	172,1	4 141	4 135	4 179	4 146	4 164	23,00	24
Gmina Włodawa	245	6 094	6 058	6 059	6 089	6 023	-71,00	25
Wola Uhruska	154,1	3 947	3 878	3 879	3 848	3 817	-130,00	26

Wyryki	220	2 635	2 612	2 573	2 566	2 529	-106,00	12
--------	-----	-------	-------	-------	-------	-------	---------	----

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Na podstawie danych statystycznych widoczny jest trend w okresie ostatnich 5 lat zmniejszania się liczby osób zamieszkałych w Gminie Wyryki. Analogiczna sytuacja jest we wszystkich gminach Powiatu Włodawskiego, wyjątek stanowi Gmina Urszulin, gdzie w okresie ostatnich 5 lat nastąpił minimalny wzrost liczby mieszkańców.

Mapa 4. Mapa administracyjna Gminy Wyryki.

Administracyjnie Gmina Wyryki dzieli się na 16 sołectw i 20 miejscowości z następującą liczbą mieszkańców (dane na podstawie danych z Lokalnego Banku Danych za 2020 r.):

- 1) Suchawa - 328 osób,
- 2) Adampol - 158 osób,
- 3) Wyryki – Adampol - 252 osoby,
- 4) Wyryki – Połud - 337 osób,
- 5) Wyryki – Wola - 180 osób,
- 6) Wyryki – Kolonia - 71 osób,
- 7) Lubień - 225 osób,
- 8) Lipówka - 83 osoby,
- 9) Krzywowierzba - 146 osób,
- 10) Horostyta - 66 osób,
- 11) Horostyta Kolonia - 30 osób,

- 12) Ignaców - 17 osób,
 13) Zahajki - 267 osób,
 14) Zahajki – Kolonia - 47 osób,
 15) Kaplonosy - 262 osoby,
 16) Kaplonosy – Kolonia - 102 osoby.

Tabela 5. Ludność w podziale na płeć (mężczyźni M i kobiety K) – analiza porównawcza lata 2016-2020

	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K
	2016 r.	2016	2017	2017	2018	2018	2019	2019	2020	2020
Woj. lubelskie	1 033 740	1 099 600	1 030 453	1 095 864	1 026 225	1 091 394	1 021 848	1 086 422	1 015 218	1 080 040
Powiat włodawski										
	19 294	19 790	19 166	19 687	19 067	19 601	18 912	19 441	18 753	19 236
Miasto Włodawa	6 425	6 990	6 392	6 958	6 324	6 896	6 244	6 822	6 145	6 770
Hanna	1 484	1 473	1 468	1 473	1 449	1 456	1 414	1 430	1 391	1 400
Hańsk	1 875	1 899	1 867	1 899	1 867	1 883	1 844	1 853	1 851	1 829
Stary Brus	1 068	1 053	1 065	1 048	1 054	1 049	1 056	1 041	1 046	1 024
Urszulin	2 091	2 050	2 098	2 037	2 113	2 066	2 104	2 042	2 113	2 051
Gmina Włodawa	3 085	3 009	3 058	3 000	3 069	2 990	3 078	3 011	3 047	2 976
Wola Uhruska	1 919	2 028	1 891	1 987	1 903	1 976	1 882	1 966	1 874	1 943
Wyryki	1 347	1 288	1 327	1 285	1 288	1 285	1 290	1 276	1 286	1 243

Zgodnie z danymi GUS w roku 2020 Gminę Wyryki zamieszkiwało 2 529 mieszkańców, w tym:

1 243 Kobiety - 49,1%

1 286 Mężczyźni - 50,9%

97 Współczynnik feminizacji (Na każdych 100 mężczyzn przypada 97 kobiet)

103 Współczynnik maskulinizacji (Na każde 100 kobiet przypada 103 mężczyzn).

Współczynnik feminizacji i maskulinizacji uległ odwróceniu (jeszcze w 2002 roku na 100 mężczyzn przypadają 103 kobiety (podobnie jak w powiecie włodawskim), wówczas mężczyźni liczyli 1435 osób (49,1 % liczby ludności), kobiety 1485 osób (50,9 %), analogiczne wskaźniki dla województwa wynosiły 48,6% i 51,4%.

Tabela 6. Ludność w wieku przedprodukcyjnym w latach 2016 -2020 w powiecie włodawskim i w gminach powiatu

	2016	2017	2018	2019	2020	Różnica między 2020 r. a 2016 r.
Powiat włodawski	6 869	6 834	6 777	6 695	6 621	-248
Miasto Włodawa	2 302	2 325	2 289	2 275	2 231	-71
Hanna	471	469	451	432	415	-56
Hańsk	737	726	724	692	683	-54
Stary Brus	382	380	377	372	365	-17
Urszulin	780	771	799	783	811	31
Gmina Włodawa	1 129	1 127	1 109	1 146	1 148	19
Wola Uhruska	618	599	601	579	565	-53
Wyryki	450	437	427	416	403	-47

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Tabela 7. Ludność w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w Wyrykach, powiecie włodawskim i województwie lubelskim - analiza porównawcza w roku 2020

	Wyryki	Powiat włodawski	Woj. lubelskie
w wieku przedprodukcyjnym	15,9	17,4	17,6
w wieku produkcyjnym	61,1	59,7	59,7
w wieku poprodukcyjnym	23	22,9	22,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Niekorzystnym zjawiskiem dla Gminy Wyryki, podobnie jak dla powiatu włodawskiego i województwa lubelskiego, jest wahanie wskaźnika obciążenia demograficznego wiekiem poprodukcyjnym w latach 2016-2020. Na wskaźnik ten składa się ilość osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym. Jego wzrost oznacza większą dynamikę wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym niż osób w wieku produkcyjnym.

Gmina na tle grupy porównawczej:

Analizując sytuację demograficzną w zakresie poszczególnych grup ekonomicznych w Gminie Wyryki, na przestrzeni lat 2016-2020 odnotowano spadek liczby mieszkańców w dwóch grupach ekonomicznych: w wieku przedprodukcyjnym (w 2016 r. 17,1 %, w 2020 r. 15,9 %) i w wieku produkcyjnym (w 2016 r. 61,8 %, w 2020 r. 61,1%). Jest to występujący również w powiecie włodawskim, przy czym w powiecie % liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym jest wyższy niż w Wyrykach i wynosi 17.4 %, zaś w woj. lubelskim 17,6%. Z kolei udział procentowy osób w wieku produkcyjnym w Wyrykach jest wyższy (61,1%)

niż w powiecie włodawskim (59,7%) i w woj. lubelskim (59,7%). W wieku poprodukcyjnym nastąpił wzrost, w Wyrykach udział procentowy jest najwyższy (wynosi 23%), w stosunku do powiatu (22,9%) i województwa (22,8%). Jest to ogólnokrajowa tendencja potwierdzająca pogłębianie się problemu starzenia się społeczeństwa.

Niekorzystne trendy ogólnokrajowe, dotyczące zmniejszania się liczby ludności potwierdzają wartości wskaźnika zmiana liczby ludności na 1000 mieszkańców (definicja: zmiana liczby ludności w stosunku do roku poprzedniego na 1000 mieszkańców). Porównując się do innych gmin powiatu włodawskiego widoczny jest wieloletni trend zmniejszania się liczby mieszkańców Gminy Wyryki.

Powyższe trendy demograficzne znajdują odzwierciedlenie w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wyryki, w którym przyjęto następujące założenia:

- nie zakłada się wzrostu liczby ludności, przewiduje się utrzymanie dotychczasowego stanu mieszkańców, przewiduje się dalsze zmiany w strukturze demograficznej polegające na:

- a) wzroście udziału ludzi w starszym wieku,
- b) wzroście liczby osób przyjezdnych, osiedlających się w miejscowościach na terenie Gminy,
- c) zmniejszanie się ludności utrzymujących z rolnictwa,
- d) wzrost znaczenia źródeł zarobkowania z pracy najemnej i działalności gospodarczej.

Średni wiek mieszkańców wynosi 42,6 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa lubelskiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

Mieszkańcy gminy Wyryki zawarli w 2020 roku 8 małżeństw, co odpowiada 3,1 małżeństwom na 1000 mieszkańców. Jest to mniej od wartości dla województwa lubelskiego oraz znacznie mniej od wartości dla Polski. W tym samym okresie odnotowano 1,1 rozwodów przypadających na 1000 mieszkańców. 30,2% mieszkańców gminy Wyryki jest stanu wolnego, 54,5% żyje w małżeństwie, 4,1% mieszkańców jest po rozwodzie, a 10,6% to wdowy/wdowcy.

Gmina Wyryki ma ujemny przyrost naturalny wynoszący -21. Odpowiada to przyrostowi naturalnemu - 8,24 na 1000 mieszkańców gminy Wyryki. W 2020 roku urodziło się 18 dzieci, w tym 44,4 % dziewczynek i 55,6% chłopców. Współczynnik dynamiki demograficznej, czyli stosunek liczby urodzeń żywych do liczby zgonów wynosi 0,56 i jest znacznie mniejszy od średniej dla województwa oraz znacznie mniejszy od współczynnika dynamiki demograficznej dla całego kraju.

W 2019 roku 48,5% zgonów w gminie Wyryki spowodowanych było chorobami układu krążenia, przyczyną 22,3% zgonów w gminie Wyryki były nowotwory, a 1,6% zgonów spowodowanych było chorobami układu oddechowego. Na 1000 ludności gminy Wyryki przypada 15.31 zgonów. Jest to znacznie więcej od wartości średniej dla województwa lubelskiego oraz znacznie więcej od wartości średniej dla kraju.

W 2020 roku zarejestrowano 30 zameldowań w ruchu wewnętrznym oraz 43 wymeldowań, w wyniku czego saldo migracji wewnętrznych wynosi dla gminy Wyryki -13. W tym samym roku 1 osoba zameldowała się z zagranicy oraz nie zarejestrowano wymeldowań za granicę - daje to saldo migracji zagranicznych wynoszące 1.61,1% mieszkańców gminy Wyryki jest w wieku produkcyjnym, 15,9% w wieku przedprodukcyjnym, a 23,0% mieszkańców jest w wieku poprodukcyjnym.

Gmina na tle grupy porównawczej:

Ubytek naturalny ludności jest tendencją ogólnokrajową, potwierdzają to wartości wskaźnika **przyrost naturalny na 1000 mieszkańców**. Porównując się do innych gmin powiatu włodawskiego Gmina Wyryki wypada mniej korzystnie w porównaniu do grupy porównawczej.

Tabela 8. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców

	2016	2017	2018	2019	2020
Polska	-0,1	0	-0,6	-0,7	-3,1
Woj. lubelskie	-3	-3,3	-4,1	-4,4	-6,2
Powiat włodawski	-5	-5,9	-4,8	-8,2	-9,5
Miasto Włodawa	-10,8	-4,9	-9,7	-11,7	-11,6
Hanna	-17,3	-5,4	-12,2	-21	-18,6
Hańsk	-7,4	-2,1	-4,3	-14,1	-4,6
Stary Brus	0,9	-3,8	-4,7	-2,9	-12,9
Urszulin	5,3	-1,5	10,6	-7,9	4,3
Gmina Włodawa	6,8	-5,9	0,2	5	-10,8
Wola Uhruska	-6,8	-17,5	0,3	-8	-8,1
Wyryki	-2,7	-8,7	-14,9	-2,7	-14,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Prawie w całym analizowanym okresie (2016 - 2020) zaobserwowano ujemne saldo migracji, co świadczy o większej liczbie osób wymeldowujących się niż meldujących na terenie Gminy (jedynie w 2019 r. o 4 osoby więcej się zameldowało niż wymeldowało).

Tabela 9. Saldo migracji – analiza porównawcza woj. lubelskie, powiat włodawski wraz z gminami w latach 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Woj. lubelskie	-4 067	-4 731	-5 359	-6 031	-4 338
Powiat włodawski	-75	-140	-99	-132	-135
Miasto Włodawa	-58	-76	-87	-93	-66
Hanna	-39	-20	-21	-28	-22
Hańsk	-17	-23	-28	-21	-19

Stary Brus	-8	-7	-7	13	-17
Urszulin	13	-1	21	-9	5
Gmina Włodawa	34	53	28	40	-1
Wola Uhruska	3	-40	13	-38	-3
Wyryki	-3	-26	-18	4	-12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Gmina na tle grupy porównawczej:

Określenie, jaka frakcja ludności z danego obszaru jest imigrantami, bądź jaka frakcja ludności wyemigrowała jest możliwe dzięki określeniu **współczynnika salda migracji**. Porównując się do innych gmin powiatu włodawskiego Gmina Wyryki wypada dość podobnie jak w grupie porównawczej. W 2020 r. wartość ww. wskaźnika dla Gminy Wyryki kształtowała się na poziomie -12 wpisując się w trendy ujemne w powiecie i województwie.

Struktura wiekowa

Przy zastosowaniu podziału ogółu mieszkańców na grupy wiekowe obejmujące przedziały pięcioletnie, w roku 2020 na terenie Gminy Wyryki najliczniejszym przedziałem wiekowym był przedział 25-29 lat i liczył on 211 osób. Drugą najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 60-64 (201 osób). Najmniej liczną grupą były osoby w wieku 80-84 (59 osób).

Tabela 10. Struktura wiekowa mieszkańców Gminy Wyryki w 2020 roku i w 2010 roku

przedział wiekowy	2020	2010	wzrost/spadek liczby mieszkańców
0-4	97	136	-39
5-9	122	142	-20
10-14	115	157	-42
15-19	119	205	-86
20-24	150	225	-75
25-29	211	234	-23
30-34	179	192	-13
35-39	189	180	9
40-44	177	149	28
45-49	171	179	-8
50-54	144	204	-60
55-59	165	195	-30
60-64	201	152	49
65-69	168	82	86

70-74	118	96	22
75-79	57	118	-61
80-84	59	90	-31
85 i więcej	87	47	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W 2010 roku dominowały grupy osób w wieku 25-29 lat oraz 20-24 lat. Na przestrzeni lat 2010-2020 znacząco wzrosła liczba mieszkańców mających od 60 do 74 lat oraz 85 lat i więcej. Zmiany te w połączeniu z ujemnym przyrostem naturalnym mogą przyczynić się w przyszłości do wzrostu wydatków na pomoc społeczną, zapewnienia opieki osobom starszym, a przy tym może wpłynąć na sferę oświatową i przyszłą podaż pracy.

Mieszkalnictwo

Warunki mieszkaniowe to jeden z ważniejszych czynników świadczących o rozwoju gospodarczym społeczeństwa oraz stopniu jego zamożności. W 2020 roku w gminie Wyryki oddano do użytku 2 mieszkania. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 0,79 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa lubelskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Wyryki to 1 017 nireuchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypadają zatem 402 mieszkania. Jest to wartość większa od wartości dla województwa lubelskiego oraz porównywalna do średniej dla całej Polski. 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne.

Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Wyryki to 5,00 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa lubelskiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce.

Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2020 roku w gminie Wyryki to 139,00 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa lubelskiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce.

Tabela 11. Stan warunków mieszkaniowych w Gminie Wyryki w latach 2019-2020

Wskaźniki		2020		2019
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	Powiat włodawski	77,5	Powiat włodawski	77,3
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	Wyryki (2)	79,2	Wyryki (2)	79,1
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	Powiat włodawski	29,8	Powiat włodawski	29,3
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	Wyryki (2)	31,9	Wyryki (2)	31,3
mieszkania na 1000 mieszkańców	Powiat włodawski	384,1	Powiat włodawski	378,9
mieszkania na 1000 mieszkańców	Wyryki (2)	402,1	Wyryki (2)	395,9

Tabela 12. Zasoby mieszkaniowe Gminy Wyryki – analiza porównawcza w latach 2019-2020

Wskaźniki – zasoby mieszkaniowe		2019	2020
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m2	79,1	79,2
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m2	31,3	31,9
mieszkania na 1000 mieszkańców	-	395,9	402,1
przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu	-	3,85	3,85
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	-	2,53	2,49
przeciętna liczba osób na 1 izbę	-	0,66	0,65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Gmina na tle grupy porównawczej:

Bardzo ważnym aspektem w strukturze osiedleńczej, jest dostęp do nowych budynków mieszkalnych społeczności lokalnej. Stan budownictwa mieszkaniowego na danym terenie odzwierciedla wskaźnik **nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności**. Porównując się do innych gmin powiatu włodawskiego Gmina Wyryki wypada prawie najmniej korzystnie w porównaniu do grupy porównawczej (miejsce przedostatnie po gminie Hanna). Wartość ww. wskaźnika w 2020 r. osiągnęła wartość 0,8, gminy Hanna 0,4, przy średniej dla gmin powiatu włodawskiego na poziomie 2,22.

Tabela 13. Nowe budynki mieszkalne na 1000 ludności w 2020 r.

Powiat włodawski	2,2
Włodawa (1)	1,2
Hanna	0,4
Hańsk	1,9
Stary Brus	2,4
Urszulin	6
Włodawa (2)	2,5
Wola Uhruska	3,1
Wyryki	0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analiza wyposażenia mieszkań w urządzenia techniczno-sanitarne jest niezbędna przy ocenie stanu jakości zasobów mieszkaniowych. Dzięki temu możliwe jest określenie warunków socjalno-bytowych. W tym celu, na podstawie danych GUS bada się wyposażenie w: wodociąg, ustęp splukiwany, łazienkę, centralne ogrzewanie i gaz sieciowy.

Tabela 14. Stan wyposażenia mieszkań w Gminie Wyryki w urządzenia techniczno-sanitarne w latach 2016-2020

Gmina Wyryki	2016	2017	2018	2019	2020
wodociąg	876	881	882	884	886
łazienka	672	677	678	681	683
ustęp splukiwany	707	712	713	716	718
centralne ogrzewanie	635	640	641	644	646
gaz sieciowy	0	0	0	0	0

źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 87,12% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 70,60% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp splukiwany, 67,16% mieszkań posiada łazienkę, 63,52% korzysta z centralnego ogrzewania, a 0,00% z gazu sieciowego.

Kapitał społeczny

Kapitał społeczny można określić jako zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie. Pod względem ekonomicznym jakość kapitału społecznego oddziałuje na procesy wzrostu i rozwoju, dlatego świadoma kreacja kapitału społecznego jest właściwą strategią rozwojową, a sprawne zarządzanie gminą, charakteryzujące się wysoką jakością rządzenia, może stać się głównym czynnikiem kreacji tego kapitału.

O ile jakość rządzenia jest bezpośrednio powiązana z obowiązującymi przepisami prawa, tak jakość kapitału społecznego wynika z uwarunkowań lokalnych i powinna opierać się na budowaniu zaufania do instytucji publicznych, które funkcjonują na rzecz miejscowej społeczności.

Na kapitał społeczny składają się m.in. wiedza, normy etyczne i kulturowe, empatia, ale również zaangażowanie społeczne. O ile poziom wiedzy jest trudny do zmierzenia, o tyle normy etyczne i kulturowe oraz poziom zaangażowania mieszkańców da się zaobserwować.

Organizacje pozarządowe podejmujące działania na rzecz społeczności lokalnej są ważnym ogniwem wspólnoty samorządowej, jaką stanowi gmina. Działania podejmowane przez organizacje pozarządowe sprawiają, że rośnie ich rola w kreowaniu pozytywnych zmian w środowisku lokalnym, co ma również wpływ na rozwój i promocję jednostki samorządu terytorialnego. Organizacje pobudzają aktywność obywatelską, uczą dialogu społecznego, są łącznikiem pomiędzy obywatelami, a władzą.

Na terenie Gminy Wyryki działalność prowadzą m.in. następujące organizacje pozarządowe:

1. Stowarzyszenie „Tradycja i Nowoczesność” w Wyrykach
2. Stowarzyszenie Edukacji Regionalnej i Integracji Kulturowo Społecznej „EDUR Zabagonie” w Zahajkach

3. „Gościniec” Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Miejscowości Kaplonosy
4. Towarzystwo Inicjatyw Kulturalno – Społecznych „AD ASTRA” w Wyrykach
5. Stowarzyszenie Aktywności Obywatelskiej „Koalicja Kulturalna” w Wyrykach
6. Ludowy Klub Sportowy „Agros” w Suchawie
7. Uczniowski Klub Sportowy „Olimpia” w Wyrykach
8. Koło Gospodyń Wiejskich w Lubieniu
9. Koło Gospodyń Wiejskich „Suchawianki” w Suchawie
10. Koło Gospodyń Wiejskich „Wolanki” w Wyrykach – Woli
11. Koło Gospodyń Wiejskich „Swańki” w Wyrykach – Połód
12. Ochotnicza Straż Pożarna w Horostycie
13. Ochotnicza Straż Pożarna w Wyrykach
14. Ochotnicza Straż Pożarna w Zahajkach.

2.4. Infrastruktura społeczna

Edukacja

Istotnym aspektem rozwoju Gminy są możliwości rozwojowe jej społeczności, a jednym z kluczowych aspektów rozwoju mieszkańców jest dostęp do wysokiej jakości edukacji. Systemu edukacji na każdym poziomie daje bowiem fundament pod budowanie świadomego, aktywnego społeczeństwa, które stanowi o przyszłości każdej jednostki samorządu terytorialnego. Dodatkowo, edukacja może przyczynić się do zwalczania negatywnych zjawisk społecznych, m.in. ubóstwa, wykluczenia społecznego, problemu niedostosowania kwalifikacji mieszkańców do potrzeb rynku pracy - a tym samym bezrobocia. W perspektywie czasu zmiany w tym zakresie bezpośrednio przekładać się będą na poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy.

Istniejąca infrastruktura edukacyjna dostępna na obszarze Gminy Wyryki jest zadawalająca oraz spełnia podstawowe wymagania i potrzeby mieszkańców.

Tabela 15. Analiza dotyczący szkolnictwa w gminie Wyryki - liczba szkół, oddziałów, uczniów i absolwentów w latach 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
szkoły	2	2	2	2	2
oddziały w szkołach	12	14	17	17	17
uczniowie	119	131	142	136	135
absolwenci	27	b.d.	b.d.	23	13

Obecnie sieć szkolno - przedszkolna w Gminie Wyryki obejmuje dwie placówki: Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Kaplonosach i Szkoła Podstawowa im. Armii Krajowej w Wyrykach.

- 1) Szkoła Podstawowa w Wyrykach:
- 10 oddziałów – 86 uczniów;

- punkt przedszkolny w Wyrykach – 10 dzieci;
 - punkt przedszkolny w Suchawie – 5 dzieci.
 Łącznie w roku szkolnym 2020/2021 do Szkoły Podstawowej w Wyrykach uczęszczało 101 osób, w 12 oddziałach.

2) Szkoła Podstawowa w Kaplonosach:

- 9 oddziałów szkoły podstawowej – 61 uczniów;
 - punkt przedszkolny w Kaplonosach – 13 dzieci.

Łącznie w roku szkolnym 2020/2021 do Szkoły Podstawowej w Kaplonosach uczęszczało 74 uczniów, w 10 oddziałach.

W roku 2021 w gminie Wyryki placówkę mają 2 szkoły podstawowe, w których w 17 oddziałach uczyło się 175 uczniów. Dla porównania w 2008 roku w gminie Wyryki placówkę miały 2 szkoły podstawowe, w których w 12 oddziałach uczyło się 156 uczniów.

Kadra nauczycielska.

W Szkole Podstawowej w Wyrykach zatrudnionych było:

◦ 22 nauczycieli, w łącznym wymiarze 19,99 etatu, w tym 3 zatrudnionych było w niepełnym wymiarze godzin;

w tym:

▣ 11 posiada stopień awansu zawodowego nauczyciela dyplomowanego;

▣ 7 mianowanego;

▣ 3 kontraktowego;

▣ 1 nauczyciel stażysta.

▣ 9 pracowników administracji i obsługi. Pracownicy administracji i obsługi to: sekretarka + kadry – 1 etat, referent ($\frac{1}{2}$ etatu pomoc w kuchni + $\frac{1}{2}$ etatu intendent) – 1 etat, pomoc w kuchni $\frac{1}{2}$ etatu, sprzątaczkę – 2,5 etatu, konserwator – 1 etat, kucharka – 1 etat, pomoc nauczyciela w punktach przedszkolnych - 2 etaty.

W Szkole Podstawowej w Kaplonosach zatrudnionych było:

◦ 17 nauczycieli, w tym:

▣ 10 nauczycieli dyplomowanych;

▣ 5 mianowanych;

▣ 1 kontraktowy;

▣ 1 nauczyciel stażysta.

▣ 5 pracowników administracji i obsługi. Pracownicy administracji i obsługi to: sekretariat+kadry+referent – 1 etat, pracownik gospodarczy – $\frac{1}{2}$ etatu, kucharka – $\frac{3}{4}$ etatu, pomoc nauczyciela w punkcie przedszkolnym – $\frac{3}{4}$ etatu, sprzątaczkę – 1 etat.

Ww. dane na podstawie sprawozdań z działalności szkół działających w obszarze Gminy Wyryki za rok szkolny 2020/2021.

Tabela 16. Szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży w roku szkolnym 2018/19 w powiecie włodawskim

Gminy	Szkoły	Oddziały	Uczniowie
-------	--------	----------	-----------

			ogółem	kobiety	klasa I
Hanna	4	29	179	91	23
Hańsk	1	14	263	130	23
Stary Brus	1	8	128	70	13
Urszulín	3	28	386	188	49
Włodawa	3	24	262	132	39
Wola Uhruska	3	24	255	119	26
Wyryki	2	17	142	61	17

Źródło: Województwo Lubelskie. Podregiony, Powiaty, Gminy, Urząd Statystyczny w Lublinie, Lublin 2019

Stosunkowo niewielka liczba uczniów, w porównaniu do większych gmin wiejskich powiatu włodawskiego, powoduje, iż infrastruktura edukacyjna Gminy Wyryki jest dobrze zorganizowana. Wszyscy uczniowie są bowiem zebrani w dwóch placówkach.

Utrzymanie małych szkół (liczebność uczniów) stanowi duże obciążenie dla budżetu Gminy. Negatywne trendy demograficzne, takie jak np. niska liczba urodzeń na obszarze Gminy mogą wymusić kolejne reorganizacje jej infrastruktury edukacyjnej. W 2021 roku subwencja oświatowa wynosiła 1 747 366,00 zł, dotacje i inne dochody wyniosły 224 581,80 zł, a wydatki na oświatę ogółem 4 532 331,96 zł. Brakująca kwota jest pokrywana ze środków własnych gminy. Dla porównania w 2020 roku subwencja oświatowa wynosiła 1 745 230,00 zł, dotacje i inne dochody wyniosły 268 192,08 zł, a wydatki na oświatę ogółem 3 846 291,83 zł. Brakująca kwota jest pokrywana ze środków własnych gminy. Kwestie finansowe nie są jedynymi uwarunkowaniami, które należy poddać analizie decydując o utrzymaniu lub likwidacji placówki, niemniej w przypadku Gminy Wyryki Władze Gminy racjonalnie podchodzą do liczby szkół i oddziałów dostosowując infrastrukturę edukacyjną do potrzeb. Pozwala to w sposób optymalny zaspokajać potrzeby lokalnej społeczności przy racjonalnym wydatkowaniu środków finansowych Gminy przeznaczonych na ten cel.

Warunki lokalowe i bazę dydaktyczną gminnych szkół można ocenić jako dobre. Szkoły w Wyrykach i Kaplonosach są dobrze wyposażone pod względem bazy dydaktycznej. Bazę Szkoły Podstawowej w Wyrykach stanowią:

- ▣ budynek szkoły: 12 sal lekcyjnych dostosowanych do pracowni przedmiotowych, wyposażone w nowoczesny sprzęt komputerowy (tablice interaktywne, projektory);
- ▣ hala sportowa wraz z wyposażeniem;
- ▣ obiekty sportowo – rekreacyjne (boisko sportowe, siłownia zewnętrzna, plac zabaw);
- ▣ biblioteka szkolna;
- ▣ szatnie;
- ▣ gabinet pedagoga szkolnego;
- ▣ pomieszczenia gospodarcze;
- ▣ stołówka i zaplecze kuchenne – użyczona od Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyrykach

Bazę Szkoły Podstawowej w Kaplonosach stanowią:

- ▣ budynek szkoły: 10 sal lekcyjnych dostosowanych do pracowni przedmiotowych, częściowo wyposażonych w nowoczesny sprzęt komputerowy (tablice interaktywne, projektory);
- ▣ sala sportowa z wyposażeniem;
- ▣ obiekty sportowo – rekreacyjne (boisko sportowe, plac zabaw);

- ▣ biblioteka szkolna;
- ▣ pomieszczenia gospodarcze;
- ▣ stołówka i zaplecze kuchenne.

Jest to efektem realizacji projektów współfinansowanych ze środków zewnętrznych, w tym Unii Europejskiej, które pozwoliły na stopniowe rozwijanie zaplecza dydaktycznego szkoły.

W 2021 roku obie szkoły zostały poddane gruntownej termomodernizacji obejmującej m.in. wykonanie docieplenia ścian zewnętrznych, fundamentów, stropów. Wymianę podłóg drewnianych na parterach obu budynków, wykonanie odwodnienia, wymianę obróbek blacharskich i orynnowania, wykonano instalacje fotowoltaiczne na potrzeby szkół. Realizacja zadań była możliwa dzięki pozyskaniu przez Gminę Wyryki środków finansowych w ramach naboru Regionalnego Programu Operacyjnego.

Nauczyciele w szkołach w Wyrykach i Kaplonosach realizują programy wychowawczo – profilaktyczne dostosowane do aktualnych potrzeb. Osiągnięcia uczniów są stale monitorowane, doceniane i nagradzane. Gmina zapewnia dowożenie dzieci do szkół. Dla zapewnienia bezpieczeństwa uczniom dojeżdżającym, w szkołach organizowane są zajęcia pozalekcyjne, w tym opiekuńcze.

W szkołach organizowane jest dożywianie, z którego korzysta większość uczniów.

Sport i rekreacja

Na podstawową bazę sportowo-rekreacyjną Gminy Wyryki składają się hala sportowa wraz z wyposażeniem oraz obiekty sportowo – rekreacyjne (boisko sportowe, siłownia zewnętrzna, plac zabaw) przy Szkole Podstawowej w Wyrykach oraz sala sportowa z wyposażeniem oraz obiekty sportowo – rekreacyjne (boisko sportowe, plac zabaw) przy Szkole Podstawowej w Kaplonosach.

Tabela 17. Kluby sportowe w powiecie włodawskim i Gminie Wyryki – 2018 r.

Kluby sportowe	Powiat włodawski	Gmina Wyryki
Kluby	16	2
Członkowie	2208	100
Ćwiczący	2131	75
Trenerzy	30	2
Instruktorzy sportowi	26	-

(dane wg Urząd Statystyczny w Lublinie „Statystyczne Vademecum Samorządowca - 2020 r.”)

Na obszarze Gminy działa "Agros" Ludowy Klub Sportowy Suchawa w Wyrykach, który rozgrywa mecze na boisku piłkarskim w Suchawie. Przy Zespole Szkół w Wyrykach działa uczniowski Klub Sportowy "Olimpia Wyryki". Klub realizuje zadania w zakresie wspierania i upowszechniania kultury fizycznej i sportu, promowania zdrowego trybu życia oraz rozwijania aktywnych form spędzania wolnego czasu, wypoczynku dzieci i młodzieży, działalności charytatywnej, przeciwdziałania patologiom społecznym, podnoszenia kwalifikacji kadry trenerskiej oraz promocji i organizacji wolontariatu.

Imprezy sportowe organizują również szkoły z obszaru Gminy. Ich adresatami są głównie do dzieci i młodzież, bowiem celem tego rodzaju działań jest popularyzacja kultury sportowej i aktywności fizycznej właśnie wśród najmłodszych mieszkańców Gminy.

Na wsparcie zadań publicznych realizowanych przez organizacje pozarządowe oraz podmioty, o których mowa w art.3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie

w budżecie Gminy Wyryki na rok 2021 przeznaczono 40.000,00 zł. Wynikiem przeprowadzonych konkursów było podpisanie dwóch umów na realizację niżej wymienionych w tabeli poniżej zadań publicznych w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu.

Tabela 18. Zadania publiczne w zakresie upowszechniania kultury fizycznej i sportu w 2021 r.

L/p	Nazwa organizacji	Rodzaj zadania	Data zawarcia umowy	Kwota dofinansowania w zł
1	Ludowy Klub Sportowy „Agros” Suchawa	Upowszechnianie kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży ponadgimnazjalnej i osób dorosłych oraz organizację biegów	02.06.2021 r	30.000,00 zł
2	Uczniowski Klub Sportowy „Olimpia” Wyryki	Upowszechnianie kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkół podstawowych i gimnazjum	02.06.2021 r	10.000,00 zł

Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Podstawową opiekę zdrowotną mieszkańcom Gminy zapewnia Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej SALUS w Wyrykach, w którego skład wchodzi:

- Poradnia (gabinet) lekarza POZ,
- Poradnia (gabinet) pielęgniarki środowiskowej – rodzinnej,
- Poradnia (gabinet) położnej środowiskowej – rodzinnej,
- Gabinet stomatologiczny,
- Gabinet zabiegowy,
- Punkt szczepień,
- Poradnia medycyny szkolnej.

Na terenie Gminy funkcjonuje Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Adampolu. Jest to placówka ukierunkowana na diagnostykę i leczenie wszelkich schorzeń układu oddechowego, w tym gruźlicy. Posiada doświadczoną kadrę lekarską i pielęgniarską oraz nowoczesne zaplecze diagnostyczne. Jeden z oddziałów jest przystosowany do izolacji chorych na gruźlicę zgodnie z obowiązującymi przepisami. Jest to jedna z dwóch funkcjonujących na Lubelszczyźnie placówek specjalistycznych-pulmonologicznych, znajdujących się w sieci szpitali, zajmujących się stacjonarnym leczeniem gruźlicy płuc.

Do podstawowych problemów zdrowotnych, z jakimi borykają się mieszkańcy naszej gminy należą:

- choroby układu krążenia
- nadciśnienie tętnicze
- cukrzyca
- choroby układu oddechowego
- nowotwory
- wady postawy.

W ramach profilaktyki stosuje się:

- szczepienia ochronne
- fluoryzację w szkole podstawowej(kl. I-IV)
- bilanse 2, 4, 6,10 oraz 16 – latków.

Chorzy wymagający porady lekarza specjalisty lub leczenia szpitalnego, są najczęściej leczeni w szpitalu we Włodawie i Parczewie, aczkolwiek zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony zdrowia mogą również korzystać z innych, wybranych przez siebie szpitali.

Tabela 19. Ochrona zdrowia w powiecie włodawskim i Gminie Wyryki

2019	Powiat włodawski	Gmina Wyryki
Przychodnie	16	2
na 1 przychodnię	2397	1283
udzielone na 1 mieszkańca	5,4	4,9

dane wg Urząd Statystyczny w Lublinie „Statystyczne Vademecum Samorządowca - 2020 r.

Zgodnie z powyższymi informacjami na terenie Gminy Wyryki, wg danych GUS, działają 2 przychodnie. Dostępność usług medycznych, mierzona wskaźnikiem: przychodnie na 10 tys. ludności, w 2020 r. wg danych GUS dla obszaru Gminy wyniósł 8, dla porównania dla powiatu włodawskiego osiągnął wartość – 4. Na terenie Gminy w 2019 r., udzielono łącznie 9 629 porad w zakresie podstawowej opieki zdrowotnej (GUS). Udzielone porady stanowiły 4,01 % wszystkich porad udzielonych na terenie powiatu włodawskiego (liczba porad w powiecie 240 055).

Na obszarze Gminy znajduje się 1 apteka przy ZOZ. Zatem na jedną ogólnodostępną aptekę w 2020 r. przypadało 2 529 mieszkańców Gminy.

Gmina na tle powiatu włodawskiego:

Wskaźnikiem pozwalającym na porównanie dostępności infrastruktury ochrony zdrowia Gminy na tle innych gmin powiatu włodawskiego jest wskaźnik: *Przychodnie na 10 tys. ludności*. W 2020 r. w Gminie Wyryki na 10 tys. ludności przypadało 8 przychodni, przy średniej dla grupy porównawczej 4.

Tabela 20. Przychodnie na 10 tys. ludności - gminy i powiat włodawski w 2020 r.

Powiat włodawski	4
Włodawa (1)	6
Hanna	4
Hańsk	3
Stary Brus	5
Urszulin	7
Wola Uhruska	3
Wyryki	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Za realizację zadań Gminy w zakresie pomocy społecznej odpowiedzialny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wyrykach. GOPS stanowi samodzielną jednostkę organizacyjną Gminy, do której celów

należy pomoc osobom i rodzinom oraz doprowadzenie do ich życiowego usamodzielniania; zapewnienie dochodu na poziomie interwencji socjalnej - dla osób nie posiadających dochodu lub o niskich dochodach, w wieku poprodukcyjnym i osobom niepełnosprawnym; zapewnienie dochodu do wysokości poziomu interwencji socjalnej osobom i rodzinom o niskich dochodach, które wymagają okresowego wsparcia; zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie; integracja społeczna osób wykluczonych społecznie; stworzenie sieci usług socjalnych. Kierunki działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyrykach w 2021 roku były zgodne z obowiązującymi przepisami, zapisami Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wyryki, posiadanymi środkami finansowymi i zasobami ludzkimi.

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2021 r. struktura organizacyjna jednostki GOPS obejmowała 8 osób (5,75 etatu) pracujących na stanowiskach:

- kierownik (1 etat),
- pracownik socjalny (2 etaty),
- inspektor d/s funduszu alimentacyjnego, d/s świadczeń rodzinnych, d/s świadczeń wychowawczych (1 etat),
- opiekunka domowa (2,25 etatu, w tym 1 etat w ramach realizacji programu „Usługi Społeczne w Gminie Wyryki).

Zgodnie z danymi własnymi Gminy, ujętymi w Raporcie o Stanie Gminy za 2021 rok, wydatki Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyrykach wyniosły 4 189 921,95 zł, plan 4 462 220,24 zł, w tym:

- 1) na zadania zlecone 3 406 169,22 zł
 - 2) na zadania własne 783 752,73 zł
 - a) finansowane z budżetu gminy (środki własne gminy) 320 947,14 zł
 - b) dotowane z budżetu państwa (dotacja celowa) 462 805,59 zł
- w tym:
- dofinansowanie programu „Posiłek w szkole i w domu” 28 497,70 zł
 - dofinansowanie zasiłków stałych 35 914,68 zł
 - dofinansowanie zasiłków okresowych 233 233,77 zł
 - składka za ubezpieczenie zdrowotne podopiecznych 2 704,44 zł
 - dofinansowanie usług opiekuńczych „Opieka 75+” 33 454,40 zł
 - dofinansowanie projektu „Wspieraj Seniora” 34 500,00 zł,
 - dofinansowanie kosztów utrzymania ośrodka 94 501,00 zł

Ze świadczeń GOPS w zakresie zadań własnych z pomocy społecznej w 2021 r. zrealizowano następujące świadczenia:

- 1) Zasiłki stałe przyznano dla 8 osób, wypłacono 84 świadczenia na kwotę - 35 914,68 zł
- 2) Składki na ubezpieczenie zdrowotne od zasiłków stałych opłacono dla 8 osób, 84 składki na kwotę - 2 704,44 zł.
- 3) Koszt Rządowego Programu „Posiłek w szkole i w domu ” ogółem wynosi - 43 576,70 zł. (plan 49 900 zł z tego: zadania własne 15 079,00 zł, dotacja wojewody 28 497,70 zł).
 - Posiłki w ramach Programu „Posiłek w szkole i w domu”: przyznano dla 129 uczniów:
 - 121 uczniów na podstawie decyzji na kwotę - 40 695,70 zł.
 - 8 uczniów na podstawie programu osłonowego na kwotę - 2 881,00 zł,
- 4) Zasiłki celowe przyznano 11 rodzinom, na kwotę – 22 575,60 zł, w tym:
 - ze specjalnych zasiłków celowych skorzystały 2 rodziny, przyznano 6 świadczeń na kwotę 1 200,00 zł.
 - za 3 osoby opłacani pobyt w schronisku dla bezdomnych w Chełmie oraz wypłacono zasiłki celowe dla 6 rodzin na łączną kwotę - 21 375,60 zł

5) Zasiłki okresowe przyznano dla 54 rodzin wypłacono 496 świadczeń na kwotę - 233 233,77 zł, (dotacja wojewody).
Ogółem w ramach zadań własnych z pomocy społecznej wydatkowano (na realizację świadczeń) 462 042,36 zł.

W zakresie zadań zleconych z pomocy społecznej w 2021 r. zrealizowano następujące świadczenia:

- 1) Opłacono składki na ubezpieczenie zdrowotne od świadczeń pielęgnacyjnych, specjalnego zasiłku opiekuńczego i zasiłku dla opiekuna 22 osobom opłacono 267 składek na kwotę 24 098,22 zł.
- 2) Opłacono składki na ubezpieczenie emerytalne i rentowe od świadczeń pielęgnacyjnych, specjalnego zasiłku opiekuńczego i zasiłku dla opiekuna 28 osobom 307 składek na kwotę - 54 907,44 zł.
- 3) Świadczenia w ramach zasiłku dla opiekuna wypłacono 5 rodzinom, 49 świadczeń na kwotę – 30 380,00 zł.
- 4) Specjalny zasiłek opiekuńczy wypłacono dla 20 osób, 214 świadczeń na kwotę 129 172,00 zł
- 5) Realizacja świadczeń wychowawczych.

Przyznano świadczenia wychowawcze 256 rodzinom, liczba osób uprawnionych 403, liczba świadczeń 4217, na ogólną kwotę 2 098 674,10 zł. W sprawach dotyczących świadczeń wychowawczych wydano 256 informacji.

6) Realizacja świadczeń rodzinnych:

Świadczenia rodzinne: zasiłki rodzinne oraz dodatki do zasiłku rodzinnego tj. z tytułu urodzenia dziecka, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania, na wypłatę świadczeń pielęgnacyjnych i zasiłków i pielęgnacyjnych tj. zasiłki rodzinne 2355 świadczeń, dodatki do zasiłków rodzinnych w tym z tytułu: urodzenia dziecka 8 świadczeń jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka 17 świadczeń, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego 16 świadczeń, samotnego wychowywania dziecka 84 świadczenia, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego 45 świadczeń, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego powyżej 5 roku życia 45 świadczeń, rozpoczęcia roku szkolnego 142 świadczenia, podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania 506 świadczeń, dojazd dzieci do szkoły poza miejscem zamieszkania 341 świadczeń, zamieszkiwanie w miejscowości, w której znajduje się szkoła 165 świadczeń wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej 342 świadczenia, zasiłki pielęgnacyjne 629 świadczeń na kwotę 135 547,00 zł, świadczenie pielęgnacyjne 134 świadczenia na kwotę 255 162,00 zł, specjalny zasiłek opiekuńczy 214 świadczeń na kwotę ogółem 129 172,00 zł, zasiłek dla opiekuna 49 świadczeń na kwotę 30 380,00 zł, świadczenie rodzicielskie 75 świadczeń na kwotę 70 715,00 zł, ubezpieczenie emerytalno-rentowe 337 świadczeń na kwotę 54 683,00 zł.

Fundusz alimentacyjny: liczba świadczeń 292, kwota świadczeń 129 750,00 zł.

W ramach funduszu alimentacyjnego wypłacono 20 rodzinom (25 osób uprawnionych) 292 świadczenia na kwotę 129 750,00 zł

Wobec 9 dłużników alimentacyjnych zamieszkujących na terenie gminy Wyryki prowadzono postępowania zgodnie z ustawą o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, m.in.:

- przeprowadzono wywiady alimentacyjne i odbierano oświadczenia majątkowe,
- zobowiązano dłużników do zarejestrowania się w Powiatowym Urzędzie Pracy,
- wnioskowano do Powiatowego Urzędu Pracy o potrzebie aktywizacji dłużników,
- prowadzono postępowania w sprawie uznania dłużników za uchylających się od zobowiązań alimentacyjnych,
- współpracowano z organami właściwymi wierzyciela i komornikami,
- prowadzono działania w ramach postępowań egzekucyjnych.

Dochody jednostek związane z realizacją zadań zleconych ustawami – plan 37 000,00 zł, wykonanie 45 229,39 zł, co stanowi 122,24 %.

7) Realizacja rządowego programu „Wspieraj Seniora”. W ramach realizacji rządowego programu „Wspieraj Seniora” pomocą objęto 89 rodzin, w tym 60 osób powyżej 75 roku życia i 29 osób poniżej 75 roku życia. Realizacja zadania związana była z epidemią koronawirusa. Wydatkowano na ten cel 34500,00 zł, środki pochodziły z budżetu wojewody.

GOPS w Wyrykach **realizował** niżej wymienione inne formy wsparcia:

1) Wsparcie rodziny

W ramach realizacji ustawy o Karcie Dużej Rodziny w 2021 r. dla 8 rodzin wielodzietnych wydano 20 Karty Dużej Rodziny.

2) Objęcie ubezpieczeniem zdrowotnym

Przyznano prawo do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych dla 5 osób nieubezpieczonych (wydano 6 decyzji). Świadczenia zdrowotne zostały przyznane na okres 3 miesięcy, dla 2 osób przedłużono je na okres 6 miesięcy. Osoby zostały objęte ubezpieczeniem zdrowotnym w Delegaturze Narodowego Funduszu Zdrowia w Chelmie.

3) Nadzorowanie działań Zespołu Interdyscyplinarnego

Pracownicy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyrykach uczestniczą w pracach i prowadzą dokumentację działającego przy ośrodku Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przemocy w Rodzinie pracującego na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie Gminy Wyryki. Zespół Interdyscyplinarny w Wyrykach został powołany przez Wójta Gminy Wyryki w dniu 14.08.2012 r. Nadzór merytoryczny nad pracą Zespołu sprawuje kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyrykach. W 2021 r. w ramach współpracy instytucji wchodzących w skład zespołu interdyscyplinarnego procedurę wszczęto wobec 10 rodzin (41 osób) doznających przemocy w rodzinie. Pomocą objęto 12 rodzin wobec których procedura została wszczęta w latach poprzednich.

4) Udzielanie pomocy rzeczowej

Udzielono pomocy 12 rodzinom w postaci zasiłku celowego na zaspokojenie podstawowych potrzeb, w tym dla 2 rodzin przyznanie zasiłku celowego specjalnego z przeznaczeniem na leczenie i zaopatrzenie w środki ortopedyczne.

3 Osoby objęte były pomocą w formie schronienia – przebywały w schronisku dla osób bezdomnych w Chelmie.

2 Osobom będącym w trudnej sytuacji życiowej przyznano pomoc w formie opału.

Dla 650 osób stałych podopiecznych w 2021 roku wydano skierowania do odbioru pomocy rzeczowej w postaci paczek żywnościowych, pomoc realizował Polski Czerwony Krzyż Zarząd Wojewódzki w Lublinie, żywność odebrano w świetlicy wiejskiej w Zahajkach.

W 2021 roku Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wyrykach realizował zadania z projektu „Usługi Społeczne w Gminie Wyryki”. Świadczone usługi dla osób niepełnosprawnych (4 osoby) przez asystenta osoby niepełnosprawnej.

5) Świadczenie pracy socjalnej i inne inicjatywy

Świadczone pracę socjalną osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód i objęci nią byli praktycznie wszyscy klienci ośrodka. W 2021 roku z pomocy w postaci pracy socjalnej skorzystały 83 rodziny (332 osoby), pomocą wyłącznie w postaci pracy socjalnej objęto 12 rodzin (63 osoby). Praca socjalna polegała przede wszystkim na wspieraniu osób i rodzin w przezwyciężaniu trudnych sytuacji życiowych. Profesjonalne wsparcie może prowadzić w efekcie do całkowitego usamodzielnienia się finansowego lub emocjonalnego, a tym samym uniezależnienia się od systemu pomocy społecznej na dłuższy okres czasu lub nawet na zawsze. Działania profilaktyczne w postaci pracy socjalnej przekładają

się również bezpośrednio na zmniejszenie wydatków z budżetu gminy na pomoc społeczną. Świadczenie pracy socjalnej polegało głównie na:

- udzielaniu stosownych porad i zachęcaniu do współpracy w rozwiązywaniu problemów,
- kierowaniu i umożliwieniu kontaktu podopiecznych z właściwą instytucją – poradnią, (np. Zespół Orzekania o Niepełnosprawności, poradnia psychologiczna, poradnia odwykowa, poradnia zdrowia psychicznego, sąd, policja itp.),
- współpracy z instytucjami takimi jak: PUP, ZOL, PCPR, KRUS, ZUS, Kościół, policja, szpitale oraz pedagogiem szkolnym, lekarzem rodzinnym, kuratorami sądowymi itp.,
- pomocy interwencyjnej w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych, także w zakresie procedury „Niebieskiej Karty”,
- pomoc w redagowaniu pism do właściwych instytucji typu sąd, prokuratura,
- kompletowanie dokumentacji i pomoc w umieszczeniu w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym,
- sporządzanie wywiadów środowiskowych i alimentacyjnych w miejscu zamieszkania wskazanej osoby w ramach współpracy dla potrzeb innych instytucji takich jak: domy pomocy społecznej, szpitale, sądy, PCPR, Ośrodki Adopcyjne, Szpital w Adam polu i innych Ośrodków Pomocy Społecznej dla których sporządzane są również wywiady alimentacyjne,
- współpraca pracowników socjalnych GOPS z Gminną Komisją ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w zakresie rozpatrywania wniosków osób uzależnionych i stosujących przemoc wobec osób najbliższych.

W roku 2020 Kierownik GOPS skierował 1 wniosek o przymusowe leczenie odwykowe oraz 1 wniosek o wgląd w sytuację małoletnich dzieci do Sądu Rejonowego Wydział Rodzinny i Nieletnich.

Gmina na tle powiatu włodawskiego:

Chcąc porównać sytuację społeczności Gminy na tle innych gmin powiatu włodawskiego warto przeanalizować wartości wskaźnika: Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.

W 2020 r. w Gminie Wyryki na 10 tys. ludności przypadało 2014 beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej, przy średniej dla grupy porównawczej 797. Wartość wskaźnika jest najwyższa spośród gmin powiatu włodawskiego.

Tabela 21. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności – 2020 r.

Powiat włodawski	797
Włodawa (1)	584
Hanna	948
Hańsk	953
Stary Brus	1 824
Urszulin	205
Włodawa (2)	640
Wola Uhruska	781
Wyryki	2 014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Gmina Wyryki podejmuje działania mające na celu przeciwdziałanie patologiom społecznym. Odbywa się wdrażanie działań objętych Gminnym Programem Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, tzn. podejmowania działań zmierzających do ograniczenia spożycia napojów

alkoholowych, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożycia tych napojów, przeciwdziałania powstawaniu i usuwaniu następstw nadużywania alkoholu oraz udzielania pomocy rodzinom z problemem alkoholowym. Komisja rozpatruje wnioski o skierowanie na leczenie odwykowe oraz wnioski o zezwolenie na sprzedaż alkoholu. Dodatkowo Komisja przeprowadzi kontrole punktów sprzedaży alkoholu na terenie gminy. Prowadzi również działalność na rzecz zapobiegania uzależnieniom. Komisja realizuje zadania z zakresu kampanii edukacyjnej związane z profilaktyką uzależnień, poprzez organizację warsztatów, turniejów i konkursów, wycieczek.

Bezpieczeństwo

W 2020 roku w gminie Wyryki stwierdzono szacunkowo (w oparciu o dane powiatowe) 33 przestępstw. Oznacza to, że na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 12,96 przestępstw. Jest to wartość mniejsza od wartości dla województwa lubelskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w gminie Wyryki wynosi 88,50% i jest większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa lubelskiego oraz znacznie większy od wskaźnika dla całej Polski. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy Wyryki najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 7,33 (wykrywalność 85%) oraz przeciwko mieniu - 2,98 (wykrywalność 66%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 3,04 (98%), o charakterze gospodarczym - 1,57 (76%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,39 (86%). W Gminie Wyryki nie funkcjonuje posterunek policji, a jej obszar podlega jako rejon służbowy Rewirowi Dzielnicowych Wydziału Prewencji KPP we Włodawie. Gmina obsługiwana jest przez dzielnicowego z ww. komórki organizacyjnej KPP we Włodawie (rejon 4 – stanowi gmina Wyryki i gmina Hanna).

O bezpieczeństwo mieszkańców w zakresie ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej dba straż pożarna. Na obszarze Gminy Wyryki działają 3 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych skupiające w swych szeregach 66 członków:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Horostycie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Wyrykach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Zahajkach.

Jednostka OSP w Zahajkach włączona jest do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego. W 2021 roku wzięła udział w 10 zdarzeniach. Na dzień 31 grudnia 2021 r. wyposażona była w: samochód pożarniczy GCBA 6/32 marki JELCZ oraz samochód terenowy marki OPEL FRONTERA, podstawowy sprzęt pożarniczy, dwie motopompy PO-5, pompę szlamową, 2 pompy pływające typu Niagara, piłę motorową, agregat prądotwórczy, 4 aparaty dróg oddechowych wraz z czujnikiem ruchu typu Auera, zestaw medyczny PSP R-1 z deską ortopedyczną, wyciąg spalin do garażu, 3 sztuki radiotelefonu przenośnego, węże ssawne: W-110, W-52, W-75, rękawice specjalne, przewody hydrauliczne do rozpiękania oraz 6 sztuk kamizelek ratunkowych.

Jednostka OSP w Wyrykach na dzień 31 grudnia 2021 r. posiadała na stanie: samochód pożarniczy średni marki Renault Midliner M210 z pełnym wyposażeniem w podstawowy sprzęt pożarniczy, dwie motopompy typu PO-3 i PO-5, piłę motorową, agregat prądotwórczy, pompę szlamową, pompę pływającą, oraz hełmy, ubrania koszarowe, koszulki oraz węże typu W-52 i W-75, przenośny zestaw oświetleniowy, zestaw ratownictwa medycznego PSP R-1 z szynami, deskę ortopedyczną oraz lekki wóz bojowy marki Volkswagen. Według danych za 2021 rok jednostka OSP w Wyrykach brała udział w 20 akcjach gaśniczych i akcjach związanych z miejscowymi zagrożeniami. Z dniem 1 maja 2021 r. OSP Wyryki została włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego.

Jednostka OSP w Horostycie otrzymała zakupiony na koniec roku 2019 samochód marki Renault Traffic, przekazany do służby na początku 2020 roku, ponadto jednostka posiada motopompy PO-3, PO-5, motopompę pływającą typu Maximum, rękawice specjalne, motorolę, węże W-52, W-75. Jednostka OSP

w Horostycie w roku 2020 roku nie uczestniczyła w zdarzeniach związanych z pożarem lub miejscowym zagrożeniem.

OSP Gminy prowadzą również aktywne działania prewencyjne i szkoleniowe, których celem jest podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej nt. szeroko rozumianych zagrożeń, walki z ich skutkami, a także przyczyn ich powstawania. Szczególnie istotne wydają się działania prewencyjne prowadzone wśród dzieci i młodzieży, m.in. w formie konkursów wiedzy pożarniczej czy dotyczących ruchu drogowego.

Kultura

Jednostką organizacyjną, poprzez którą Gmina Wyryki realizuje zadania ustawowe w sferze kultury jest Gminna Biblioteka Publiczna w Wyrykach wraz z jej filią w Horostycie.

Zbiory biblioteczne w 2021 roku liczyły ogółem 10980 woluminów.
Zarejestrowano ogółem 393 czytelników, którzy w ciągu roku wypożyczyli 4249 książek.

Tabela 22. Biblioteki i filie w 2019 r. w powiecie włodawskim i Gminie Wyryki

Biblioteki	Powiat włodawski	Gmina Wyryki
Biblioteki i filie	16	2
Czytelnicy w bibliotekach publicznych	6148	383
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w wol.	18	13

Dane wg Urząd Statystyczny w Lublinie „Statystyczne Vademecum Samorządowca - 2020 r.

Gminna Biblioteka Publiczna w Wyrykach zatrudniała w 2021 r. pięcioro pracowników: w siedzibie głównej GBP w Wyrykach – dyrektora w pełnym wymiarze czasu pracy, bibliotekarza na 1 etat, główną księgową na ¼ etatu oraz sprzątaczkę na ¼ etatu. W Filii w Horostycie zatrudniony jest bibliotekarz na ½ etatu. Budżet biblioteki w 2021 roku ogółem wyniósł 234 500,00 zł.

Tabela 23. Wskaźniki funkcjonowania bibliotek w 2020 roku

Wskaźnik	Gmina Wyryki	Powiat włodawski
ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi ujętymi zgodnie z siedzibą jednostki macierzystej) [osoba]	1 265	2 235
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności [wolumin]	4 495,8	3 370,1
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności [osoba]	153	123
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach [wolumin]	6,7	13,6

Źródło: BDL, GUS

Biblioteka aktywnie działa na rzecz promocji czytelnictwa. Tylko w 2021 roku, zgodnie z danymi własnymi Gminy Wyryki, w zorganizowanych przez Bibliotekę konkursach, warsztatach, lekcjach bibliotecznych oraz pozostałych wydarzeniach wzięło udział 1426 osób.

Księgozbiory biblioteki są uzupełniane na bieżąco w ciągu roku. Środki finansowe na zakup nowości wydawniczych pochodzą z dotacji podmiotowej Organizatora, z Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 1 „Zakup nowości wydawniczych do bibliotek publicznych”. Na zakup książek przeznaczane są także środki finansowe gromadzone na rachunku własnym biblioteki, tj. za pozyskane z usług poligraficznych, wynajmu sal oraz darowizn na działalność statutową biblioteki. Co roku księgozbiór jest wzbogacany darami książkowymi od czytelników. W 2021 roku zakupiono ogółem 339 książek.

Działalność czytelniczo – edukacyjna i kulturalna Gminnej Biblioteki Publicznej w Wyrykach w 2021 roku: W styczniu odbył się III Gminny Przegląd Kolędników i Grup Kolędniczych „W Niebo Głosy” (edycja online). Zorganizowane zostały dwa konkursy na najładniejszą kartkę świąteczną, a w maju podczas Tygodnia Bibliotek konkurs czytelniczy. Jesienią odbyła się kolejna edycja konkursu „O złote pióro Wójta Gminy Wyryki 2021”.

We współpracy z Młodzieżowym Domem Kultury i. Oskara Kolberga we Włodawie, dzieci z tutejszych szkół wzięły udział w cotygodniowych warsztatach informatyczno – multimedialnych. Były również warsztaty radiowe w bibliotecznym studiu nagrań oraz zajęcia z robotyki.

W ramach akcji w 2020 r. „Mała książka – Wielki człowiek” w bibliotece rozdano 20 wyprawek czytelniczych dla dzieci w wieku 3 – 6 lat. Projekt zachęcał rodziców do odwiedzania biblioteki i codziennego czytania z dzieckiem.

Nowoczesna i funkcjonalna biblioteka to także przestrzeń do organizowania różnego rodzaju szkoleń, spotkań, warsztatów, itp. Swoje szkolenia kilkakrotnie odbyła młodzież z grupy „Poleskie Psy Ratownicze”.

Gminna Biblioteka Publiczna to miejsce działania Klubu Seniora utworzonego w 2020 roku. Finansowanie zajęć realizowanych w ramach projektu adresowanego do osób w wieku 60+ zamieszkujących na terenie gminy Wyryki jest możliwe dzięki pozyskanym środkom zewnętrznym. Seniorzy korzystają z oferty zajęć m.in. komputerowych, sportowych, artystycznych, czy kulinarnych. Oprócz wymienionych działań zostały zrealizowane i rozliczone trzy projekty: „Książkowe inspiracje na każdą porę roku”, „Wokół tradycyjnej zabudowy drewnianej Wyryk” i „zakup nowości wydawniczych”, na które biblioteka otrzymała dofinansowanie w kwocie 59 000,00 zł.

Działalność Gminnej Biblioteki Publicznej poprzez różnorodną ofertę wydarzeń kulturalnych, w tym zajęć różnego rodzaju, wpływa pozytywnie na społeczność lokalną, jej otwartość i aktywność. Jest to bowiem swego rodzaju lokalne miejsce spotkań zarówno dzieci, młodzieży, jak i dorosłych, wpływające na budowanie więzi społecznych, pogłębiające jednocześnie przywiązanie do miejsca zamieszkania.

Znaczącą przeszkodą w rozwoju Gminy w obszarze kultury są ograniczone zasoby kadrowo-lokalowe do prowadzenia takiej działalności, a także niewystarczające środki finansowe, które mogłyby zostać na nią przeznaczone.

2.5. Sfera gospodarcza

Podmioty gospodarki narodowej i tereny inwestycyjne

Analiza potencjału rozwoju ekonomiczno-gospodarczego i monitoring istniejącej sytuacji są istotnym elementem diagnozy opracowywanej na potrzeby Strategii Rozwoju Gminy Wyryki. Analizie poddany został obszar przedsiębiorczości mieszkańców Gminy Wyryki, zaś jako potencjał i siłę rozwojową

jednostki zidentyfikowano liczbę podmiotów gospodarczych. Wyznaczanie obszarów o deficytowym charakterze, pozwoli w przyszłości na dokonanie zmian, pozwalających ograniczyć jej bariery rozwojowe. Natomiast skuteczne zaplanowanie przemian w lokalnej gospodarce zwiększy jej konkurencyjność i atrakcyjność dla pracowników oraz potencjalnych inwestorów. Na potrzeby diagnozy uwzględniono dominujący sektor własnościowy - podmioty prywatne, a w ramach niego - osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które stanowią większość, ich bowiem funkcjonowanie najtrafniej zobrazowuje tendencje gospodarcze w Gminie. Szczegółowa analiza wskaźnikowa uwzględni ich kondycję wyrażającą się w: liczbie podmiotów gospodarczych - osób prowadzących działalność gospodarczą wpisanych do rejestru CEiDG, liczbie podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych - co wskazuje na ocenę potencjału i szans na prowadzenie działalności przez samych zainteresowanych, a także liczbę podmiotów, które wykreśliły swoją działalność, dokonano analizy przedsiębiorczości w oparciu o wskaźnika: podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności, co w odniesieniu do tych wskaźników oznacza potencjalną skalę negatywnych zjawisk gospodarczych związanych z niskim potencjałem i siłą nabywczą lokalnego rynku.

Na podstawie danych z GUS (wg stanu na 31.12.2020 r.) w gminie Wyryki w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 136 podmiotów gospodarki narodowej, z czego 96 stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W tymże roku zarejestrowano 14 nowych podmiotów, a 7 podmiotów zostało wyrejestrowanych. Na przestrzeni lat 2009-2020 najwięcej (21) podmiotów zarejestrowano w roku 2019, a najmniej (5) w roku 2016. W tym samym okresie najwięcej (15) podmiotów wykreślono z rejestru REGON w 2011 roku, najmniej (3) podmiotów wyrejestrowano natomiast w 2009 roku.

Tabela 24. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w 2019 r.

Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w 2019 r.	Powiat włodawski	Gmina Wyryki
OGÓŁEM	2772	127
w tym w sektorze: rolniczym	153	22
przemysłowym	230	11
budowlanym	414	23
na 10 tys. ludności	723	495
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 10 tys. ludności	526	351

(dane wg Urząd Statystyczny w Lublinie „Statystyczne Vademecum Samorządowca - 2020 r.”)

Podmioty według klas wielkości (Źródło: GUS, 31.XII.2020)

Mikro-przedsiębiorstwa (0-9 zatrudnionych) 127

Małe przedsiębiorstwa (10-49 zatrudnionych) 8

Średnie przedsiębiorstwa (50-249 zatrudnionych) 1

Razem mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (<250 zatrudnionych) 136

Podmioty według form prawnych (Źródło: GUS, 31.XII.2020)

Spółdzielnie ogółem 3

Spółki handlowe ogółem 4

Spółki handlowe - z ograniczoną odpowiedzialnością 3

Spółki cywilne ogółem 1

Według danych z rejestru REGON wśród podmiotów posiadających osobowość prawną w gminie Wyryki najwięcej (3) jest stanowiących spółki handlowe z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółdzielnie. Analizując rejestr pod kątem liczby zatrudnionych pracowników można stwierdzić, że najwięcej (127) jest mikro-przedsiębiorstw, zatrudniających 0 - 9 pracowników.

Strukturę działalności gospodarczej prowadzonej na obszarze Gminy, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym prezentuje poniższa tabela.

Tabela 25. Podmioty gospodarcze w Gminie Wyryki wg sektorów własnościowych

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
sektor publiczny	9	11	15	15	14	14	14	12	12		13
sektor prywatny	104	108	115	109	104	100	100	100	115	122	122
ogółem	113	119	130	124	118	114	114	112	127	135	135

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Zgodnie z Centralną Ewidencją i Informacją o Działalności Gospodarczej (CEIDG) na terenie Gminy Wyryki w 2021 r. zarejestrowanych było 71 podmiotów gospodarczych. Status „aktywny” posiadało 50 podmiotów, a status „zawieszony” posiadało 21 podmiotów. Podmioty gospodarcze funkcjonujące na terenie gminy to przede wszystkim niewielkie przedsiębiorstwa, w tym w wielu przypadkach są to firmy jednoosobowe. Do wiodących branż w gminie zaliczyć należy: zakłady usług leśnych, stolarnie, sklepy spożywczo – przemysłowe, firmy transportowe, przewozy osób oraz firmy remontowo – budowlane.

Tabela 26. Główni pracodawcy na obszarze gminy Wyryki

Nazwa podmiotu	Ilość zatrudnionych osób
Urząd Gminy	18
Bank Spółdzielczy Parczew o/Wyryki	3
Placówki oświatowe	33
ARBOR Sp.z.o.o	15
Energia Natura Kaplonosy	20
Ośrodek Zdrowia	7
Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	7
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Adampolu	48

(dane wg „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wyryki na lata 2017 - 2023”)

Największym pracodawcą na terenie gminy Wyryki jest Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Adampolu oraz Urząd Gminy.

Tabela 27. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w podziale na grupy rodzajów działalności PKD 2007

Grupy rodzajów działalności PKD 2007		Województwo lubelskie	Powiat włodawski	Gmina Wyryki
Ogółem	Liczba podmiotów	192737	2840	136
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	Liczba podmiotów	3655	153	25
	% udziału grupy w liczbie podmiotów ogółem	1,90	5,39	18,38
przemysł i budownictwo	Liczba podmiotów	44088	676	36
	% udziału grupy w liczbie podmiotów ogółem	22,87	23,80	26,47
pozostała działalność	Liczba podmiotów	144994	2011	75
	% udziału grupy w liczbie podmiotów ogółem	75,23	70,81	55,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Biorąc pod uwagę podmioty gospodarcze na obszarze Gminy Wyryki według sekcji PKD 2007 należy stwierdzić, że podstawową dziedziną działalności przedsiębiorstw są: *Przemysł i Budownictwo* – 36 podmiotów oraz *Pozostała działalność usługowa* – 75 podmiotów. 18,38% (25) podmiotów jako rodzaj działalności deklaroowało rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, jako przemysł i budownictwo swój rodzaj działalności deklaroowało 26,47% (36) podmiotów, a 55,15% (75) podmiotów w rejestrze zakwalifikowana jest jako pozostała działalność. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w gminie Wyryki najczęściej deklarowanymi rodzajami przeważającej działalności są Budownictwo (25.0%) oraz Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo.

Tabela 28. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
LUBELSKIE	746	767	787	799	809	816	834	854	879	920	961
Powiat włodawski	645	672	696	700	696	684	682	697	723	748	775
Wyryki	410	435	476	459	450	436	444	439	495	538	542

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Od 2019 roku odnotowano wzrost podmiotów nowo zarejestrowanych, w Gminie Wyryki przybyło 56 nowych przedsiębiorców i była to najwyższa wartość od 2013 r. Ponadto od 3 lat widoczny jest trend wzrostu liczby podmiotów nowo zarejestrowanych, na tle województwa i na tle powiatu włodawskiego ten trend jest krótszy, w przypadku województwa lubelskiego ten trend utrzymuje się od 2011, a w przypadku powiatu lubelskiego – od 2018 r.

Na obszarze Gminy Wyryki nie występują tereny przemysłowe. Wyzwaniem stojącym przed Gminą Wyryki jest wyznaczenie terenów inwestycyjnych oraz kształtowanie przestrzeni publicznych i ośrodków wielofunkcyjnych. Zgodnie ze Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Wyryki - przewiduje się wydzielenie w centrum miejscowości Wyryki, terenu przeznaczonego na przestrzeń publiczną, urządzoną w powiązaniu z zagospodarowaniem i realizację wielofunkcyjnego centrum usługowego ośrodka gminnego. Teren na powyższe funkcje wyznaczony jest w bezpośrednim sąsiedztwie urzędu gminy i ośrodka zdrowia. Dodatkowo założone podkreślenie rangi usług publicznych, przez zagospodarowanie części ich działek na zieleni ozdobną i rekreacyjną, doposażenie miejscowości w usługi elementarne (Suchawa, Kol. Zahajki).

W zakresie zasobów nieruchomości na obszarze gminy dla rozwoju inwestycji celu publicznego wskazanych w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego - rozmieszczenie na obszarze Gminy inwestycji celu publicznego, stwarza wymagania dla gospodarki nieruchomościami, związane z utrzymaniem istniejących zasobów nieruchomości należących do: Skarbu Państwa, Samorządu Województwa Lubelskiego, Starostwa Powiatowego i Gminy (komunalnych) oraz powiększania tych zasobów, zgodnie z potrzebami na planowaną rozbudowę obiektów użyteczności publicznej, urządzeń i sieci infrastruktury. Zarząd Województwa Lubelskiego, zgłosił do Studium wnioski dotyczące 22 nieruchomości o łącznej powierzchni ok. 8,26 ha, w obrębie Adampol, które zostały rozpatrzone pozytywnie. Po identyfikacji istniejącego zagospodarowania i sposobu użytkowania, wydzielono przeznaczenie działek na funkcje usług publicznych oraz zaplecze komunikacyjne, infrastrukturę techniczną i zieleni urządzoną, dla pozostałych poszczególnych nieruchomości określono przeznaczenie na funkcje komercyjne: produkcyjno - usługowe z dopuszczeniem rzemiosła produkcyjnego, zabudowę mieszkaniową, usługowo - mieszkaniową oraz zalesienie.

Gmina Wyryki posiada duży potencjał do rozwoju turystyki, do największych atrakcji turystycznych obszaru należą wspomniane we wcześniejszych rozdziałach walory przyrodniczo-krajobrazowe oraz praktycznie nie zdegradowane środowisko naturalne. Jakość powietrza gminy Wyryki należy określić jako bardzo dobrą. Zorganizowanych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie gminy nie ma, jedynie w okolicy Suchawy w dolinie Włodawki takie tereny można tworzyć. Potencjał ten jednak jest niewykorzystany, w Gminie brakuje podmiotów gospodarki narodowej działających w branży turystycznej i okolicy turystycznej. Ma to wpływ na trudną sytuację gospodarczą Gminy w sektorze działalności pozarolniczej. Niska aktywność gospodarcza mieszkańców należy do głównych problemów sfery gospodarczej i hamuje proces rozwoju Gminy Wyryki.

Gmina na tle grupy porównawczej:

Analizując wskaźnik liczba podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców Gmina Wyryki zajmuje 6 pozycję w grupie 8 porównywanych jednostek samorządu terytorialnego z terenu powiatu włodawskiego. Najwyższym wskaźnikiem przedsiębiorczości charakteryzuje się gmina Włodawa, natomiast najniższym gmina Wola Uhruska.

Tabela 28. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (wskaźnik przedsiębiorczości) - 2020 r.

	<i>Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. ludności (wskaźnik przedsiębiorczości) - 2020 rok</i>	Pozycja
Powiat włodawski	748	

1	Włodawa (1)	967	1
2	Hanna	620	4
3	Hańsk	598	5
4	Stary Brus	531	7
5	Urszulin	684	3
6	Włodawa (2)	800	2
7	Wola Uhruska	485	8
8	Wyryki	538	6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Wskaźnik: podmioty nowo zarejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych dla gmin powiatu włodawskiego w 2020 roku wskazuje, że w Gminie Wyryki zarejestrowano 14 podmiotów i jest to jedna z najniższych wartości w grupie porównawczej (po gminie Hanna i Stary Brus). Świadczy on o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców gminy albo o mało korzystnych warunkach do rozpoczynania działalności gospodarczej. Najwyższą wartością wskaźnika tj. 73 podmioty charakteryzuje się gmina Włodawa.

Tabela 29. Podmioty nowo zarejestrowane wg sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własnościowych dla gmin powiatu włodawskiego

	Gminy powiatu włodawskiego	2020
1	Włodawa (1)	73
2	Hanna	12
3	Hańsk	17
4	Stary Brus	12
5	Urszulin	23
6	Włodawa (2)	41
7	Wola Uhruska	20
8	Wyryki	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Rolnictwo

Gmina Wyryki to typowa gmina rolnicza, która posiada powierzchnię 6 632,64 ha użytków rolnych. Wg Raportu o stanie gminy Wyryki za 2021 r. funkcjonuje tu 837 gospodarstw rolnych. Grunty orne zajmują ponad 30 % powierzchni gminy. Przeważają tu małe gospodarstwa rolne, w których oprócz podstawowych upraw hoduje się głównie trzodę chlewną i bydło.

Struktura użytkowania terenów wg Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wyryki - w użytkach rolnych gminy - 70,1% zajmują grunty orne, ok. 30% łąki i pastwiska, sady zaś 0,3%. Do wielkoobszarowych gospodarstw należy 812 ha użytków rolnych, w tym 330 ha łąk i pastwisk. W latach 1995 -2002 odnotowano zmianę w strukturze użytkowania. W roku 1995 było 3360 ha użytków zielonych (w tym łąki 2279 ha), w 2001 r. zajmowały 2945 ha (łąki 2072 ha), a koniec 2002 r.) ich stan wynosił - 1925 ha (łąki 1633 ha), powierzchnia gruntów ornych zmniejszyła się z 6856 ha do 5200 ha w roku 2001 i do 4539 w roku 2002. W tym okresie wzrosła powierzchnia lasów i gruntów leśnych o ok. 335 ha, wzrosła także powierzchnia gruntów odlogowanych, w tym nieużytków. W perspektywie 2021 r. tendencja ta uległa zmianie. Wg Raportu o stanie gminy Wyryki za 2021 r. Gmina posiada powierzchnię 6 632,64 ha użytków rolnych.

Tabela 30. Gospodarstwa rolne w Gminie Wyryki w rozbiściu na powierzchnię i ilość – 2021 r. i 2020 r.

	2021		2020	
Powierzchnia gospodarstw	Ilość gospodarstw	udział %	Ilość gospodarstw	udział %
1 – 2 ha	179	21,4	163	20,1
2,01 – 5 ha	272	32,5	263	32,4
5,01 – 7 ha	91	10,9	96	11,8
7,01 – 10 ha	108	12,9	108	13,3
10,01 – 15 ha	98	11,7	94	11,6
powyżej 15 ha	89	10,6	88	10,8
Razem	837		812	

W Gminie Wyryki w 2021 r. dominują gospodarstwa rolne o powierzchni 2,01 – 5 ha, stanowią one 32,5% wszystkich gospodarstw, drugie miejsce pod względem powierzchni gospodarstw zajmują gospodarstwa nieprzekraczające 1 ha, stanowią one 21,4 % wszystkich gospodarstw. Tak duże rozdrobnienie rolnictwa w Gminie Wyryki ma wpływ na jego małą efektywność. Gospodarstwa o powierzchni od 5,01 - 7 ha stanowią 10,9 % gospodarstw ogółem, gospodarstwa o powierzchni od 7,01 do 10 ha stanowią 12,9 %, a gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej stanowią 10,6 % wszystkich gospodarstw w gminie. Jednocześnie widoczny jest trend do postępującego rozdrobnienia rolnictwa, zwiększa się liczba gospodarstw rolnych, w stosunku do 2020 r. w 2021 r. było o 25 gospodarstw więcej. Największy wzrost, aż o 16 - odnotowano w liczbie gospodarstw o powierzchni 1 – 2 ha, o 9 nastąpił wzrost w liczbie gospodarstw 2,01 – 5 ha. Z kolei odnotowano spadek liczby gospodarstw o powierzchni 5,01 – 7 ha tj. o 5 gospodarstw.

Rolniczy charakter Gminy powinien determinować rozbudowę zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego oraz podmiotów zajmujących się obsługą rolnictwa w Gminie.

Gmina na tle grupy porównawczej:

Gmina Wyryki cechuje się stosunkowo dużą powierzchnią gruntów rolnych i użytków rolnych, świadczą o tym wskaźniki: powierzchnia gruntów ogółem oraz powierzchnia użytków rolnych ogółem, który dla Gminy wynoszą: 16,49 ha dla gruntów ogółem, 13,86 ha dla użytków rolnych. Wszystkie wartości średnie są wyższe niż dla powiatu włodawskiego, gdzie średnia powierzchnia gruntów ogółem wynosi 15,23 ha, średnia powierzchnia użytków rolnych wynosi 13,09 ha. Dla województwa lubelskiego ww. wskaźniki są jeszcze niższe, tj. średnia powierzchnia gruntów ogółem wynosi 9,4 ha, a średnia powierzchnia użytków rolnych wynosi 8,31 ha.

Tabela 31. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w gminach powiatu włodawskiego - 2020 r.

	grunty rolne ogółem w ha	użytki rolne ogółem w ha	grunty ogółem (w ha) w gospodarstwach indywidualnych	użytki rolne ogółem (w ha) w gospodarstwach indywidualnych
Włodawa (1)	24,42	22,73	24,42	22,73
Hanna	18,15	15,86	18,18	15,88
Hańsk	17,73	15,32	14,28	12,26
Stary Brus	14,43	12,67	13,03	11,26
Urszulin	11,95	9,98	11,95	9,98
Włodawa	18,36	16,01	16,96	14,72
Wola Uhruska	14,44	12,25	12,85	10,72
Wyryki	17,13	14,47	16,49	13,86

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Bezrobocie i rynek pracy

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie włodawskim wynosiła 2048 osoby, w tym 1089 kobiet, co stanowiło 53,2 % ogółu zarejestrowanych, przy czym z gminy Wyryki było zarejestrowanych 165 osób, w tym 78 kobiety, co stanowiło 43,3%. W grupie osób bezrobotnych z Gminy Wyryki dominują osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy (153 osoby), najczęstszą przyczyną jest długotrwale bezrobocie (114 osób), najmniej bezrobotnych jest wśród osób do 25 roku życia (19 osób).

Tabela 32. Bezrobotni wg gmin w powiecie włodawskim stan na 31.12.2021 r.

Powiatowy Urząd Pracy we Włodawie – stan na 31.12.2021									
L.p.	Miasto / Gmina		razem	Zarejestrowani bezrobotni z rubryki 1					
	nazwa	symbol terytorialny (7-cyfrowy)		kobiety	będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy	z rubryki 3			
						do 30 roku życia	w tym do 25 roku życia	powyżej 50 roku życia	długotrwale bezrobotni
0			1	2	3	4	5	6	7
1	Włodawa	0619011	616	320	541	132	64	166	407
2	Hanna	0619022	140	66	125	50	24	29	87
3	Hańsk	0619032	197	117	168	56	26	42	136
4	Stary Brus	0619042	130	77	115	35	16	27	89
5	Urszulin	0619052	167	93	148	46	23	36	120
6	Włodawa	0619062	375	206	326	84	45	84	249
7	Wola Uhruska	0619072	258	132	229	71	37	69	179
8	Wyryki	0619082	165	78	153	47	19	46	114
Ogółem		X	2048	1089	1805	521	254	499	1381

Tabela 33. Struktura bezrobotnych według wybranych kategorii oraz poszukujących pracy – powiat włodawski – stan na 31.12.2021

Z danych Powiatowego Urzędu Pracy we Włodawie, wynika że stopa bezrobocia na koniec grudnia 2021 wynosiła 14,8 % i była najwyższa w województwie lubelskim. Na koniec grudnia 2021 r. bezrobotni zarejestrowani w powiatowych urzędach pracy na terenie województwa lubelskiego stanowili 7,2% w liczbie ludności aktywnej zawodowo. Wskaźnik ten był wyższy o 1,8 pkt. procentowego od wskaźnika krajowego, który wynosił 5,4%. Dla porównania na koniec września 2021 roku stopa w województwie wynosiła 7,3% (dla Polski 5,6%).

Stopę bezrobocia według poszczególnych powiatów województwa lubelskiego przedstawia poniższa tabela.

Tabela 34. Stopa bezrobocia w województwie lubelskim na koniec grudnia 2021 roku

Powiat	Stopa bezrobocia
włodawski	14,80%
hrubieszowski	12,50%

chełmski	11,00%
krasnostawski	11,00%
lubartowski	10,60%
miasto Chełm	9,70%
białski	8,90%
miasto Biała Podlaska	8,80%
miasto Zamość	8,70%
janowski	8,70%
zamojski	8,50%
świdnicki	8,30%
kraśnicki	8,20%
opolski	7,50%
tomaszowski	7,00%
parczewski	6,60%
rycki	6,50%
radzyński	6,40%
puławski	5,70%
miasto Lublin	5,20%
łęczyński	5,20%
biłgorajski	4,60%
lubelski	4,50%
łukowski	3,60%

Tabela 35. Liczba osób bezrobotnych w Gminie Wyryki w latach 2010 - 2019

Osoby bezrobotne	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
bezrobotni ogółem	282	260	277	298	273	246	225	181	168	174
w tym kobiety	134	143	140	143	142	131	120	98	91	92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Na przestrzeni 10 lat w okresie 2010 - 2019 widoczna jest dynamika zmian w liczbie osób bezrobotnych zarejestrowanych z gminy Wyryki. Tendencja spadkowa trwała od 2014 r. do 2018. Dopiero w 2019 r. nastąpił niewielki wzrost liczby osób bezrobotnych, przy czym na przestrzeni lat 2014 – 2018 uległ zmniejszeniu udział kobiet w grupie osób bezrobotnych.

Tabela 36. Liczba osób bezrobotnych w województwie lubelskim i powiecie włodawskim w 2019 r.

Liczba osób bezrobotnych 2019 r.	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
LUBELSKIE	69 379	33 339	36 040
Powiat włodawski	2 202	990	1 212
Włodawa (1)	657	323	334
Hanna	134	64	70

Hańsk	221	83	138
Stary Brus	147	57	90
Urszulin	181	68	113
Włodawa	413	179	234
Wola Uhruska	275	134	141
Wyryki	174	82	92

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Gmina Wyryki jest jedną z gmin powiatu włodawskiego o najmniejszej liczbie osób bezrobotnych (po gminie Hanna i Stary Brus). Największą liczbę bezrobotnych zarejestrowano z gminy Włodawa (zarówno gmina miejska, jak i wiejska), trzecią w kolejności gminą jest Wola Uhruska. Pod kątem liczby bezrobotnych kobiet również zajmuje trzecią pozycję wśród najmniej licznych gmin.

W oparciu o sprawozdanie Urzędu Statystycznego w Lublinie pt. „Statystyczne Wedemecum Samorządowca 2020”, rynek pracy w Gminie Wyryki i powiecie włodawskim przedstawia tabela poniżej.

Tabela 36. Rynek pracy w Gminie Wyryki i powiecie włodawskim – podstawowe wskaźniki

2019	Powiat	Gmina
Pracujący*	4873	168
Bezrobotni zarejestrowani	2202	174
w tym kobiety w %	55,0	52,9
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w %	9,6	11,0
Udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym w %	11,6	13,3

Stan na 31.12.2019 r. (* Bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstw indywidualnych w rolnictwie).

Tabela 37. Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci w województwie lubelskim i powiecie włodawskim w 2019 r.

Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci	ogółem	kobiet	mężczyzn
LUBELSKIE	5,5	4,9	6,1
Powiat włodawski	9,6	7,9	11,6
Włodawa (1)	8,7	8	9,5
Hanna	7,7	6,6	9,1
Hańsk	9,7	6,6	13,4
Stary Brus	11,7	8,1	16,2
Urszulin	7,2	4,8	10,1
Włodawa (2)	11,1	8,8	13,8

Wola Uhruska	11,5	10,2	13,2
Wyryki	11	9,3	13,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Biorąc pod uwagę wskaźnik - udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci widoczny jest niekorzystny trend Gminy Wyryki (ogółem 11 %) w stosunku do województwa lubelskiego (ogółem 5,5 %) i powiatu włodawskiego (ogółem 9,6 %). Jeszcze bardziej niekorzystnie wypada wskaźnik - udział mężczyzn bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym. Dla Gminy Wyryki wynosi 13,3 %, w stosunku do województwa lubelskiego - 6,1 % i powiatu włodawskiego – 11,6 %. Powyższe wskazuje, że kobiety z Gminy Wyryki lepiej sobie radzą na rynku pracy.

Gmina Wyryki jako jednostka typowo rolnicza zmagą się z problemem ukrytego bezrobocia (tzw. agrarnego). Jest to sytuacja, w której osoba pozostaje bez jakiegokolwiek zatrudnienia, jest gotowa do podjęcia pracy, ale z różnych powodów nie rejestruje się w urzędzie jako bezrobotny lub nie szuka pracy, gdyż na podstawie wcześniejszych doświadczeń jest przekonana, że jej nie znajdzie.

Bezrobociem ukrytym nazywamy również zjawisko braku odpowiedniej pracy dla osób wykształconych, które mają nieraz jedynie wybór pomiędzy byciem bezrobotnym lub wykonywaniem pracy nieodpowiedniej do poziomu wykształcenia i specjalności.

Tabela 38. Liczba osób pracujących w podziale na kobiety i mężczyzn na tle powiatu włodawskiego i woj. lubelskiego w latach 2019-2021

	2019		2020		2021	
	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety	ogółem	kobiety
LUBELSKIE	402 439	207 036	395 822	203 934	400 729	205 955
Powiat włodawski	4 873	2 711	4 745	2 677	4 820	2 772
Włodawa (1)	2 721	1 528	2 731	1 531	2 777	1 627
Hanna	112	83	100	76	90	65
Hańsk	670	293	648	294	650	292
Stary Brus	103	64	81	56	76	53
Urszulín	323	191	291	183	289	167
Włodawa (2)	542	317	535	331	614	380
Wola Uhruska	234	124	194	98	172	83
Wyryki	168	111	165	108	152	105

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Zaprezentowane powyżej dane statystyczne nie obejmują osób pracujących w podmiotach gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie. Niska wartość liczby pracujących wynika z rolniczego charakteru gminy, a praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych jest głównym źródłem utrzymania mieszkańców gminy. Widoczna jest niewielka tendencja malejąca w okresie trzech lat (2019 -2021) liczby osób pracujących w Gminie Wyryki, analogicznie jak w powiecie włodawskim i w województwie lubelskim. Widoczny jest trend malej liczby osób pracujących na 1000 ludności – w stosunku do powiatu włodawskiego – w 2019 r. 65 do 127, co z kolei przekłada się na wyższy % udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %) w Gminie Wyryki – 11% w stosunku do powiatu włodawskiego – 9,6%.

Wybrane dane statystyczne dla Gminy Wyryki	2017	2018	2019	Powiat włodawski 2019
Pracujący na 1000 ludności	65	90	65	127
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w %)	11,2	10,7	11	9,6

2.6. Infrastruktura techniczna

Ważnym aspektem świadczącym również o potencjale i atrakcyjności danego obszaru są warunki techniczne zobrazowujące możliwość korzystania przez mieszkańców i potencjalnych inwestorów z urządzeń sieciowych. Podczas diagnozy sfery technicznej wzięto pod uwagę dostępność infrastruktury i usług komunalnych oraz dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej. Ze względu na brak możliwości wymiernego odniesienia zróżnicowanych elementów infrastruktury i ich do powierzchni lub liczby mieszkańców jednostek, a także ze względu na zróżnicowanie przestrzenne (np. zabudowa kolonijna), które nie wskazuje lub wręcz uniemożliwia powstanie określonej infrastruktury, posłużono się w tym wypadku analizą opisową. Gmina Wyryki posiada w zasadzie pełną infrastrukturę komunalną na dobrym poziomie, uwzględniając brak systemu kanalizacji sieciowej co jest podyktowane charakterem przestrzennym zabudowy i wynikającą z niego nieracjonalnością stosowania takiego rozwiązania. Odbiór ścieków komunalnych zapewnia duża, jak na liczbę ludności, ilość przydomowych oczyszczalni ścieków. Niedobory w tym zakresie dotyczą jedynie nieproporcjonalnie malej liczby tych instalacji w poszczególnych sołectwach.

Infrastruktura transportowa i komunikacyjna

Na aktualny układ drogowy Gminy Wyryki składają się:

- jedna droga o charakterze krajowym Nr 82 Lublin - Cyców - Włodawa - granica państwa,
- dwie drogi wojewódzkie:
Nr 812 Biała Podlaska - Wisznice - Włodawa - Chełm - Krasnystaw,
Nr 818 Przewłoka - Wyryki - Adampol
- osiem dróg o charakterze powiatowym.

Łączna długość drogi krajowej przebiegającej w obrębie gminy wynosi 11,3 km. dróg wojewódzkich 29,3 km. natomiast drogi o statusie powiatowym liczą 68,8 km.

Na obszarze gminy występuje piętnaście dróg gminnych, które stanowią długość 21,5 km.

Przez obszar gminy nie przechodzi linia kolejowa.

Niemal wszystkie pozostałe drogi o nawierzchni asfaltowej na terenie Gminy Wyryki (oprócz drogi gminnej Ignaców – Horostyta) stanowią sieć dróg powiatowych.

W tym:

- ▣ droga 1623L Horostyta-Kolonia – Horostyta – Zahajki – Kaplonosy,
- ▣ droga powiatowa Nr 1638L Przewłoka – Wyryki – Adampol
- ▣ droga 1621L Lipówka – Zahajki – Zahajki-Kolonia,
- ▣ droga 1638L Przewłoka – Wyryki – Adampol,
- ▣ droga 1707L Lubień – Kaplonosy,
- ▣ droga 1706L Wyryki-Adampol,
- ▣ droga 1711L Adampol – Suchawa,
- ▣ droga 1710L Suchawa,
- ▣ droga 1708L Lipówka.

Istotną rolę w komunikacji wewnętrznej gminy pełnią drogi gminne, których stan można określić jako wymagający przebudowy. Drogi gminne, to w zdecydowanej większości drogi o nawierzchni nieutwardzonej. Zapewniają one połączenie komunikacyjne między poszczególnymi sołectwami i miejscowościami oraz zapewniają dojazd do posesji oraz dostęp do pól. W 2021 roku wykonywane były bieżące prace naprawcze pozwalające na zachowanie poprawnej przejezdności tych dróg. Budowa i remonty dróg to zadania, które mogą być realizowane niemal wyłącznie po uzyskaniu znaczącego dofinansowania ze źródeł zewnętrznych.

Gmina Wyryki pozyskała dofinansowanie w wysokości 2 976 223,81 zł z programu rządowego Polski Ład: Program Inwestycji Strategicznych na przebudowę 3 odcinków dróg gminnych w miejscowości Wyryki – Kolonia, realizacja zadania jest zaplanowana na lata 2022 – 2023.

W wielu miejscowościach Gminy Wyryki brakuje chodników oraz innych elementów infrastruktury drogowej m.in. zatok przystankowych, wyznaczonych przejść dla pieszych, niezbędnego oznakowania poziomego i pionowego - ma to duży wpływ na poziom bezpieczeństwa społeczności lokalnej.

Gmina Wyryki uczestniczy wraz z pozostałymi gminami powiatu w zadaniu związanym z organizacją komunikacji publicznej.

Powiatowe przewozy pasażerskie realizowane są dzięki dofinansowaniu z rządowego Funduszu rozwoju przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej. Komunikacja obejmuje m.in. dwa kursy realizowane na terenie gminy Wyryki, co zapewnia połączenia autobusowe dla zdecydowanej większości mieszkańców gminy.

Tabela 39. Dostępność infrastruktury publicznej w Gminie Wyryki

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Obiekty infrastruktury sportu i rekreacji						Obiekty infrastruktury kultury.					Infrastruktura komunikacyjna				
			Boisko	Orlik	Plac zabaw	Przystań kajakowa	Siłownia	Razem obiekty	Wskaźnik na 100 mieszkańców	instytucja kultury (GOK, Biblioteka, filie instytucji)	Świetlica	Izba pamięci / Izba regionalna / Skansen	Razem obiekty	Wskaźnik na 100 mieszkańców	Chodnik	Dostępność komunikacji publicznej	Liczba połączeń komunikacji publicznej	Ocena opisowa ¹⁶
1.	Adampol	168	1	0	1	0	0	2	1.19	0	0	0	0		411	jest	2	DB
2.	Horostyta	M	1	0	0	0	0	1	1,56	1	1	0	2	3,13	0	jest	0	NW
3.	Horostyta - Kolonia	28	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	-	0	jest	0	NW
4.	Ignaców	13	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	-	0	brak	0	NW
5.	Kaplonosy	275	1	0	2	0	1	4	1.45	0	1	0	1	0,36	0	jest	2	ŚR
6.	Kaplonosy - Kolonia	102	0	0	1	0	0	1	0,98	0	0	0	0	-	0	jest	2	ŚR
7.	Krzywowieżba	159	1	0	1	0	0	2	1.26	0	1	0	1	0.63	0	jest	2	ŚR
8.	Lipówka	87	0	0	1	0	0	1	1.15	0	1	0	1	1,15	0	jest	2	ŚR
9.	Lubień	230	1	0	1	0	0	2	0,87	0	1	0	1	0,43	200	jest	2	DB
10.	Suchawa	324	1	0	1	1	1	4	1.23	0	1	0	1	0.31	0	jest	0	NW
11.	Wyryki - Kolonia	72	0	0	0	0	0	0	-	0	0	0	0	-	0	jest	2	ŚR
12.	Wyryki - Adampol	257	0	0	1	0	0	1	0,39	0	1	0	1	0,39	905	jest	2	DB
13.	Wyryki - Połud	354	1	0	2	0	1	4	1,33	1	1	0	2	0,56	1 580	jest	2	DB
14.	Wyryki - Wola	188	0	0	1	0	0	1	0.53	0	1	0	1	0.53	1 577	jest	2	DB
15.	Zahajki	279	1	0	1	0	0	2	0,72	0	1	0	1	0,36	0	jest	0	NW
16.	Zahajki - Kolonia	51	0	0	0	0	0	0		0	0	0	0	-	0	brak	0	NW

Dane na podstawie „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wyryki na lata 2017 - 2023”

Gospodarka wodno-ściekowa i infrastruktura gazowa

Stan infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej istotnie wpływa na jakość życia mieszkańców Gminy. Wyposażenie w podstawową infrastrukturę techniczną zwiększa również atrakcyjność osiedleńczą dla potencjalnych mieszkańców oraz inwestorów.

Sieć wodociągowa.

Na terenie Gminy Wyryki są trzy ujęcia wody w miejscowościach: Lubień, Adampol i Suchawa. Gminna sieć wodociągowa obejmuje miejscowości: Lubień, Lipówka, Krzywowieżba, Krzywowieżba – Kolonia (gmina Dębowa Kłoda), Horostyta, Horostyta – Kolonia, Zahajki, Zahajki – Kolonia, Ignaców, Kaplonosy, Kaplonosy – Kolonia, Wyryki – Kolonia, Wyryki – Wola, Wyryki – Połud oraz Wyryki – Adampol; długość tej sieci wodociągowej wynosi 44,2 km.

W Adampolu mieszkańcy bloków tworzących wspólnoty mieszkaniowe korzystają z ujęcia wody Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Adampolu, z kolei w Suchawie własne ujęcie posiada Spółdzielnia Mieszkaniowa.

W 2018 roku została podjęta Uchwała Rady Gminy dająca mieszkańcom, którzy nie mogą korzystać ze zbiorowego zaopatrzenia w wodę, możliwość uzyskania dotacji na dofinansowanie kosztów budowy indywidualnych ujęć wody. W 2020 roku wpłynęły dwa wnioski, pozytywnie rozpatrzono 1 wniosek

mieszkańca Suchawy, a dofinansowanie wyniosło 6000 zł. W 2021 roku nie wpłynął do Urzędu Gminy żaden wniosek o dofinansowanie, a latach 2020 – 2021 były to łącznie 3 wnioski.

Gospodarka wodno – ściekowa.

Obszar Gminy Wyryki jest w większości zwodociągowany. W 2020 roku wykonywano bieżące naprawy związane z funkcjonowaniem gminnej sieci wodociągowej związane głównie z usuwaniem awarii hydrantów i wymianą niesprawnych zasuw. Złożony został wniosek o dofinansowanie do Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 – 2020 „Gospodarka wodno – ściekowa” w ramach poddziałania „Wsparcie inwestycji związanych z tworzeniem, ulepszeniem lub rozbudową wszystkich rodzajów małej infrastruktury, w tym inwestycji w energię odnawialną i oszczędzanie energii”. Nazwa zadania „Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Wyryki poprzez przebudowę oczyszczalni ścieków w Wyrykach – Połud oraz stacji uzdatniania wody w Lubieniu. Wniosek został rozpatrzony pozytywnie i uzyskał dofinansowanie. Na realizację zadań planowanych na lata 2021 i 2022 Gmina Wyryki uzyskała również środki w ramach Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych.

Największym zbiornikiem wodnym zlokalizowanym na obszarze Gminy są zbiorniki retencyjne o powierzchni 280 ha położone we wsi Zahajki.. Wykorzystywane są jako łowisko dla wędkarzy. Występują w nim takie gatunki jak: karpie, płocie, szczupaki, sandacze, tołpygi, a także sumy.

Sieć gazowa

Zasoby mieszkaniowe gminy Wyryki nie są zgazyfikowane.

Tabela 40. Wyposażenie w siećową infrastrukturę techniczną i teletechniczną

Lp.	Sołectwo	Liczba mieszkańców	Dostępność infrastruktury i usług komunalnych. ¹					Dostępność sieci internetowej i telekomunikacyjnej			
			Kanalizacja (przydomowe oczyszczalnie ścieków)	Wodociągi	System wywozu	Energetyka - stan	Ocena opisowa ^{2a}	ADSL/VDSL	WLAN	GSM	Ocena opisowa ^{2b}
1.	Adampol	168	5	+	-	+	zadawalający	NW	+	-	DB
2.	Horostyta	64	15	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
3.	1 Horostyta - Kolonia	28	3	+	-	+	zadawalający	DB	+	-	DB
4.	Ignaców	13	2	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
5.	Kaplonosy	275	52	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
6.	Kaplonosy - Kolonia	102	4	+	-	4"	zadawalający	NW	+	+	DB
7.	Krzywowieżba	159	25	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
8.	Lipówka	87	17	+	-	+	zadawalający	DB	4"	+	DB
9.	Lubień	230	35	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
10.	Suchawa	324	8	+	-	+	zadawalający	NW	+	+	DB
11.	Wyryki - Kolonia	72	11	+	-	+	zadawalający	DB	+	+	DB
12.	Wyryki - Adampol	257	22	+	-	+	zadawalający	NW	+	+	DB

13.	Wyryki - Polód	354	22	+	-	+	zadawalający	NW	+	+	-	DB
14.	Wyryki - Woła	188	7	+	-	+	zadawalający	NW	+	+	-	DB
15.	Zahajki	279	16	+	-	+	zadawalający	NW		+	-	DB
16.	Zahajki - Kolonia	51	4	+	-	+	zadawalający	NW	+	+	-	DB
GMINA - średnia		2 651	253									

Dane na podstawie „Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wyryki na lata 2017 - 2023”

Gospodarka odpadami

Na terenie Gminy Wyryki w 2021 roku odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych dokonywany był na podstawie przeprowadzonego postępowania przetargu nieograniczonego. Wykonawcą w zakresie odbioru, transportu i zagospodarowania odpadów komunalnych z nieruchomości zamieszkałych z terenu gminy Wyryki była Firma Handlowo – Usługowa „DANKOR” Korpysz Katarzyna.

Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK), do którego należy oddawać takie odpady jak baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektroniczny i elektryczny, leki, opakowania po farbach i lakierach, chemikalia i opakowania po środkach ochrony roślin, został zlokalizowany w garażu przy Banku Spółdzielczym w Parczewie Oddział Wyryki. Czynny był w każdy pierwszy piątek miesiąca w godz. od 900 do 1400. Zgromadzone odpady z PSZOK-u zostały odebrane w ramach umowy z F.H.-U. „DANKOR”.

Zgodnie ze złożonymi deklaracjami systemu odbioru odpadów komunalnych z gospodarstw domowych objętych jest 1831 mieszkańców.

Tabela 41. Informacja o zebranych odpadach z obszaru Gminy Wyryki

Rodzaj odpadów	Ilość
Odpady segregowane	93,26 ton
Odpady zmieszane	120,18 ton
Opony	5,12 ton
Odpady wielkogabarytowe	36,32 ton

Infrastruktura telekomunikacyjna

Gmina Wyryki posiada dostęp zarówno do sieci telefonii stacjonarnej, jak i komórkowej. Sieć Internet dostępna jest także w wersji stacjonarnej oraz mobilnej. Zgodnie z danymi Urzędu Komunikacji Elektronicznej, wskaźnik penetracji budynkowej, który rozumiany jest jako stosunek liczby budynków znajdujących się w zasięgu sieci o określonych parametrach (chodzi tu o takie budynki, w których operatorzy deklarują możliwość świadczenia usług) do liczby wszystkich budynków na analizowanym obszarze dla Gminy Wyryki wynosił od 58,390 % . Według stanu na koniec roku 2019 średnia dla Polski penetracja budynkowa zasięgami Internetu stacjonarnego wyniosła 77,6% i wzrosła o 0,3 p.p. w stosunku

do roku 2018. Powyższy wskaźnik jest podstawą oceny dostępności publicznych sieci telekomunikacyjnych, który dla Gminy Wyryki jest średni.

2.7. Potencjał instytucjonalny i sytuacja finansowa Gminy Wyryki

Istotnym czynnikiem służącym rozwojowi jednostek samorządu terytorialnego jest sprawna i efektywna administracja samorządowa, inicjująca i wspierająca działania na rzecz rozwoju swoich obszarów. Potencjał instytucjonalny Gminy rozumiany jest jako odpowiednie struktury organizacyjne, właściwe procedury działania, mechanizmy zapewniające udział społeczności lokalnej w zarządzaniu sprawami publicznymi oraz kompetentni i sprawni pracownicy administracji.

Poniżej przedstawiono charakterystykę obecnego stanu funkcjonowania lokalnej administracji potwierdzającą zdolność instytucjonalną Gminy Wyryki do realizacji przedmiotowej Strategii.

Struktura organizacyjna Urzędu Gminy

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym Urzędu Gminy Wyryki urząd wykonuje zadania własne Gminy, zadania zlecone, zadania wykonawcze na podstawie porozumienia z organami administracji rządowej (zadania powierzone), zadania publiczne powierzone Gminie w drodze porozumienia międzygminnego, zadania publiczne powierzone Gminie w drodze porozumienia komunalnego zawartego z powiatem, które nie zostały powierzone gminnym jednostkom organizacyjnym, związkom komunalnym lub przekazane innym podmiotom na podstawie umów.

Urząd Gminy Wyryki działa w oparciu o przepisy:

- ustawy o samorządzie gminnym,
- ustawy o podziale zadań i kompetencji, określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw,
- ustawy o pracownikach samorządowych,
- ustawy o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa,
- Rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów w sprawie instrukcji kancelaryjnej dla organów gminy i związków międzygminnych,
- Statutu Gminy Wyryki, zwanego dalej statutem,
- Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy Wyryki,
- innych przepisów prawa regulujących zadania i kompetencje organów Gminy.

Tabela 42. Struktura organizacyjna Gminy - obejmuje następujące jednostki organizacyjne/stanowiska podległe pod Wójta Gminy

Sekretarz	Zadania związane z zapewnieniem sprawnego funkcjonowania Urzędu Gminy.
Referat Finansowy	Skarbnik Gminy będący Kierownikiem Referatu
	Stanowisko ds. księgowości jednostek oświatowych
	Stanowisko ds. księgowości budżetowej

	Stanowisko ds. finansowo - księgowych
	Stanowisko ds. wymiaru podatków i ewidencji działalności gospodarczej
	Stanowisko ds. księgowości podatkowej
	Stanowisko ds. pomocy administracyjnej
Referat Administracyjny i Spraw Oświaty	Kierownik Referatu
	Stanowisko ds. oświaty, kultury, turystyki i współpracy z organizacjami pozarządowymi
	Stanowisko ds. pozyskiwania środków pozabudżetowych oraz promocji gminy
	Stanowisko ds. związanych z ochroną zdrowia, kulturą fizyczną i sportem, bhp oraz naliczaniem i poborem opłat za wodę
	Stanowisko ds. planowania przestrzennego, gospodarki komunalnej, budownictwa i ochrony środowiska
	Stanowisko ds. gospodarki gruntami i rolnictwa oraz gospodarki odpadami
	Stanowisko ds. pomocy administracyjnej
Referat Organizacyjny i Spraw Obywatelskich	Kierownik Referatu
	Stanowisko do spraw wojskowych, obrony cywilnej i zarządzania kryzysowego
	Stanowisko ds. organizacyjnych, obsługi sekretariatu i rady gminy oraz archiwum
	Robotnik gospodarczy
	Robotnik gospodarczy / palacz c.o. (w sezonie zimowym, 4 etaty)
	Konserwator
	Woźna
Informatyk	Zadania związane z obsługą informatyczną urzędu
Urząd Stanu Cywilnego	Kierownik Urzędu Stanu Cywilnego
	Zastępca Kierownika Urzędu Stanu Cywilnego

W Urzędzie Gminy w Wyrykach w 2021 roku zatrudnionych było 15 pracowników administracji i 2 obsługi oraz w sezonie zimowym 3 na stanowisku robotnik gospodarczy/palacz c.o. Na kilku stanowiskach występują wakaty, a wykonywanie zakresu obowiązków zostało powierzone innym osobom.

Gminne jednostki organizacyjne:

1) Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wyrykach

- 2) Gminna Biblioteka Publiczna w Wyrykach
- 3) Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Kaplonosach
- 4) Szkoła Podstawowa im. Armii Krajowej w Wyrykach

Zdolność instytucjonalna

Podstawą gospodarki finansowej jednostek samorządu terytorialnego jest budżet i Wieloletnia Prognoza Finansowa, uchwalane corocznie przez Radę Gminy i opiniowane przez Regionalną Izbę Obrachunkową.

Suma wydatków z budżetu gminy Wyryki wyniosła w 2020 roku 13,4 mln złotych, co daje 5,2 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to spadek wydatków o 0.1% w porównaniu do roku 2019. Największa część budżetu gminy Wyryki - 28.9% została przeznaczona na Dział 801 - Oświata i wychowanie. Dużą część wydatków z budżetu przeznaczona została na Dział 750 - Administracja publiczna (13.5%) oraz na Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (10.4%). Wydatki inwestycyjne stanowiły 1,8 mln złotych, czyli 13,6% wydatków ogółem. Suma dochodów do budżetu gminy Wyryki wyniosła w 2020 roku 13,9 mln złotych, co daje 5,4 tys złotych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Oznacza to wzrost dochodów o 4.4% w porównaniu do roku 2019. Największa część dochodów wygenerował Dział 758 - Różne rozliczenia (35.4%). Duża część wpływów pochodzi z Dział 756 - Dochody od osób prawnych, fizycznych i od innych jednostek (17.4%) oraz z Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (4.8%). W budżecie gminy Wyryki wpływy z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych wynosiły 356 złotych na mieszkańca (6,5%), natomiast dochód z tytułu podatków dochodowych od osób prawnych wynosił 1,3 złotych na mieszkańca (0,0%).

Sytuacja finansowa gminy Wyryki na dzień 31.12.2021 roku

Wysokość budżetu.

Wykonanie dochodów i wydatków gminy	Rok 2021
Wykonanie planu dochodów wg stanu na 31.XII	16 479 316,22 zł
Wykonanie planu wydatków wg stanu na 31.XII	13 770 204,33 zł
Wynik budżetu (nadwyżka)	+ 2 709 111,89 zł
Poziom zadłużenia	306 000,00 zł

Zobowiązania finansowe Gminy Wyryki na dzień 31.12.2021 roku

- 1) Zobowiązania wymagalne: 0,00 zł
- 2) Zobowiązania niewymagalne: 408 391,68 zł

Wpływy z podatków.

Wpływy z podatków podatników ogółem: 1 449 549,82 zł

Z tego:

▮ osoby fizyczne 686 233,62 zł

w tym:

- ▣ podatek od nieruchomości 156 851,17 zł
- ▣ podatek rolny 404 708,21 zł
- ▣ podatek leśny 86 536,24 zł
- ▣ podatek od środków transportowych 38 138,00 zł

osoby prawne 763 316,20 zł

w tym:

- ▣ podatek od nieruchomości 370 256,00 zł
- ▣ podatek rolny 6 558,20 zł
- ▣ podatek leśny 339 557,00 zł
- ▣ podatek od środków transportowych 46 945,00 zł

Zaległości podatkowe.

Zaległości podatkowe podatników ogółem 58 219,11 zł

Z tego:

- ▣ osoby fizyczne 49 066,11 zł

w tym:

- ▣ podatek od nieruchomości 7 180,39 zł
- ▣ podatek rolny 36 732,68 zł
- ▣ podatek leśny 3 486,04 zł
- ▣ podatek od środków transportowych 1 667,00 zł

osoby prawne 9 153,00 zł

w tym:

- ▣ podatek od nieruchomości 5 580,00 zł
- ▣ podatek rolny 163,00 zł
- ▣ podatek leśny 0,00 zł
- ▣ podatek od środków transportowych 3 399,00 zł

W trakcie 2021 roku wystawiono upomnienia na łączną kwotę 113 569,43 zł 120 podatnikom na łączne zobowiązania pieniężne, w tym podatek rolny, leśny i od nieruchomości, a także z tytułu podatku od środków transportowych.

Tytuły wykonawcze wystawiono na łączną kwotę 33 391,10 zł. Urzędy skarbowe przekazały na rachunek bankowy Urzędu Gminy kwotę 4 032,97 zł, podatnicy spłacili 16 501,83 zł zaległości, do realizacji pozostała kwota 12 856,30 zł.

STAN REALIZACJI INWESTYCJI

Zadania inwestycyjne zrealizowane w 2021 roku

Lp.	Nazwa zadania inwestycyjnego	Rok realizacji	Koszty poniesione w PLN w 2021 roku
1	2	3	4
1	Budowa altany ogrodowej przy świetlicy wiejskiej (fundusz sołecki wsi Kaplonosy)	2021	14 998,62

2	Wymiana stolarki okiennej w budynku świetlicy wiejskiej w miejscowości Zahajki – budynek po byłej szkole (fundusz sołecki wsi Zahajki i Zahajki – Kolonia)	2021	31 747,58
3	Zakup lampy solarnej z montażem na osiedle (fundusz sołecki wsi Suchawa)	2021	11 500,00
4	Termomodernizacja Szkoły Podstawowej w Kaplonosach	2019-2021	503 880,37
5	Termomodernizacja Szkoły Podstawowej w Wyrkach	2019-2021	875 833,90
6	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Wyrki poprzez przebudowę oczyszczalni ścieków w Wyrkach-Połód	2020-2022	0,00
7	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie Gminy Wyrki poprzez przebudowę stacji uzdatniania wody w Lubieniu	2020-2022	0,00
8	Wydatki na zakup i objęcie akcji – Wirtualne Powiaty	2021	37 000,00
OGÓŁEM		1 474 960,47	

Poziom wydatków inwestycyjnych i ich udział w wydatkach budżetu gminy.

Poziom wydatków inwestycyjnych i ich udział w całkowitych wydatkach budżetowych gminy Wyrki w 2021 roku były następujące:

Rok	Wydatki ogółem	Wydatki inwestycyjne	Udział inwestycji w wydatkach budżetowych
2021	13 770 204,33 zł	1 474 960,47 zł	10,71 %

Dotacje udzielone z Budżetu Gminy w 2021 roku.

Lp.	Nazwa zadania	Rok realizacji	Koszty poniesione w PLN w 2021 roku
1	2	3	4
1	Dotacja celowa na pomoc finansową udzielaną między jst na dofinansowanie własnych zadań bieżących (organizacja transportu zbiorowego – Powiat Włodawski)	2021	10 000,00
2	Dotacja podmiotowa z budżetu dla samorządowej instytucji kultury	2021	234 500,00
3	Dotacja celowa na finansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego na upowszechnianie kultury fizycznej i sportu wśród młodzieży szkół	2021	30 000,00

	ponadpodstawowych i osób dorosłych (Agros Suchawa)		
4	Dotacja celowa na finansowanie zadań zleconych do realizacji organizacjom prowadzącym działalność pożytku publicznego na upowszechnianie kultury fizycznej i sportu wśród dzieci i młodzieży szkół podstawowych (Olimpia Wyryki)	2021	10 000,00
5	Dotacja celowa z budżetu na dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych (Fundusz sołecki Horostyta – Parafia Prawosławna w Horostycie)	2021	7 187,27
6	Dotacja celowa na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji stowarzyszeniom (OSP Horostyta)	2021	239,19
7	Dotacja celowa z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie zadań zleconych do realizacji pozostałym jednostkom niezaliczanym do sektora finansów publicznych (dotacja dla Fundacji Rozwoju Gospodarki i Innowacji im. Eugeniusza Kwiatkowskiego)	2021	28 862,14

Bilans i rachunek zysków i strat to elementy sprawozdania finansowego, dostarczające informacji o sytuacji finansowej i wyniku finansowym danej jednostki, pomocne przy podejmowaniu decyzji gospodarczych. Obrazują one rezultaty działań władz Gminy oraz efektywność wykorzystania środków publicznych.

Posiadane przez Gminę zasoby uwidocznione są w sprawozdaniach finansowych w pozycji aktywa trwałe, na które składają się wartości niematerialne i prawne, środki trwałe (w tym grunty, budynki, urządzenia i środki transportu) oraz inwestycje długoterminowe.

Pozyskane fundusze unijne

Zadania zrealizowane w 2021 roku w ramach wydatków bieżących ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.

Lp.	Nazwa zadania	Rok realizacji	Koszty poniesione w PLN w 2021 roku
1	2	3	4
1	„Usługi społeczne w Gminie Wyryki”	2021	175 165,24
2	Szkoła Podstawowa w Wyrykach, projekt „Młodzi odkrywcy”	2018-2021	63 557,94

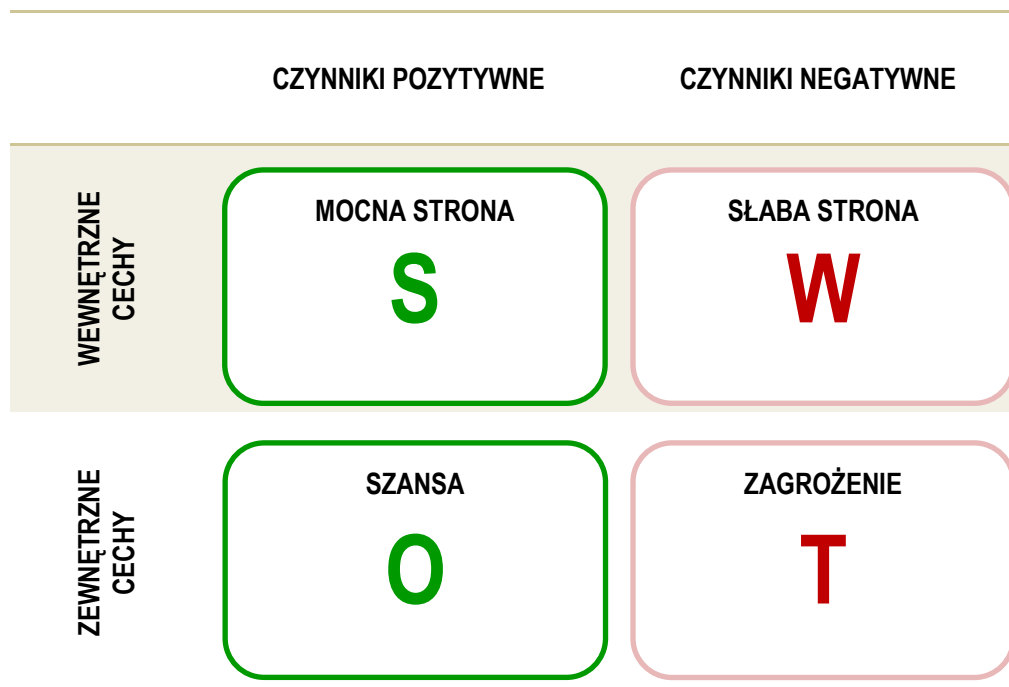
3. Analiza mocnych i słabych stron Gminy Wyryki - analiza SWOT

Analiza SWOT jest jedną z najpopularniejszych technik analitycznych. Stała się podstawą do identyfikowania i formułowania podstawowych problemów i zagadnień strategicznych.

Nazwa SWOT jest skrótem pochodzącym od pierwszych liter angielskich słów definiujących technikę:

- **Strengths** (mocne strony) – analiza uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią silne strony obszaru i które należy wykorzystać sprzyjając będą jego rozwojowi (należy utrzymać je jako mocne, i oprzeć na nich przyszły rozwój);
- **Weaknesses** (słabe strony) – analiza uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią słabe strony obszaru i które niewyeliminowane utrudniać będą jego rozwój (ich oddziaływanie należy minimalizować);
- **Opportunities** (szanse) – analiza uwarunkowań zewnętrznych, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności obszaru, ale które mogą być traktowane jako szanse, i przy odpowiednio podjętych przez nią działaniach, wykorzystane jako czynniki sprzyjające rozwojowi powiatu;
- **Threats** (zagrożenia) – analiza uwarunkowań zewnętrznych, które także nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności obszaru, ale które mogą stanowić zagrożenie dla jego rozwoju (należy unikać ich negatywnego oddziaływania na rozwój obszaru).

Ryc.3.. Diagram analizy SWOT

Źródło: Opracowanie własne

Przeprowadzona poniżej analiza SWOT pozwoli na wyznaczenie kierunków rozwoju i identyfikację celów, które stanowią odpowiedź na pytania jakie powstały podczas tworzenia analizy:

- Czy dana mocna strona pozwoli nam wykorzystać daną szansę?

- Czy dana mocna strona pozwoli nam zapobiec danemu zagrożeniu?
- Czy dana słaba strona ogranicza możliwość wykorzystania danej szansy?
- Czy dana słaba strona potęguje ryzyko związane z danym zagrożeniem?
- Czy dana szansa wzmacnia daną mocną stronę?
- Czy dana szansa pozwala zniwelować daną słabą stronę?
- Czy dane zagrożenie uwypukla daną słabą stronę?

WYMIAR	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Przestrzenny	• Dogodne położenie komunikacyjne, pomimo peryferyjnego położenia ; • Korzystne położenie geograficzne –bliskość terenów przygranicznych • Dogodne położenie pod względem bliskości rynków zbytu dla produktów rolnych • Prowadzony proces aktualizacji dokumentów planistycznych normujących ład przestrzenny w gminie; • Dobrze rozwinięta infrastruktura telekomunikacyjna.	• Brak komunikacji kolejowej • Pogarszający się stan dróg powiatowych i gminnych; • Braki lub deficyt w infrastrukturze okołodrogowej i rowerowej (chodniki, ścieżki rowerowe, zatoki przystankowe, oznakowanie miejsc szczególnie niebezpiecznych, itp.); • Mało skuteczna ochrona zabytków i krajobrazu kulturowego ze względu na niewystarczający poziom finansowania prac konserwatorskich lub innych prac związanych z utrzymaniem wysokich standardów przestrzeni.
Społeczny	• Dobra dostępność infrastruktury szkolnej, Gmina dysponuje dwoma szkołami podstawowymi z klasami „0” i oddziałami przedszkolnymi dla dzieci młodszych; • Obecność różnorodnych form spędzania wolnego czasu integrujących społeczność lokalną; • Współpraca organizacji pozarządowych i instytucji kultury w zakresie oferty kulturalnej gminy; • Aktywnie działające organizacje pozarządowe, w tym jednostki ochotniczej straży pożarnej; • Dobra dostępność i jakość usług z zakresu pomocy społecznej; • Duży nacisk Władz Gminy na rozwój kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego	• Niekorzystne trendy i prognozy demograficzne wpływające na potencjał kapitału społecznego, spadek osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrost osób powyżej 65 roku życia; • Brak instytucji kultury, funkcję tę pełni Biblioteka; • Ujemny przyrost naturalny i saldo migracji; • Niezadawalające warunki mieszkaniowe w Gminie, brak lub niski poziom rozwoju budownictwa mieszkaniowego; • Widoczny problem długotrwałego bezrobocia (ponad połowa zarejestrowanych to osoby długotrwale bezrobotne) i braku kwalifikacji zawodowych; • Problem ukrytego bezrobocia wśród domowników gospodarstw rolnych; • Niewystarczający stan i jakość infrastruktury ochrony zdrowia; • Niewystarczające wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne i gaz
Środowiskowy	• Atrakcyjne walory przyrodniczo-kulturowe stwarzające możliwość rozwoju turystyki; • Obszar cenny pod względem krajobrazowym i zabytkowym, na obszarze gminy zaewidencjonowano 121 stanowisk archeologicznych; • Dobre warunki nasłonecznienia (obszar o potencjale energii użytecznej dla energetyki solarnej powyżej 950 kWh/m², wartość uśłonecznienia –powyżej 1660 godzin w roku) sprzyjające podejmowaniu inicjatyw w zakresie instalacji fotowoltaicznych i kolektorów słonecznych. Wzrastająca liczba gospodarstw korzystających z odnawialnych źródeł energii; • Dobrze dostosowana infrastruktura wodociągowa do potrzeb mieszkańców;	• Niski procent osób korzystających z sieci kanalizacyjnej – niedostosowanie infrastruktury kanalizacyjnej i brak infrastruktury gazowej do potrzeb mieszkańców; • Pogarszający się stan środowiska związany z indywidualnym systemem grzewczym opartym głównie na paliwach stałych.

	Doskonalenie procesu uszczelniania systemu gospodarki odpadami, wzrost liczby odpadów zebranych i poddanych selektywnej zbiórce.	
Gospodarczy	- Realizacja przez Gminę licznych działań promocyjno-informacyjnych wspierających rozwój turystyki; - Wzrastająca liczba podmiotów gospodarczych i wzrost popularności samozatrudnienia wśród mieszkańców gminy; - Znaczący udział pozyskanych środków zewnętrznych w tym z UE na realizację inwestycji ważnych dla społeczności lokalnej.	- Niekorzystna struktura agromin gminy; - Brak bazy do obsługi ruchu turystycznego; - Brak działań ze strony gminy i instytucji wspierających sektor mikro i małych przedsiębiorców. - Brak w gminie terenów przeznaczonych pod inwestycje.

WYMIARY	SZANSE	ZAGROŻENIA
Przestrzenny Społeczny Środowiskowy Gospodarczy	- Budowanie integracji społecznej wokół tradycji kulturowych i historycznych Gminy; - Trendy społeczne i ekonomiczne sprzyjające przejmowaniu zadań samorządu przez NGO; - Rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na istniejących zasobach naturalnych; - Rozwój współpracy sieciowej przedsiębiorstw z wykorzystaniem najlepszych praktyk i nowych modeli biznesowych, w tym klastra energetycznego i rolno-spożywczego itp.; - Rozwój produktu turystycznego w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zasoby przyrodnicze, - Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców płynący głównie z budowania postawy proekologicznych; - Możliwości wsparcia przez państwo i UE inwestycji związanych z OZE, termomodernizacją, rozwojem infrastruktury energooszczędnej; - Wzrost opłacalności działań z zakresu odnawialnych źródeł energii ze względu na rosnące koszty energii elektrycznej i postęp technologiczny; - Rozwój technologii energooszczędnych oraz ich rosnąca dostępność; - Wzrost znaczenia dziedzictwa kulturowego w świadomości społeczeństwa oraz rosnące zapotrzebowanie na działalność kulturalną dzięki tworzeniu warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym; - Środki zewnętrzne, w tym z fundusze UE, na projekty związane z rewitalizacją sfery przestrzennej.	- Nasilenie barier rozwoju gospodarki wynikające m.in. z sytuacji międzynarodowej w gospodarce jak i wystąpienia pandemii COVID 19; - Pogorszenie sytuacji finansowej Gmin, ograniczające zdolność do inwestowania w rozwój. Istotne ograniczenie funduszy UE w perspektywie UE na lata 2022-2030; - Nieefektywna polityka pomocy społecznej na poziomie krajowym niedostosowana do potrzeb i problemów wywołanych przez zjawiska demograficzne; - Brak atrakcyjnych ofert pracy dla ludzi młodych, którzy wyjechali w celach kontynuacji edukacyjnych i zakończyli proces edukacji, na poziomie oferowanym na obszarze Gminy; - Zjawisko migracji zarobkowej, w szczególności osób młodych i wykształconych; - Występowanie barier i ograniczeń w rozwoju gospodarki związanych z ochroną przyrody i środowiska; - Utrzymujący się w kraju i na świecie trend wzrostu zużycia energii; - Wzrost pośredniego lub bezpośredniego wpływu człowieka na środowisko w tym szczególnie na jakość powietrza, gleb i wód; - Położenie na obszarze tzw. ściany wschodniej – 5 województw Polski Wschodniej, charakteryzujących się niższym poziomem rozwoju, niż pozostała część kraju.